

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EVLAT SORUMLULUĞU BEKLENTİSİNİN YORDAYICILARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Emine ER

Danışman

Doç. Dr. Yener ÖZEN

Erzincan 2018

TEZ BİLDİRİMİ

“Üniversite Öğrencilerinin Evlat Sorumluluğu Beklentisinin Yordayıcılarının İncelenmesi” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. 10/08/2018

İmzası
Emine ER

EK 3: TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalının Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Doç. Dr. Yener ÖZEN

Jüri : Doç. Dr. Fikret GÜLAÇTI

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KÖKSALAN

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EVLAT SORUMLULUĞU BEKLENTİSİNİN YORDAYICILARININ İNCELENMESİ

Emine ER

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2018

Danışman: Doç. Dr. Yener ÖZEN

ÖZET

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Araştırmanın örneklem grubu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Kafkas Üniversitesi öğrencileri ve onların ebeveyninden oluşmaktadır. Araştırmaya 219 öğrenci, 235 anne ve 274 baba katılmış olup toplamda 728 kişi katılmıştır. Katılımcılara Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler üzerinde bağımsız gruplar t- testi, varyans analizi ve basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisinin annenin yaşına göre anlamlı olarak farklılaşırken yaş, kardeş sayısı, babanın yaşı, gelir düzeyi, evde birlikte yaşanan kişiler, doğum sırası, ebeveyn eğitim düzeyi değişkenlerine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisinin anne baba tutumu (demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi) ve annenin evlat sorumluluğu beklentisi değişkenleri tarafından anlamlı olarak yordandığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlat Sorumluluğu Beklentisi, Üniversite öğrencileri

THE EXAMINATION OF PREDICTORS OF FILIAL RESPONSIBILITY EXPECTATION OF UNIVERSITY STUDENTS

Emine ER

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

E.E. Thesis, August 2018

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yener ÖZEN

ABSTRACT

In this study, filial responsibility expectation of university students were examined in terms of various variables. The sample group of study consisted of Kafkas University students and their parents. 219 students, 235 mother and 274 father participated in this study so 728 person participated in total. Filial Responsibility Expectation Scale and Mother-Father Attitude Scale was applied. Independent Group t test, Variance Analyse and Regression Analyse was used on data of study.

According to results, filial responsibility expectation levels of university students differed significantly according to variables of mother's age. Opposite of this, filial responsibility expectation levels of university students didn't differ significantly according to variables of gender, age, number of sibling, father's age, income, person who was stayed with, birth order, education level of parent. It was found that filial responsibility expectation of university students was predicted significantly by variables of parental attitude (democratic, authoritative and protecting-demanding) and filial responsibility expectation of mother.

Key Words: Filial Responsibility Expectation, University Students

ÖZGEÇMİŞ

- 2016** Mersin Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Anabilim Dalından Mezuniyet
- 2016** Köprüküy Çullu Ortaokulu Rehberlik Öğretmeni
- 2016-2018** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans
- 2017-...** Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalında Araştırma Görevliliğine
Başlama

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Görev Yaptığı Kurum: Kafkas Üniversitesi

E-Mail: mtsoe94@gmail.com

ÖNSÖZ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisini yordayan çeşitli değişkenler incelenerek alana katkı sağlanacağı düşünülmüştür. Bu yüksek lisans tezini bitirme sürecinde birçok kişinin katkısı olmuştur.

Teşekkürler;

Tez çalışma sürecinde bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Yener ÖZEN'e, tezin hazırlanma sürecinde geri bildirimleriyle desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Suna KAYMAK ÖZMEN'e ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZMEN'e,

Tez jürimde yer alan değerli hocalarım;

Doç. Dr. Fikret GÜLAÇTI, Doç. Dr. Yener ÖZEN ve Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KÖKSALAN'a teşekkürü borç bilirim.

Ölçekleri doldurmada gösterdikleri sabır ve anlayış ile ebeveynlerine ulaşmada bana yardımcı olan sevgili Kafkas Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü öğrencilerine,

Beni yetiştirirken her türlü fedakarlıkta bulunan değerli annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖZGEÇMİŞ.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR CETVELİ.....	XI

I.BÖLÜM

GİRİŞ	1
A. Problem Durumu	5
B. Araştırmanın Amacı	6
C. Araştırmanın Önemi	6
D. Varsayımlar	8
E. Sınırlılıklar.....	8
F. Tanımlar	9

II.BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
A. Kuramsal Açıklamalar	10
1. Sorumluluk.....	10
2. Evlat Sorumluluğu	15
3. Evlat Sorumluluğuna İlişkin Farklı Bakış Açıları.....	18
a) Kültürel gelenekler	18
(1) Klasik Yunan Geleneği	18
(2) Klasik Çin Geleneği	19
b) Dini Gelenekler	20

(1) Yahudi Gelenek.....	20
(2) Hristiyan Geleneği	21
(3) İslami Bakış Açısı	21
c) Evlat Sorumluluğuna Felsefi Bakış Açısı.....	22
(1) Platon'un Bakış Açısı.....	22
(2) Aristoteles'in Bakış Açısı	23
(3) Aquinas'ın Bakış Açısı	24
(4) Locke'un Bakış Açısı	24
4. Evlat Sorumluluğuna İlişkin Teoriler.....	25
a) Karşılıklılık Teorisi	26
b) Arkadaşlık Teorisi	30
(1) Jane English'in Arkadaşlık Teorisi	31
(2) Dixon'un Kalıntı Görevleri (Residual Duties).....	36
(3) Arkadaşlık Teorisinin Sınırlılıkları	37
c) Minnettarlık Teorisi.....	41
(1) Minnettarlık Teorisinin Sınırlılıkları.....	48
d) Özel Varlıklar (Special Goods) Teorisi	48
(1) Simon Keller'in Özel Varlıklar Teorisi.....	48
(2) Özel Varlıklar Teorisinin Sınırlılıkları.....	53
e) Welch'in Özel Varlıklar için Minnettarlık Teorisi.....	56
5. Anne Baba Tutumları.....	59
a) Psikodinamik Model.....	60
b) Öğrenme Modeli.....	60
c) Baumrind'in Tipolojisi	61
(1) Ebeveyn Kontrolünün Prototipleri	61
(a) İzin Verici (Permissive).....	61
(b) Yetkeci-Otoriter (Authoritarian)	61
(c) Demokratik-Dengeli (Authoritative).....	62
d) Demokratik Anne Baba Tutumu	63

e)Otoriter Anne Baba Tutumu	63
f)Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu	63
B) İlgili Araştırmalar	64
1) Evlat Sorumluluğuna İlişkin Yapılan Araştırmalar.....	64
a) Yurt İçi Araştırmaları	64
b) Yurt Dışı Araştırmaları.....	66
III. BÖLÜM	
YÖNTEM	74
A) Araştırmanın Modeli.....	74
B) Araştırma Grubu.....	74
C) Veri Toplama Araçları	75
1) Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği.....	75
2) Anne- Baba Tutum Ölçeği	76
D) Verilerin Toplanması	78
E) Verilerin Analizi.....	78
IV. BÖLÜM	
BULGULAR ve YORUM.....	80
V. BÖLÜM	
SONUÇ ve ÖNERİLER	89
A.Sonuçlar.....	89
B.Öneriler.....	97
VI. BÖLÜM	
KAYNAKÇA	98
VII. BÖLÜM	
EKLER	112

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	Örnekleme Grubuna Dahil Edilen Evlat-Ebeveyn Sayısı ve Yüzdesi	75
Tablo 2	Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanları ve Anne Baba Tutumu Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Puanları	80
Tablo 3	Ebeveynlerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Puanları	80
Tablo 4	Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t- Testi Sonuçları	81
Tablo 5	Öğrencilerin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları	81
Tablo 6	Kardeş Sayısına Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	82
Tablo 7	Annenin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları	82
Tablo 8	Annenin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları	83
Tablo 9	Babanın Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	83
Tablo 10	Ailenin Gelir Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	84
Tablo 11	Evde Birlikte Yaşanılan Kişilere Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	84
Tablo 12	Doğum Sırasına Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	85
Tablo 13	Anne Eğitim Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	86
Tablo 14	Baba Eğitim Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	86
Tablo 15	Demokratik, Otoriter ve Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumlarından Her Birinin Tek Başına Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisini Anlamli Olarak Yordayıp Yordamadığına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları	87
Tablo 16	Anne ve Babanın Evlat Sorumluluğu Beklentisi Değişkenlerinden Her Birinin Tek Başına Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisini Anlamli Olarak Yordayıp Yordamadığına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları	88

KISALTMALAR CETVELİ

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

s. : Sayfa numarası.

vb. : Ve benzeri.

akt. Aktaran

I.BÖLÜM

GİRİŞ

Aile toplumun en önemli unsurlarından biridir. Aile ilk olarak anne ve babanın resmi birlikteliğiyle kurulur. Ardından aileye katılan çocuk, ailenin daha da genişlemesini sağlar. Çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber ebeveynler büyük mutluluk yaşamaktadır. Aynı zamanda aileye çocuğun da katılmasıyla beraber aile bağları daha da güçlenmeye başlamaktadır. Ailedeki güçlü bağdan dolayı aile üyeleri birbirine karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olmaktadır. Ebeveyn çocuğunu iyi bir şekilde yetiştirerek ve ona gerekli desteği sağlayarak çocuğuna olan sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmaktadır.

Çocuk, yetişkin olduğunda ise ebeveynin çocuğuna olan sorumluluğu bitmemektedir. Ebeveyn, yetişkin çocuğunun yuva kurmasına yardımcı olarak ve gerektiğinde çocuğuna birtakım tavsiyelerde bulunarak çocuğuna olan sorumluluğunu sürdürmektedir. Yetişkin çocuk ebeveyninden büyük ölçüde bağımsızlığını kazandığında ise ebeveynin torunlarına olan sorumluluğu baş göstermektedir. Ebeveyn çocuğuna sağladığı desteğin benzerini torununa vermeye başlamaktadır. Zamanın daha da ilerlemesiyle birlikte ebeveyn kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmeye başlamaktadır. Bu noktada sorumluluk da el değiştirmektedir. Ebeveyn kendi ihtiyacını karşılamakta zorluk çektiğinde çocuğun ebeveynine olan sorumluluğu açığa çıkmaktadır. Çocuğun ebeveynine olan sorumluluğu evlat sorumluluğu olarak adlandırılmaktadır (Blustein, 1977).

Evlat sorumluluğu evladın ebeveynine olan sorumluluğunu ifade etmektedir. Ayrıca evlat sorumluluğu, evladın ebeveyninin duygusal ve fiziksel ihtiyacını karşılamaya yönelik hissettiği duygu olarak da tanımlanmaktadır (Cicirelli, 1993).

Evlat sorumluluğu çeşitli bakış açılarıyla da incelenmektedir. Evlat sorumluluğu akrabalık bağına dayalı olan diğerkâmlığın bir formu olarak açıklanabilmektedir. Ayrıca nesiller arası dayanışma da evlat sorumluluğunu açıklayan önemli bir bakış açıdır. Evlat, ebeveynini desteklediğinde gelecekte yaşlandığında benzer yardımı çocuklarından alma olasılığı da bulunacaktır (Gans ve Silverstein, 2006).

Minnettarlık duygusu da evlat sorumluluğunu açıklamaktadır. Ebeveyn çocuğunu yetiştirmiştir ve gerekli yardımı çocuğuna sağlamıştır. Bu yardımlardan dolayı ebeveynine minnettarlık hisseden çocuklar da ebeveyni ihtiyaç duyduğunda gerekli yardımı ebeveynine sağlamaktadır. Kişide iyi insanların evlat sorumluluğu sergileyeceği inancı varsa o zaman evlat sorumluluğu ahlaki görev olarak da açıklanmaktadır (Ganong ve Coleman, 1999).

Toplum, çeşitli bakış açıları tarafından incelenen evlat sorumluluğunda ailenin birincil olarak sorumlu olduğunu ve yaşlıların bakıma ihtiyaç duyduğunda ailenin elinden geleni yapmaya hazır olması gerektiğini vurgulamaktadır. Aile, yaşlı aile üyelerinin bakımını sağlama konusunda temel yapıtaşı olarak görülmektedir (Stuifbergen ve Van delden, 2011). Gans ve Silverstein'a (2006) göre aile biçimlerinden bağımsız olarak toplumdaki tüm üyelerin evlat sorumluluğuna ilişkin görevleri bulunmaktadır. Özellikle yaşlı ölümlerinin geçmişe göre belirgin şekilde düşmesi ve beklenen yaşam süresinin artmasıyla beraber ailenin yaşlılara bakım sağlaması konusu daha da önemli hale gelmektedir.

Hem batı toplumunda hem de doğu toplumunda evlat sorumluluğunun vurgulandığı görülmektedir. Batıda bu vurgu İncil'de yapılırken doğuda ise Konfüçyüs etiğinde vurgulanmaktadır. Ayrıca İslam'ı benimsemiş olan toplumlarda da evlat sorumluluğuna ilişkin vurgunun Kur'an'da yapıldığı görülmektedir. Kur'an'da yer alan İsrâ (23,24) suresinde geçen "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, annenize ve babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine öf! bile deme! Onları azarlama! İkisine de güzel söz söyle! Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: Rabbin! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et (diyerek dua et!)" ayetinde belirgin bir şekilde evladın ebeveynine gereken bakımı sağlaması ve bu bakımı sağlarken bıkkınlık duymaması gerektiği belirtilmektedir. Batı ve doğu toplumunda evlat sorumluluğu belirgin şekilde vurgulanmasına rağmen evlat sorumluluğuna ilişkin teorilerin batının etik literatüründe yaygın olduğu görülmektedir (Tekin, 2015: 285).

Literatür incelendiğinde evlat sorumluluğunun ne olduğunu ve neden evlat sorumluluğunun ortaya çıktığını açıklayan teoriler arasında arkadaşlık, minnettarlık, karşılıklılık ve özel varlıklar teorisi yer almaktadır.

Kolektif ve bireyci toplumlar bağlamında evlat sorumluluğu düşünüldüğünde ise kolektif toplumda aile üyelerinin yaşlıların bakımını sağlamasına ilişkin yapılan vurgu bireyci toplumlara göre daha belirgin olmaktadır (Tamis-LeMonda, Way, Hughes, Yoshikawa, Kalman ve Niwa, 2008).

Her toplumda belirgin bir şekilde evlat sorumluluğu kavramının vurgulandığı görülmektedir. Toplum yetişkin çocukların ebeveyniyle ilgilenme konusunda başrolde olması gerektiğini düşünmektedir (Wolff ve Kasper, 2006). Toplumun önem verdiği evlat sorumluluğu kavramını daha detaylı bir şekilde anlamak için evlat sorumluluğuna ilişkin tutumların kaynağı incelenmelidir. Bu kaynaklardan birincisi yasal yükümlülüklerdir. Kanada’da ve ABD’de ebeveynine karşı ahlaki görevini yerine getirmeyen çocuklara yönelik birtakım yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yasalarda ebeveynine finansal destek sağlama çocuğun ebeveynine karşı görevi olarak kabul edilmektedir (Boll, 1996; Akt. McKay, 1999).

Yasal herhangi bir düzenlemenin olmadığı durumlarda da evladın ebeveynine karşı birtakım görevleri yerine getirdiği görülmektedir. Böyle bir durumda evlat sorumluluğunun kaynağı ebeveynine olan sevgi olmaktadır (McKay, 1999).

Ebeveyn ve çocuk arasındaki sevgi ilişkisinin güçlü olması fiziksel mesafenin uzak olması durumunda bile evladın ebeveynine olan görevini yerine getirmesine sebep olabilmektedir. Buna karşın evladın ebeveynine karşı olan görevlerini yerine getirmesi toplumsal baskıya direnememesinden de kaynaklı olabilmektedir (Strawbridge ve Wallhagen, 1992).

Toplumsallaşma evlat sorumluluğunu ortaya çıkartan önemli kaynaklardan biridir. Çocuk, ailede içerisinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini öğrenmektedir. Çocuğun ebeveyniyle ilgilenmesi gerektiğine ilişkin toplumsal norm o kadar baskındır ki ebeveyn çocuk arasında zayıf duygusal ilişki olsa bile çocuk,

ebeveyniyle ilgilenmeye yönelik güçlü baskı hissetmektedir. Toplumsallaşma sürecini etkileyen boyutlardan biri de cinsiyet rolleridir (McKay, 1999).

Cinsiyet rolleri de evlat sorumluluğunun kaynağı hakkında bilgi vermektedir. Kızlar ve erkekler kendi cinsiyetlerine uygun birtakım rol ve davranışları öğrenmektedir. Erkek cinsiyet rolü girişimcilik ve bağımsızlık özelliklerini içerirken kadın cinsiyet rolü diğer kişileri önemseme, onların iyiliklerini sağlamak için elinden geleni yapma ve dayanışmacı özellikleri içermektedir. Sonuç olarak edinilen cinsiyet rolleri kadınların erkeklere göre ilişkilere daha çok önem vermesini sağlamaktadır (Finley, 1989).

Çıtak'a (2008) göre kadınlar daha çok çocuk bakımı, ev işi gibi rolleri üstlenirken erkekler ise ev geçindirmek, kritik kararlar vermek gibi birtakım rollere sahip olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisiyle toplumda ebeveynle ilgilenme sorumluluğu birincil olarak kadına verilebilmektedir. Kadınlar da diğer kişilerle ilgilenme konusunda kendilerini sorumlu olarak görebilmektedir. Buna karşın cinsiyet rollerine ilişkin bu farklılık evlat sorumluluğuna ilişkin tutumdan ziyade davranışta kendisini göstermektedir. Araştırma sonuçları kadın ve erkeklerin evlat sorumluluğuna ilişkin benzer tutuma sahip olduğunu göstermektedir (Hamon ve Blieszner, 1990).

Evlat sorumluluğunun kaynağı birey tarafından içselleştirilmiş toplumsal normlar olabileceği gibi ebeveynle kurulan duygusal ilişkiden de kaynaklanabilmektedir. Bununla birlikte ebeveynin refahını sağlamaya dair gerçek bir ilginin sonucu da evlat sorumluluğu açığa çıkmaktadır. McKay (1999)'a göre çoğu durumda evlat sorumluluğunu açığa çıkartan çeşitli kaynaklar bir arada bulunmaktadır.

Yukarıdaki bilgileri özetlemek gerekirse toplumda evlat sorumluluğunun vurgulandığı ve evlat sorumluluğunu ortaya çıkartan çeşitli kaynakların olduğu görülmektedir. Araştırmacılar tarafından detaylı bir şekilde irdelenmiş olan bilgilerden

yola çıkarak evlat sorumluluğunu çeşitli değişkenler açısından incelemek bu araştırmanın amacı olmaktadır.

Araştırmanın bundan sonraki bölümünde problem durumu ve alt problemler açıklanmıştır.

A. Problem Durumu

Bu araştırmada temel problem üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisini çeşitli değişkenler (ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisi, anne baba tutumları, cinsiyet, yaş, ebeveynin yaşı, ailenin gelir düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, evde birlikte yaşanan kişiler, ebeveynin eğitim düzeyi) açısından incelemektir. Bu temel problem ışığında aşağıdaki alt problemler elde edilmiştir.

1. Öğrencilerin cinsiyetine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Öğrencilerin yaşına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Kardeş sayısına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
4. Annenin yaşına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
5. Babanın yaşına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
6. Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
7. Evde birlikte yaşanan kişilere göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
8. Doğum sırasına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?

9. Anne öğrenim düzeyine göre evlat sorumluluğu beklentisi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

10. Baba öğrenim düzeyine göre evlat sorumluluğu beklentisi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

11. Algılanan anne baba tutumu (otoriter, demokratik ve koruyucu/istekçi), öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

12. Annenin evlat sorumluluğu beklentisi öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

13. Babanın evlat sorumluluğu beklentisi öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisini çeşitli değişkenler (ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisi, anne baba tutumları, cinsiyet, yaş, ebeveynin yaşı, ailenin gelir düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, evde birlikte yaşanan kişiler, ebeveynin eğitim düzeyi) açısından incelemektir.

C. Araştırmanın Önemi

Dünyada yaşlı nüfusun artmasıyla beraber bu nüfusun bakımının kim tarafından sağlanacağı her toplumda tartışılan önemli bir konu haline gelmiştir. Bu nüfusun ihtiyaçlarının aile ve özellikle çocuklar tarafından sağlanması gerektiğine ilişkin genel bir kanı bulunmaktadır.

Yaşlı nüfus oranı fazla olan Almanya ve Hollanda gibi gelişmiş ülkeler bu genel kanıdan yola çıkarak özellikle çocukların yaşlı anne ve babasına evde bakım sağlamasına yönelik atılımlarda bulunmaktadır. Bu da çocukların üzerine finansal, duygusal, zaman ve enerji yönünden yük bindirmektedir. Yani sosyal politikaların evladın ebeveynine olan sorumluluğunu yerine getirmesine bel bağlamaktadır. Bununla birlikte gelişmiş olan ülkelerde toplumun da geleneksel özelliğini yitirdiği görülmektedir. Yetişkin çocuk da ebeveynine finansal destek sağlamaktan ziyade duygusal destek sağlamayı yeğlemektedir (Ng, 2002).

Bütün bunlar yetişkin evladın ebeveyniyle ilgilenmesi gerektiği üzerine kurulu sosyal politika ile yetişkin evlatların ebeveyniyle ilgilenmesine yönelik beceri ve istekliliğiyle uyuşmayabilmektedir.

Gelişmekte olan toplumlarda ise nüfusun yaşlanması yeni bir trenddir. Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye’de de yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. Türkiye’de yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2012 yılında 5 milyon 682 bin 3 kişi iken son beş yılda %17,1 artarak 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %8,3’e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %43,9’unu erkek nüfus, %56,1’ini kadın nüfus oluşturmuştur. 2016 yılında yaşlı nüfusun %61,5’i 65-74 yaş grubunda yer almıştır. Türkiye bu yaşlı nüfus oranıyla en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ülke sıralamasında 167 ülke arasından 66. sırada yer almıştır. 2015 yılı sonuçlarına göre, doğuştan beklenen yaşam süresi, Türkiye geneli için 78 yıl, erkekler için 75,3 yıl ve kadınlar için 80,7 yıl olmuştur. Yaşlı nüfus oranının ve beklenen yaşam süresinin giderek artması yaşlılarla ilgilenme konusunun ileride bir problem teşkil edeceğini göstermektedir (TÜİK, 2017). Erkek ve kadınların yaşam beklentileri arasındaki fark gelecekte kadın yaşlıların erkek yaşlılardan daha fazla olacağını göstermektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfus oranının artmasıyla beraber toplum yapısında da birtakım değişimler olmaktadır. Toplumda çekirdek ailenin yaygınlığının artması ve kadının işgücüne dahil olması aile sisteminde belirgin değişimler olduğunu göstermektedir (Yaşar-Ekici, 2014). Kadınların işgücüne dahil olması doğurganlık oranını düşürmekle beraber kadınların yaşlı ebeveynine destek sağlamasını da zorlaştırabilmektedir. Doğurganlık oranının düşmesi gelecekte yaşlı ebeveynine destek sağlayacak çocuk sayısının azalacağını da göstermektedir.

Türkiye’de de aile yapısındaki değişiklikler, kadının işgücüne dahil olması evladın ebeveynine olan sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyici faktör olabilmektedir. Guberman, Lavoie, Blein ve Olazabal’a (2012) göre geleneksel olarak ebeveyniyle ilgilenmesi beklenen kadınların iş gücüne dahil olması ise ebeveyniyle ilgilenmeye yönelik onlara az zaman ve enerji bırakabilmektedir. Bundan dolayı

kadınlar artık ebeveyninin ihtiyacını karşılamayı doğal görevleri olarak nitelendirmeyebilmektedir.

Sonuç olarak gelişmekte olan ülkelerden biri olan ve yaşlı nüfus oranı giderek artan bir ülke konumunda olan Türkiye’de de yaşlı nüfusun bakımını sağlamaya yönelik birtakım güçlüklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olabilmektedir. Bu güçlüklerle daha etkin bir şekilde baş edebilmek için evlatların yaşlanan ebeveynleriyle ilgilenmesi önem arz edebilmektedir. Ayrıca yaşlı ebeveynin kendi evladından sosyal ve psikolojik destek alması yaşlı ebeveynin fiziksel ve psikolojik olarak da güçlü olmasını da sağlayabilmektedir. Bu bağlamda gelecekte ebeveyninin sorumluluğunu üstlenecek genç neslin evlat sorumluluğunu incelemek gerekli olmaktadır.

Yabancı literatürde Türk göçmenler üzerine yapılan araştırmalar Türk toplumunda halen evlat sorumluluğuna ilişkin değer korunduğunu göstermektedir (Merz, 2018). Buna karşın Türk toplumu özelinde evlat sorumluluğu kavramı ve bu kavramı etkileyen faktörler üzerine yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu tez çalışmasında üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi çeşitli değişkenler açısından incelenerek bu açığı kapatmak adına adım atılmış olacaktır.

D. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin ve Kişisel Bilgi Formunun üniversite öğrencileri ve onların ebeveynleri tarafından içtenlikle yanıtladığı kabul edilmiştir. Ayrıca Anne Baba Tutumu Ölçeğinin üniversite öğrencileri tarafından içten bir şekilde cevaplandırıldığı varsayılmıştır. Belirlenen örneklem grubunun nitelik ve nicelik açısından evreni temsil edebilme özelliğine sahip olduğu kabul edilmiştir.

E. Sınırlılıklar

Araştırma verileri 2017-2018 akademik yılında elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde eğitim gören lisans öğrencilerinden ve ebeveynlerden örneklem grubuna seçilenlerin sağladıkları bilgilerle sınırlıdır.

Araştırmanın verileri Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği ve Anne Baba Tutumu Ölçeği ile ölçülebilen özelliklerle sınırlıdır.

F. Tanımlar

1.Sorumluluk: “Ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygudur. Bu duygu bireyde toplumsal çevrenin gerçekleri ile ideal kurallar dediğimiz us (akıl) arasındaki karşılıklı ilişkinin sonucunda oluşur” (Özen, 2015: 8).

2.Evlat Sorumluluğu (Filial Responsibility): Evlat sorumluluğu evlâdın ebeveynini desteklemeye yönelik görev ve sorumluluklarıdır. Familizm kavramının içerisinde yer almakla birlikte (Gans ve Silverstein, 2006) aile üyelerinin birbirine yardımcı olmalarına yönelik görevlerine ilişkin algısıdır (Fuligni ve Pedersen, 2002).

3.Evlat Sorumluluğu Beklentisi (Filial Responsibility Expectation): Evlâdın yaşlı ebeveynine koruma, ilgi ve finansal destek sağlamasına yönelik görevlere ilişkin algısını ifade etmektedir. (Blenkner, 1965; akt. Birditt, Fingerman, Lefkowitz ve Dush., 2008). Aynı zamanda bu terim evlâdın evlat sorumluluğuna ilişkin algısını ifade etmesinin yanı sıra ebeveynin evlâdından beklentisini de içermektedir. Yani ebeveyn ve evlat bakış açısından evlat sorumluluğuna ilişkin normatif inançları temsil etmektedir (Wakui ve Cheng, 2017).

4.Anne Baba Tutumu: Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme sürecinde kullandığı tutum ve davranışların toplamı olarak tanımlanan anne baba tutumlarının başlıcaları demokratik, otoriter, koruyucu/istekçi olarak görülmektedir (Sezer ve Oğuz, 2010).

II.BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın konu alanı kuramsal açıdan ilgili alanyazın doğrultusunda incelenmiş olup, daha önce yapılmış olan araştırmalara yer verilmiştir.

A. Kuramsal Açıklamalar

Sorumluluk kavramı birçok disiplinin araştırma alanına girmektedir. Bu nedenle tek bir tanımının yapılması güç olabilmektedir.

Yapılan tanımlamalardan biri de sorumluluğun saygının bir uzantısı olarak görülmesidir. Diğer insanlara karşı saygı duyulduğu zaman onların iyiliği ve refahı için de sorumluluk duyulmaktadır. Sorumluluk kavramı, diğer insanların ihtiyacını karşılamak ve onlarla ilgilenmek için görevlerimiz olduğunu içermektedir. Sorumluluk kavramı aile, okul, iş gibi ortamlarda yerine getirilmesi gereken görevlerin en iyi şekilde gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Lickona, 1991).

Sorumluluk; bireyin ilk olarak kendisine sonra diğerlerine olan sorumluluğu şeklinde düşünülebilir (Özen, 2009). Yetişkin bireylerin psikolojik açıdan sağlıklı, özsaygısı yüksek, çözüm odaklı, ilkeli, onurlu ve erdemli bir kişi olması için sorumluluk en önemli karakter özelliklerinden biridir (Özen, 2016). Sorumluluk kavramı felsefe ve psikoloji alanında farklı şekilde incelenmiş olup araştırmanın bundan sonraki bölümünde sorumluluk kavramına getirilen farklı bakış açıları incelenecektir.

1. Sorumluluk

Özen'e (2015: 8) göre sorumluluk, "ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygudur. Bu duygu bireyde toplumsal çevrenin gerçekleri ile ideal kurallar dediğimiz us (akıl) arasındaki karşılıklı ilişkinin sonucunda oluşur".

Sorumluluk kavramı felsefe ve psikoloji alanında farklı şekilde açıklanmıştır. Felsefe alanında sorumluluğun açıklanması Aristoteles'e kadar geriye uzanmaktadır.

Aristoteles insanların gönüllü yaptığı eylemlerden sorumlu olduğunu ve bu eylemlerin sonucuna göre ödül ya da ceza alması gerektiğini düşünmektedir. Aristoteles'e göre insanların eylemlerinden sorumlu olması için eylemleri gönüllü bir şekilde gerçekleştirebilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaptığı eylemin belirgin koşullarının farkında olması ve baskı altında o eylemi gerçekleştirmemesi gerekmektedir. Eğer baskı altında gerçekleştirilen eylemin nedeni dışsal kaynaklı ise o zaman eylemi gerçekleştiren kişi eylemin sonucuna katkıda bulunmadığı için o eylemin sonucundan sorumlu tutulmamaktadır. İnsanların yaptığı eylemlerin sonucundan sorumlu tutulmasını gerektiren diğer neden koşulların farkında olmamasıdır. Bunun için eylemi gerçekleştiren kişinin eylemin sonucundan üzüntü ve pişmanlık duyması gerekmektedir. Örnek olarak kişi eğer evladını düşmanıya karıştırırsa, birini tedavi etmeye çalışırken ona zarar verirse ya da birine şaka yoluyla vururken ona zarar verirse ve bu eylemlerin sonucundan pişmanlık duyarsa o zaman yaptığı eylemin sonucundan sorumlu olmamaktadır (Glover, 1970).

Bradley (1876) bireyin eylemlerinden sorumlu tutulması için üç koşulun olması gerektiğini düşünmektedir. Bunlardan birincisi insan kendi gerçekleştirdiği eylemlerden sorumludur yani bir başkasının yaptığı eylemin sonucundan sorumlu olmamaktadır. Bu koşulun sağlanmadığı bazı durumlar olabilmektedir. Örneğin ebeveynin çocuğunu iyi yetiştirme sorumluluğu vardır ve bu sorumluluğu yerine getirmediğinde ve çocuğu bir hata yaptığında o zaman ebeveyn çocuğunun gerçekleştirdiği eylemin sonucundan sorumlu olabilmektedir (Akt., Glover, 1970).

Yukarıda bahsi geçen ilk koşul insanların eylemlerinden sorumlu tutulması için eylemi kendisinin gerçekleştirmesi gerektiğini anlatmaktadır. Bir başka deyişle istisnalar olmak üzere insanlar başkalarının eylemlerinden sorumlu olmamaktadır.

Bradley'in (1876) ortaya attığı ikinci koşul ise eylemin gönüllü bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Burada bahsedilen koşul; birey kendi tercihi olmadan tehdit yoluyla eylemi gerçekleştirmeye zorlanmıştır ve eğer bu eylemi yerine getirmeyi tercih etmezse bir başkasına zarar verileceği şeklinde tehdit edilmiştir. Üçüncü koşul ise ahlaki değerlerin farkında olan insanlar eylemlerinin sonucundan sorumlu olmaktadır.

Yani ruh ve sinir hastalıklarına sahip insanlar eylemlerinin sonucundan sorumlu tutulmamaktadır (Akt., Glover, 1970).

Determinizm yaklaşımında ise insana mekanik bir varlık olarak bakılmaktadır çünkü her davranışın bir nedeni olduğu savunulmaktadır. Bir başka deyişle gerçekleştirdiğimiz davranışların sonucu bir nedene bağlanmaktadır. İnsanlara yüklenen sorumluluk da azalmaktadır (Glover, 1970).

Kant'a göre ise kişi tanımında davranışlarının sonucunu yüklenilme önemli bir belirleyicidir. Kişinin eylemlerinin sonucunu yüklenilmesi için özgür olması gerekmektedir. Bu özgürlük, kişinin yaptığı seçimlerde özgür olması anlamına gelmektedir. (Raffoul, 2010).

Varoluşçu felsefe, insanın bizzat kendisinin kimliğini ve sahip olduğu değerleri inşa ettiğini savunmaktadır. İnsanın kendisini inşa edebilmesi için özgür olması ve bu özgürlüğün doğal sonucu olarak sorumluluk değerine sahip olması gerekmektedir. Mantıkçı felsefeden farklı olarak insanın yaptığı eylemlerin sonucundan sorumlu olmasından ziyade insanın kendi varoluşundan sorumlu olduğunu savunmaktadır. Mantıkçı felsefeden ayrıldığı bir diğer husus ise mantıkçı felsefeciler sorumluluğun ortaya çıkması için gönüllülük şartını öne sürerken varoluşçu felsefe ise insanın kendi yaşamının yöneticisi olması demek insanın eylemlerinden başlı başına sorumlu olduğu anlamına geldiğini savunmaktadır. Yani varoluşçu felsefe insanın yaptıklarından değil insanın tam olarak ne olduğundan sorumlu olduğunu savunmaktadır. (Sartre, 2005).

Felsefecilerin sorumluluğa yaklaşımı daha çok ahlaki yönden olmaktadır. Bireyin sorumluluğunun boyutu ve şartları felsefeciler tarafından ele alınmaktadır.

Psikoloji alanında ise daha çok danışanın sorumluluklarının farkında olması ve yaptığı davranışların sorumluluğunu alabilmesi üzerinde durulmaktadır. Farklı kuramlar sorumluluğu farklı şekilde açıklamaktadır. Gestalt yaklaşımı bireyin çevreyle bütünleşme sorumluluğuna vurgu yaparken, transaksiyonel analiz bireyin yaşamında oynadığı oyunları bırakarak dürüst olma sorumluluğunu ön plana çıkarmaktadır. Gerçeklik terapisinde ise gerçeklerle yüzleşme yoluyla bireyin davranışlarının sorumluluğunu almasına önem verilmektedir. Varoluşçu yaklaşım

bireyin genel olarak kim olduğundan sorumlu olduğunu ifade etmektedir (Nelson-Jones, 1995).

Boven (1998) sorumluluğu hiyerarşik, kişisel, sosyal, profesyonel ve vatandaşlık sorumluluğu olmak üzere beşe ayırmaktadır. Hiyerarşik sorumlulukta kurum, amirler ve “kurallara” yönelik sorumluluk vardır. Kişisel sorumlulukta ise “kişisel etik”e yönelik sorumluluk bulunmaktadır. Sosyal sorumlulukta sorumluluğun yöneldiği kişiler “akranlar”dır. Profesyonel uzmanlıkta “uzmanlık etik” sorumluluğu bulunmaktadır. Vatandaşlık sorumluluğunda ise “vatandaşlık değerlerine” yönelik sorumluluk vardır. (Akt., Özen, 2015).

Feinberg (1962) ise sorumluluğu felsefi açıdan incelemiş olup sorumluluğu üçe ayırmıştır. Bu üç sorumluluk türü aşağıda açıklanmıştır.

Sorumluluk, bireyin davranışlarını toplumsal, yasal ve ahlaki kurallara göre sergilemesini sağlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak toplumsal, yasal ve ahlaki olmak üzere üç tür sorumluluktan bahsedilebilmektedir. Tüm sorumluluk çeşitleri ortak olarak belli bir davranışın sergilenmesi için zorlayıcı bir özelliğe sahiptir. Bununla birlikte istenilen performans sergilenmezse ceza ya da ödün borcu ortaya çıkmaktadır (Feinberg, 1962).

Yani bir sorumluluğu yerine getirmede başarısız olmak demek bireyin davranışının cezalandırılmaya açık olduğu ve bireyin bu başarısızlığın yükümlülüğünü alması gerektiği anlamına gelmektedir

Sorumluluğun tanımından çıkan üç sorumluluk çeşidini de tek tek incelemek gerekirse toplumsal sorumluluktan kasıt toplumun bireylere birtakım talepleri gelenek ve görenekler doğrultusunda yerine getirmesi için zorlamasıdır. Birey, bu kuralları yerine getirmezse o zaman ceza ya da kınama gibi birtakım sonuçlara katlanmak zorunda kalacaktır. Yasal sorumluluk ise birtakım yasalara uymayı zorunlu kılmaktadır. Toplumun tüm üyeleri bu yasaları bilmektedir ve bu yasaları uygulamaktadır. Yasalara saygı, cezalandırılmaktan korkma ve diğer baskılar bireyi yasal sorumluluğunu yerine getirmeye zorlamaktadır. Kişi bu sorumluluğunu yerine

getirmede başarısız olursa hapis cezası veya para cezası yoluyla cezalandırılmaktadır (Feinberg, 1962).

Ahlaki sorumluluğa ilişkin gereklilikler yerine getirilmediğinde ise kişi daha çok huzursuzluk, endişe, suçluluk, rahatsızlık gibi duyguları yaşamaktadır. Diğer sorumluluk türlerinde kişi sorumluluğunu yerine getirmediğinde pişmanlık duygusunu yaşar ama ahlaki sorumlulukta olduğu kadar diğer duyguları ya hiç yaşamaz ya da şiddetli yaşamaz (Gowans, 1994; Akt., Tessman, 2016).

Yukarıda bahsedilen sorumluluk çeşitleri dikkate alınırrsa aşağıda bahsedilecek olan evlat sorumluluğunun ahlaki sorumluluk içerisinde yer aldığı söylenebilmektedir. Bunun sebebi ise evladın anne ve babasına olan sorumluluğunu yerine getirmesi ahlaki onay ve gururla sonuçlandığı gibi bu sorumluluğu yerine getirmede başarısız olma kınama, hoşnutsuzluk, onaylanmama gibi birtakım olumsuz sonuçları beraberinde getirmesidir (Vaughan-Brakman, 1994).

Evlat sorumluluğunu da kapsayan ahlaki sorumluluğu daha derin bir şekilde incelersek ahlaki sorumluluk da kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar genel ve özel sorumluluklardır. Genel sorumluluklar tüm insanların diğer insanlara yönelik sorumluluğunu ifade etmektedir. Bu sorumluluk türüne örnek olarak bir bebeği boğulmaktan kurtarma veya insanlara zarar vermeme verilebilmektedir. Yani genel sorumluluk belli insanlara yönelik olmamaktadır. Buna karşın özel sorumluluklar ise kişinin başka bir kişiye geçmişte veya halen paylaştıkları ilişkiden dolayı sorumlu olmasını ifade etmektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

Ahlaki sorumluluğun kendi içinde genel ve özel sorumluluk olarak ayrılmasını dikkate alırsak evlat sorumluluğunun özel sorumluluklar içerisinde yer aldığı söylenebilmektedir. Ebeveyn evlat arasındaki ilişkiden dolayı evladın ebeveynine birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Özel sorumluluk da söz vermeyele doğan görevler (promising) ve statü görevleri olarak iki alt tipe ayrılmaktadır (Vaughan-Brakman, 1994).

Feinberg'e (1966) göre söz vermeyele doğan görevler, bir kişinin diğer bir kişiye olan özel sorumluluğunu ifade etmektedir. Bu sorumluluk türünün ortaya çıkması için

iki kişinin arasında söz verme durumunun olması gerekmektedir. Statü görevleri ise birtakım roller tarafından yüklenilen görevleri yerine getirmeye yönelik sorumluluktur. Vaughan-Brakman'a (1994) göre evlat sorumluluğu ise statü görevleri arasında yer almaktadır. Çocuk evlat rolünün gerekliliği olarak ebeveyn rolündeki kişiye yönelik birtakım doğal görevleri açığa çıkacaktır.

Yukarıda verilmiş olan sorumluluk tanımlamaları ve sorumluluk çeşitlerinden yola çıkılarak evlat sorumluluğunun sorumluluk sınıflaması içerisinde nerede yer aldığı açıklanmıştır. Aşağıda evlat sorumluluğu üzerine daha detaylı bir açıklamaya yer verilmiştir.

2. Evlat Sorumluluğu

Evlat sorumluluğu kavramının kökeni M.Ö. 551 yılına dek uzanmaktadır. Konfüçyüs öğretilerinde evladın ebeveynini sevmesi, ebeveynine saygı göstermesi ve ebeveynine hizmet etmesi vurgulanmaktadır. Bu saygı Asya toplumunda evlatlık saygısı (filial piety) olarak geçmektedir. Ebeveyne gösterilmesi gereken saygının içerisinde olağanüstü ilgi, cömertlik ve samimiyet bulunmaktadır. Güney Kore gençleriyle yapılan çalışmada öğretilerde vurgulanan bu saygının evlat sorumluluğunun önemli bir yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır (Sung, 1990).

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere evlat sorumluluğu kavramının kökeninin çok eski tarihlere dek uzandığı görülmektedir. Bu kadar köklü bir kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ebeveynin evladına olan görevini incelemek faydalı olacaktır. Evlat sorumluluğu kavramının tanımının ne olduğu veya neden bu sorumluluğun açığa çıktığına yönelik soruların ebeveynin görevleri incelenmeden cevaplanması zor olacaktır. Ebeveynin çocuğunu dünyaya getirmesinin yanı sıra ona gerekli ilgi, destek ve bakımı sağlaması ebeveynin görevleri arasında yer almaktadır. Ebeveyn çocuğunu yetiştirme görevini yerine getirirken günlük yaşamındaki rutin etkinliklere de devam etmek istemektedir. Ebeveynin çocuğuna ilişkin görevleri yerine getirmesi onu birtakım faaliyetlerde bulunmaktan alıkoyarsa o zaman çocuğuna öfke duyabilmektedir. Özellikle çocuk küçükken ebeveynin çocuğuna yönelik ilgi ve bakımının da üst seviyelerde olması gerekmektedir (Blustein, 1977).

Ebeveynin görevleri incelendiğinde ebeveynin evladına yönelik sorumluluğunun baskın olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna karşın evladın yaşı ilerledikçe ve ebeveyninden bağımsızlığını kazandıkça evlat ve ebeveyn arasında simetrik ilişki açığa çıkacaktır (Fenton, 2017). Yani ebeveynin evladına olan sorumluluğu baskınlığını kaybederken evladın ebeveynine olan sorumluluğu açığa çıkacaktır. Bu noktada karşımıza evlat sorumluluğu kavramı karşımıza çıkacaktır.

Evlat sorumluluğu kavramına ilişkin yapılan tanımlamalara geçmeden önce evlat sorumluluğunun varlığını açıklayan teoriler incelenmelidir. Bu teorilerden birisi de Blenkner'e (1965) aittir. Blenkner (1965) evlatlık olgunluğu (filial maturity) kavramını orta yaşam dönemine özgü gelişimsel görev olarak tanıtmıştır. Yetişkin evlat kırklı veya ellili yaşlarında evlatlık kriziyle (filial crisis) karşı karşıya kalmaktadır. Bu krizin ortaya çıkış sebebi evladın ebeveyninin destekleyici rolünü yerine getiremediğini fark etmesiyle başlamaktadır. Bu farkındalıkla beraber evladın ebeveynine destekleyici rolü belirgin olmaktadır. Kendi bağımsızlığını koruyarak ebeveyninin ihtiyacını karşılamaya duyarlı olan evlat ise evlatlık olgunluğunu kazanmaya başlamış demektir (Akt., Birditt ve diğerleri., 2008).

Sosyal değişim (social exchange) teorisi ise insanların ödül ve cezayla motive edildiğini belirtmektedir. Örneğin ebeveynin evladına gerekli ilgi ve bakımı göstermesine rağmen evladın ebeveynine ihtiyaç duyduğu ilgiyi gösterme konusunda başarısız olması evladın bu ilişkide birtakım maliyetleri (suçluluk, toplumun onayından mahrum kalma) yaşamasına sebep olacaktır. Bunun tam tersi olarak evlat, ebeveynine gerekli ilgi ve bakımı gösterdiği zaman memnuniyet, minnettarlık gibi birtakım ödülleri yaşayacaktır. İnsanlar maksimum kazanç ve minimum maliyet ilkesiyle ilişki arayışına girmektedir. Aynı zamanda teoride insan ilişkilerinde karşılıklılık ilkesinin olduğu da vurgulanmaktadır. Ebeveyn evlat ilişkisi bağlamında bu teori değerlendirilirse ebeveyn çocuğuna yiyecek, barınak, ilgi ve süpervizyon sağladığı için evladın da ebeveynine ihtiyacı olduğunda gerekli ilgi ve bakımı vermesi gerekmektedir. Ayrıca bu teoride iki tarafın da birbiri için sağladığı faydanın denk olması gerektiğinin altı çizilmektedir. (Nye, 1979; Akt., White, Klein ve Martin, 2015).

Bağlanma teorisi evlat sorumluluğu kavramının varlığını açıklayan bir diğer teoridir. Cicirelli'ye (1993) göre ebeveyn evlat arasındaki duygusal bağ evladın ebeveyniyle iletişim halinde kalmasına ve ebeveynini birtakım zararlardan korumasına yardımcı olmaktadır. English'e (1992) göre ebeveyn evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisi ve paylaşılan olumlu duygular evlat sorumluluğunu açığa çıkartmaktadır.

Yukarıda değinilmiş olan teoriler evlat sorumluluğunun nasıl ortaya çıktığına ilişkin teorik açıklama sağlamaktadır. Bu teorik açıklamalar yoluyla evlat sorumluluğu kavramının varlığına ilişkin kanaat getirildikten sonra evlat sorumluluğuna ilişkin yapılan tanımlamalar incelenmiştir.

Evlat sorumluluğu kavramı için araştırmacılar tarafından yapılan tanımlamalar incelenirse modern Amerikan toplumunda Seelbach'ın (1977) aktardığına göre Schorr (1960) tarafından yapılan tanımlamada evlat sorumluluğu kavramı evladın ebeveyninin ihtiyaçlarını karşılama görevi olarak belirtilmektedir. Blenkner (1965) evlat sorumluluğu kavramını evladın ebeveyninin iyi oluşunu sürdürmeye yönelik kişisel sorumluluk tutumu olarak tanımlamıştır (Akt., Seelbach, 1977). Finch ve Mason (1993) ise evlat sorumluluğu kavramını evladın ebeveyni için yapması gereken görevler olarak anlamlandırmıştır. Ayrıca aileye özgü bir sorumluluk biçimi olduğunu belirtmiştir. Hanson, Sauer ve Seelbach (1983) evlat sorumluluğunun ebeveyne karşı görev, koruma ve finansal desteği içerdiğini ifade etmiştir.

Evlat sorumluluğu kavramı yerine evlat sorumluluğu beklentisi kavramı da kullanılabilir. Evlat sorumluluğu terimi evladın ebeveynine karşı yerine getirmesi gereken sorumluluğa ilişkin normatif inancı olarak tanımlanırken evlat sorumluluğu beklentisi ise ebeveynin evlat sorumluluğu kapsamında evladından beklentisini yansıtmaktadır. Evlat sorumluluğu ya da evlat sorumluluğu beklentisi kavramı evlat sorumluluğuna ilişkin normatif inanç olarak tanımlanmaktadır (Sung, 1995).

Evlat sorumluluğu kavramına ilişkin yapılan tanımlamalar içerisinde beklenti, norm ve sorumluluk kavramları yer almaktadır. Aynı şekilde tanımlamada olduğu gibi literatürde de evlat sorumluluğu (filial responsibility) olarak yer aldığı gibi evladın

ebeveynine olan saygısı (filial piety), evlat sorumluluğu (filial obligation), evlat sorumluluğu normu (filial norm) ya da evlat sorumluluğu beklentisi (filial expectation) olarak da kullanılmaktadır. Evlat sorumluluğu kavramının literatürde birçok terimle ifade edilmesi bu kavramın tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Araştırmacılar genel olarak evlat sorumluluğuyla ilgili yaptıkları araştırmanın içeriğine ve amacına göre bu kavramın tanımını yapmıştır (Sung, 1995).

Yukarıda evlat sorumluluğunun kökeni, evlat sorumluluğunun varlığını açıklayan teoriler ve evlat sorumluluğuna ilişkin yapılan tanımlamalar incelenerek evlat sorumluluğu kavramına ilişkin genel bir bakış sağlanmıştır. Aşağıda ise evlat sorumluluğuna ilişkin farklı bakış açıları incelenerek evlat sorumluluğu kavramı daha derin bir şekilde irdelenmiştir.

3. Evlat Sorumluluğuna İlişkin Farklı Bakış Açıları

Yukarıda verilmiş olan evlat sorumluluğuna ilişkin teorilerin daha iyi anlaşılması için bu teorilerin de temel aldığı kültürel ve dini gelenekler ile felsefi bakış açısının incelenmesi önem arz etmektedir. Aşağıda bu bakış açıları anlatılmıştır.

a) Kültürel gelenekler

Bu başlık altında evlat sorumluluğuna ilişkin klasik Yunan ve Çin geleneği bakış açıları incelenmiştir.

(1) Klasik Yunan Geleneği

Yunanlar yaşlı insanlarla ilgili ikili duygulara sahiptir. Bir yandan yaşlı nüfusun güç kaybı, depresiflik, hayal kırıklığı gibi birtakım olumsuzlukları çağrıştırmamasından dolayı bu nüfustan nefret etmektedirler. Diğer yandan evladın yaşlı anne ve babasına destek olma görevinin olduğunu savunmaktadırlar. Yunanlar evlat sorumluluğuna ilişkin görevlere geroboskia veya gerotrophia adını vermiştir. Eğer evlat, ebeveynine olan sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız olursa yasalar gereği cezalandırılmaktadır. Bu para cezası olabileceği gibi vatandaşlık haklarından kısmi olarak mahrum bırakılma da olabilmektedir. Bu yasaların ortaya çıkış noktası ise

ebeveynin geçmişte yaptığı fedakarlıkların evlat tarafından ödenmesi gerektiğine dayanmaktadır (Vaughan-Brakman, 1994).

Yukarıdaki paragraftan anlaşıldığı üzere Yunanlar evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin yerine getirilmesine önem vermektedir. Bununla birlikte bu görevlerin yerine getirilmesinde başarısız olan bireylerin cezalandırılması gerektiği düşünülmektedir.

Evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin birtakım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Örneğin baba çocuğunun eğitimini ihmal etmişse, o zaman çocuk evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerden muaf tutulmaktadır. Genel olarak evladın ebeveyniyle ilgilenmesi iyi bir vatandaşın veya iyi bir devlet görevlisinin gereklilikleri arasında yer almaktadır. Ebeveynine görevini yerine getirmeyen evlat devlet görevinden men edilebilmektedir. Ayrıca evladın ebeveyni hayattayken ona karşı birtakım görevleri olduğu gibi ebeveyni vefat ettiğinde de görevleri devam edecektir. Ebeveyni vefat ettiğinde ise ritüellere uygun bir şekilde defnetme görevi açığa çıkacaktır. (Vaughan-Brakman, 1994).

Sonuç olarak Yunanlarda evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin hem ahlaki hem de yasal boyutu bulunmaktadır. Evladın ebeveynine olan görevi ebeveyni vefat ettiğinde de varlığını sürdürmektedir.

(2) *Klasik Çin Geleneği*

Bu gelenek temelini Konfüçyüs'ün öğretilerinden almaktadır. Bu öğretilerde ebeveyne saygı vurgulanmaktadır. Ayrıca bu öğretilerde evlat sorumluluğu kavramı yerine evladın ebeveynine olan saygısı (filial piety) kavramı kullanılmaktadır. Evladın ebeveynine saygısı, diğer tüm erdemlerin kaynağı olarak görülmektedir. Daha geniş bir bakış açısıyla bu erdem minnettarlık, sadakat, nezaket, yardım gibi diğer erdemleri de içinde barındırdığı düşünülmektedir. Bu erdem yerine getirilmediğinde standart kuralların çiğnendiği düşünülmektedir (Laanemets, 1996).

Konfüçyüs evladın ebeveynine saygısının doğal bir gerçek olduğunu vurgulamaktadır. Bunun sebebi olarak da herkesin ebeveyni olduğunu ve ebeveyn

çocuk arasındaki ilişkinin kökeninde biyolojik doğanın var olduğunu göstermektedir. Bu saygının içerisinde ebeveyne itaat etmek de bulunmaktadır fakat bu itaat körü körüne bir itaat olmamaktadır. Ebeveyn yanlış bir yönlendirmede bulunduğu evladın saygı çerçevesinde ebeveynine yanlışını göstermesi gerekmektedir. Aynı zamanda ebeveyn hayattayken evladın birtakım görevleri olduğu gibi ebeveyn vefat ettiğinde de birtakım görevler açığa çıkacaktır. Konfüçyüs öğretilerinde vefat eden anne babaya birtakım ritüellerde bulunulması gerektiği vurgulanmaktadır (Nichols, 2013).

Yukarıda da görüldüğü gibi Klasik Çin geleneğinde evladın ebeveynine olan sorumluluğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte modern Çin’de de bu kavram varlığını sürdürmüştür. Modern yasalarda da ebeveynin evladı tarafından desteklenmesi gerektiği yer almaktadır. Hatta ebeveyn evladına karşı nazik veya olumlu tutum içerisinde olmazsa bile evladın ebeveynine olan sorumluluğu devam etmektedir. Sonuç olarak geleneksel ve modern Çin’de evlat sorumluluğu kavramının yer aldığı görülmektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

b) Dini Gelenekler

Bu başlık altında evlat sorumluluğunu açıklayan Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneğine yer verilmiştir.

(1) Yahudi Gelenek

Evladın ebeveynini onurlandırması Yahudi geleneğinde çok güçlü bir temadır. Bu gelenekte adı geçen onur kavramıyla ebeveyne hizmet sağlamak (yiyecek, kıyafet sağlama gibi) ve saygı göstermenin borç olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca evladın ebeveynine hizmet verirken olumlu tutuma sahip olması ve hizmetinin keyif vermesi önemlidir. Ebeveynin çocuğunu dünyaya getirmesi, onu yetiştirmesi ve eğitmesi evladın ebeveynine olan sorumluluğunu açığa çıkartacaktır. Bu gelenekte ebeveynler rollerinin doğası gereği yaratıcı veya Tanrı’nın ortak yaratıcısı olarak görülmektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

Ayrıca evladın ebeveynine nazik ve saygılı olması evladın birtakım günahlarının silinmesini de sağlayacaktır. Bununla birlikte evladın diğer dünyada kutsanmasını sağlayacaktır. Buna karşın bu gelenekte ebeveynine nazik davranmayan veya ebeveynine kötü sözler söyleyen evlatların otorite tarafından cezalandırılması gerektiği belirtilmektedir. Sonuç olarak bu gelenekte ebeveyn evlat arasındaki ilişki ile Tanrı ve kul arasındaki ilişkinin benzer olduğu savunulmaktadır. Evladın kendisini yaratan Tanrı'ya minnettarlığını ifade etmesinin yolu kendisini dünyaya getiren ebeveynine minnettarlığını göstermesidir (Blidstein, 2005).

(2) Hristiyan Geleneği

Bu gelenekte evlat sorumluluğuna ilişkin açıklamalar herhangi bir mezhep veya kilise bünyesinde yazılı bir şekilde yapılmamıştır. Bu kavrama ilişkin açıklamalar kutsal kitapta yer almaktadır. Tüm Hristiyanlar Tanrı'nın isteği doğrultusunda doğru ve yanlışa karar verildiğine inanmaktadır. Farklı mezhepler ise Tanrı'nın isteğinin aktarılmasının farklı yollarından ortaya çıkmıştır. Ayrıca Tanrı'nın sevgisi agape olarak adlandırılmaktadır. Agape koşulsuz sevgi anlamına gelmektedir. Genel olarak evlat sorumluluğunun minnettarlık ve şefkat temelleri üzerine kurulu olduğu düşünülmektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

(3) İslami Bakış Açısı

İslam geleneğinde de Hristiyan ve Yahudi geleneğinde olduğu gibi evlat sorumluluğu kavramına önem verilmektedir.

Kur'an'da evlatların ebeveynine olan görevleri yer almaktadır. Bu görevler maddi ve manevi görevler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi görevler arasında evladın ebeveyninin maddi ihtiyaçlarını karşılaması yer almaktadır (Turan, 2013). Bununla ilgili evladın ebeveynine olan maddi görevlerine ilişkin Kur'an'da geçen ayet "Ey Muhammed Sana ne sarf edeceklerini sorarlar de ki, sarf edeceğiniz mal, ana, baba, yakınlar, yetimler, düşkünler, yolcular içindir. Yaptığınız her iyiliği Allah şüphesiz bilir" (Bakara 2, 215) şeklindedir. Manevi görevler ise Kur'an'da pek çok ayette geçmektedir. Kur'an anne babaya "iyi davranmayı" emreder (En'am 6, 151-153; Nisa 4, 36). Kur'an, "yanında ihtiyarlayan anne ve babaya onun yaşlılıklarından ileri

gelebilecek her çeşit nahoş durumlar, rahatsızlıklar karşısında sabırsızlık ifadesi olan "öf" bile demene noktasına kadar bu iyiliğin ileri götürülmesini emreder" (İsra 17, 23-24), (Tekin, 2015).

İslam geleneğinde çocuğun ebeveynine nazik olması ve birtakım hizmetler sağlması gerekmektedir. Çocuğun ebeveynine olan sorumluluğu Allah'a olan birtakım görevlerinden hemen sonra gelmektedir. Bu gelenekte Allah'ın buyurduklarına ters olmamak koşuluyla evladın ebeveynine itaat etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte aynı koşul geçerli olmak üzere evladın Müslüman olmayan ebeveynine de nezaket çerçevesinde itaat etmesi gerekmektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

Ebeveyne itaatsizlik çok ciddi bir günah olarak görülmektedir. Kur'an'da geçen itaat etme aslında ebeveyn çocuk ilişkisindeki ast üst ilişkisini içermektedir. Yani ebeveyn ve çocuğun rolüne gönderme yapılmaktadır. (Turan, 2013). Ayrıca evladın ebeveyninin günahlarının affedilmesi için dua etmesi de evlat sorumluluğu arasında görülmektedir. Ebeveyn için yapılan hayır duanın "Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni anamı babamı ve inananları bağışla" (İbrahim 14, 41) şeklinde olması emredilmektedir.

Görüldüğü üzere İslam geleneğinde de evlat sorumluluğu kavramı vurgulanmaktadır. Kur'an'da evladın ebeveynine olan görevleri birçok ayette geçmektedir.

c) Evlat Sorumluluğuna Felsefi Bakış Açısı

Bu başlık altında Platon, Aristoteles, Aquinas ve Locke adlı felsefecilerin evlat sorumluluğu kavramına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

(1) Platon'un Bakış Açısı

Platon'a göre çocuklar ebeveynine olan borcunu kabul etmek zorundadır. Bu borcun sebebi ise ebeveynin onu dünyaya getirmesinden ve onu yetiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Platon evlat sorumluluğunu karşılıklılık olarak

değerlendirmektedir. Yani ebeveyn çocuğunu dünyaya getirmiştir ve onu yetiştirmiştir bunun karşılığı olarak ise çocuk ebeveynini onurlandırmalıdır (Han, 1996).

Çocuğun ebeveynini onurlandırmasının bir diğer sebebi ise Tanrı'nın ebeveynin dualarına karşılık vererek iyi çocukları ödüllendirip kötü çocukları cezalandırmasıdır. Ayrıca bu cezanın sadece Tanrı katında olmadığını aynı zamanda devletin de ebeveynini ihmal eden çocukları cezalandırması gerektiğini savunmuştur. Bu cezalar arasında hapis cezası da bulunmaktadır. Ebeveynine kötü muamelede bulunan çocukları ihbar etmek de vatandaşlık görevidir. Hatta köleler dahi bu ihbarda bulunabilmektedir. İhbarda bulunan köle, sahibini ihbar etse bile özgürlüğüne kavuşturularak ödüllendirilmektedir. Sonuç olarak Platon'a göre ebeveyn değersiz veya acı verici olsa bile çocuğun ebeveynine olan sorumluluk borcu ortadan kalkmamaktadır (Han, 1996).

(2) Aristoteles'in Bakış Açısı

Aristoteles'e göre çocuklar ebeveynine onur, destek ve belli derecede itaat borçludur. Çocuklar ebeveynini onurlandırmalıdır çünkü ebeveyn evladı için birçok yarar sağlamıştır. Ebeveyn çocuğuna hayat, yetiştirme ve eğitim yoluyla yarar sağlamıştır. Ebeveynin çocuğunu dünyaya getirmesi ve onu yetiştirmesi yoluyla fayda sağlamasına Platon da değinmiştir. Buna karşın eğitim faydasının diğer faydalardan ayrı bir şekilde değerlendirilmesi ilk defa karşımıza çıkmaktadır (Vaughan-Brakman, 1994).

Aristoteles'e göre ebeveynin hayat, yetiştirme ve eğitim yoluyla sağladığı faydalar evladin ebeveynine olan minnettarlığının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Aristoteles oğlan ve babası arasında denk olmayan arkadaşlık ilişkisi bulunduğunu düşünmektedir. Babanın oğlundan bazı açılardan daha üstün olması denk olmayan ilişkiyi doğurmaktadır. Bu açılardan birincisi ebeveynin çocuğunu daha iyi tanımasıdır. Ebeveynin çocuğunu kendisinin bir parçası olarak daha çok görmesidir. Ebeveyn çocuğunu doğar doğmaz sevmesine karşın çocuğun ebeveynini çevresindeki diğer kişilerden ayırıp sevmesi zaman almaktadır (Han, 1996).

Aristoteles aynı zamanda ebeveyn, çocuğuna amaçlı bir şekilde fayda sağlamadığında veya sadece çocuğuna yardım etmek dışında ebeveynin birtakım çıkarları olsa bile evladın ebeveynine geçmişte yaptıklarının geri ödemesi olarak borcu bulunmaktadır. Lakin böyle bir durumda arkadaşlık ve minnettarlık temelli evlat sorumluluğu açığa çıkmayacaktır. Sonuç olarak Aristoteles baba ve oğul arasındaki arkadaşlık ilişkisinin sonucu olarak evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin ortaya çıktığını savunmaktadır (Vaughan-Brakman, 1994).

(3) Aquinas'ın Bakış Açısı

Aquinas'a göre evladın ebeveynine saygı ve hizmet borcu bulunmaktadır çünkü ebeveyn çocuğunu dünyaya getiren kişidir. Ebeveyn olmasaydı çocuk da dünyaya gelemezdi. Yani ebeveyn çocuğunu dünyaya getirerek ona en büyük faydayı sağlamıştır. Bunun karşılığı olarak ise evladın ebeveynine müteşekkir olması ve ebeveynin yardıma ihtiyacı olduğunda ona yardım etmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle ebeveyn hasta olduğunda evlat ziyaret etmelidir veya ebeveyn maddi sıkıntı çektiğinde evlat ebeveynine maddi destek sağlamalıdır. Sonuç olarak evlat ebeveynine onur, saygı ve ilgi borçludur çünkü ebeveyn olmasaydı evlat dünyaya gelemezdi (Han, 1996).

(4) Locke'un Bakış Açısı

Son olarak inceleyeceğimiz filozof ise Locke'tur. Locke'a göre ebeveynin rol ve görevleri çocuğun rol ve görevlerine göre daha ağır basmaktadır. Bunun sebebi ise çocuk kendisiyle tek başına ilgilenebildiği zamana kadar ebeveyn çocuğunun iyiliğini gözeterek onun yerine kararlar almaktadır. Çocuk kendi başına karar alabildiği zaman ise (Locke'a göre 21 yaştır) bu durum ortadan kalkmaktadır. Buna karşın akli dengesi yerinde olmayan kişiler bu yetiye hiçbir zaman ulaşamayacağı için ebeveyninin hakimiyeti altında kalmak zorundadır (Han, 1996).

Çocuk yetişkin olduğunda ve kendi başına kararlar alabildiği zaman ise ebeveyn ve çocuk birbiriyle arkadaş olmalıdır. Bu arkadaşlık Aristoteles'in de vurguladığı gibi evlat sorumluluğunun kaynağı değil, bir sonucudur. Evlat kendi başına karar alabilecek yetiye ulaştıkça ve yaşlandıkça ebeveynin hakimiyeti ortadan yavaşça

kalkmaktadır. Bununla birlikte evlat ebeveynini daha deneyimli olarak görerek ebeveyninin önerisini dikkate almaktadır. Sonuç olarak Locke'un bakış açısına göre evlat sorumluluğu ebeveyne itaat etmeyi içermemektedir. Evladın ebeveynine olan sorumluluğunun içerisinde onur ve saygı bulunmaktadır. Bununla birlikte ebeveyn birtakım fiziksel ve finansal desteğe ihtiyaç duyduğunda evladın ebeveynine gerekli desteği sağlamasını içermektedir (Vaughan-Brakman, 1994).

Evlat sorumluluğuna ilişkin yukarıda açıklaması verilmiş olan farklı bakış açılarını özetlemek gerekirse dini ve kültürel gelenekler evladın ebeveynine olan sorumluluğunun içeriğini ve boyutunu farklı yorumlamakla birlikte evladın ebeveynine saygı, onur ve hizmet borçlu olduğunu düşünmüştür. Dini ve kültürel gelenekler incelendikten sonra evlat sorumluluğunu felsefi bir bakış açısıyla incelemiş olan Platon, Aristoteles, Aquinas ve Locke'un görüşlerine yer verilmiştir (Han, 1996).

Platon evlat sorumluluğunun temelinde ebeveynin evladını dünyaya getirmesi, evladını yetiştirmesi ve evladına gerekli bakımı sağlaması olduğunu düşünmektedir. Aristoteles ise Platon'un söylediklerine ek olarak ebeveynin evladına eğitim sağlamasının da evlat sorumluluğunun temelleri arasında yer aldığını belirtmiştir. Aquinas ve Locke da Aristoteles ve Platon'un görüşlerine benzer olarak ebeveynin evladını dünyaya getirmesi ve evladıyla ilgilenmesini evlat sorumluluğunun kaynağını olarak görmüştür. Bunlara ek olarak Locke ve Aristoteles ebeveyn evlat arasında arkadaşlık olduğunu da vurgulamıştır. Evlat sorumluluğuna ilişkin yukarıda görüşlerine yer verilen felsefecilerin bakış açıları incelendiğinde genel olarak evladın ebeveynine minnettar olması gerektiği ön plana çıkmaktadır (Vaughan-Brakman, 1994).

Yukarıda açıklaması verilmiş olan evlat sorumluluğuna ilişkin farklı bakış açılarından yola çıkılarak evlat sorumluluğuna ilişkin çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Literatür taraması sonucunda rastlanan teoriler aşağıda verilmiştir.

4. Evlat Sorumluluğuna İlişkin Teoriler

Evlat sorumluluğunun ne olduğu ve bir evladın neden ebeveynine sorumluluğunun olduğu konusuna açıklık getiren karşılıklılık teorisi, arkadaşlık

teorisi, minnettarlık teorisi, özel varlıklar ve özel varlıklar için minnettarlık teorisi aşağıda verilmiştir.

a) Karşılıklılık Teorisi

Ebeveyn belli bir yaşa kadar evladının yiyecek, giyecek, barınak, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ebeveynin evladı için yaptığı bu fedakarlıklar evladın ileride ödemesi gereken bir borçtur (Collingridge ve Miller, 1997).

Bu teorinin altında yatan düşünce; evlat belli bir yaşa kadar dünyaya tutunmasında kendisine yardımcı olan, onu hem maddi hem manevi açıdan destekleyen ve onu dünyaya getirmiş olan ebeveynlerine borçludur ve evlat borçlarını geri ödemekle yükümlüdür (Stuifbergen ve Van delden, 2011).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere anne ve baba evladı için fedakârlık yapmıştır ve bütün yaptıkları fedakarlıkların karşılığında evlat anne babasına karşı borçlanmıştır. Collingridge ve Miller (1997)'e göre evladın zamanı geldiğinde borcunu ödemek için yerine getirmesi gereken görevler “evlatlık görevi” olarak adlandırılmaktadır

Karşılıklılık teorisine dayalı olarak evlatlık sorumluluğunu açıklamak genel olarak kabul görse de bazı araştırmacılar bu teoriye karşı çıkmıştır (Stuifbergen ve Van delden, 2011).

Araştırmacılar özellikle ebeveynin çocuğu için yaptıklarının borç olarak görülmesine karşı çıkmıştır. Ayrıca teoride evladın ebeveynine neler yapması gerektiği ya da borçtan tamamen kurtulması için ödemesi gereken borcun içeriği belirtilmemiştir (Wicclair, 1990).

Teoriye getirilen bir başka eleştiri ise evlat sorumluluğunu basit bir şekilde ebeveynin evladını dünyaya getirmesiyle ve ebeveyn evlat arasındaki biyolojik bağla açıklamasıdır. Eğer teorinin de belirttiği gibi evlat kendisini dünyaya getirdiği için ebeveynine borçlu olursa o zaman kişi, cinsel faaliyetleri için ebeveyninin ebeveynine, onların da ebeveynine ve bu şekilde devam etmek üzere bu zincirde yer alan

ebeveynlerin bu kişiyi dünyaya getirmek gibi bir niyetleri bulunmamasına karşın borçlu olmak zorundadır. (Collingridge ve Miller, 1997).

English (1992) ebeveyn evlat ilişkisinde borç terminolojisi kullanılmasına tamamen karşı çıkmıştır. Ebeveynin geçmişte yaptığı fedakârlıkların evlat sorumluluğuyla hiçbir ilişkisinin bulunmadığını tam tersine ebeveyn evlat arasındaki şimdiki ilişkinin niteliğinin önemli olduğunu düşünmüştür.

Stuifbergen ve Van delden (2011) ise evladın ebeveynine tam olarak ne borçlu olduğunun belirgin olmamasını bu teorinin zayıf yanı olarak görmüştür. Bu teoride ebeveynin geçmişte çocuğuna sağladığı birtakım faydaların ileride evladın ebeveynine ödemesi gereken bir borç olarak görülmesi eleştirilmiştir.

Collingridge ve Miller (1997) de ebeveynin geçmişte sağladığı faydaların çocuk tarafından ödenmesi gerektiğine karşı çıkmıştır. Örneğin ebeveyn çocuğuna birtakım maddi destek sağlamış olduğu için ebeveynin maddi desteğe ihtiyacı bulunmadığı halde çocuğun ebeveynine maddi destek sağlamakla yükümlü olması mantıksızdır. Bununla birlikte çocuğuna yeterli imkânı bulunmadığı için çok az maddi destek sağlamış ebeveynine bunun karşılığında evladın da yeterli imkânı bulursa bile çok az maddi destek sağlaması yine mantıksız olacaktır.

Yukarıdaki eleştirilerle birlikte bu teoriyi destekleyen araştırmacı da olmuştur.

Wicclair (1990) bu teorinin zayıf yanı olarak yukarıda da bahsedildiği gibi evladın ebeveynine olan borcunun ne zaman ortadan kalkacağına belirgin olmamasını göstermiştir.

Teorinin zayıf yanı olduğunun kabul edilmesiyle birlikte geçmişte yapılan fedakârlıklardan dolayı evladın ebeveynine borcunun bulunduğu görüşü desteklenmiştir. Evlat ebeveyn ilişkisinde borç kavramı yerine minnettarlık kavramının kullanılması önerilmiştir. Borç kavramı kullanıldığı zaman karşı tarafın yaptığı fedakarlıkların miktarı önemli olurken minnettarlık kavramı için aynı şey geçerli değildir. Minnettarlıkta karşı tarafın yaptığı fedakarlıklara karşılık vermek yoktur. Önemli olan karşı tarafın ihtiyaçlarını gidermektir. Bundan dolayı bu borcun minnettarlık borcu olarak nitelendirilmesi gerektiği düşünülmüştür (Wicclair, 1990).

Ülkemizde geçerli olan görüşün minnettarlık yönünde olduğu düşünülmektedir. Doğumdan ölüme kadar Türk kültürü evladını devamlı olarak koyup kollamakla ilgili bir yükümlülük altında hissetmiştir. Bakım, eğitim, evlilik hatta boşanma sonrasında bile evladını bakıma muhtaç bir çocuk olarak görmektedir. Bu kültür yurt dışına göçmek zorunda kalan ve oraları yurt edinen insanımızda da kendini gösterdiği görülmüştür.

Wicclair (1990) ebeveynin geçmişte yapmış olduğu fedakarlıkların minnettarlık borcu olarak nitelendirilebileceğini ve evladın bu borçları geri ödemekle yükümlü olduğunu belirtmiştir. Bu görüşün çok popüler olduğunu ve birçok insanın bu görüşe sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu teoriyi eleştiren görüşlere cevap vererek teorinin güçlü yanlarının altını çizmiştir. İlk olarak bu teoriye karşı çıkan görüşlerden ebeveynin geçmişte yaptığı fedakarlıkların evlat tarafından talep edilmemiş olması bu ilişkinin borç olarak nitelendirilmeyeceği anlamına gelmektedir görüşünü incelemiştir. Wicclair (1990) ebeveynin çocuğu için yaptığı fedakarlıkların çocuk tarafından talep edilmediğini kabul etmektedir. Örneğin çocuğu için üniversite parası biriktiren ebeveyni düşünelim. Çocuk ebeveyninden böyle bir talepte açık bir şekilde bulunmamıştır.

Daha da açık bir şekilde incelersek örneğin Mindy ve Sarah adlı ikiz çocukları düşünelim. Ebeveyn, çocuklarına 2 yaşından beri keman dersi aldırılmaktadır. Mindy hiçbir şekilde ebeveyninden kendisine keman dersi aldırmasına ilişkin istekte bulunmamıştır. Buna karşın derslere zevk alarak devam etmiş olup oldukça fazla pratik yapmıştır. Mindy şu anda 15 yaşındadır ve keman üzerine kariyer yapmak istemektedir. Ailesinin çocukluğundan beri aldırıldığı keman derslerinin bu kariyeri seçmesinde yardımcı olduğunun farkındadır. Mindy'den tam tersi olarak Sarah keman derslerinden hoşlanmamıştır. Ebeveynine derslere devam etmek istememesini söylemesine rağmen zorla derslere devam etmiştir Ebeveynin Sarah'ı derslere devam etmesine yönelik olarak zorlamasının sebebi ileride Sarah'ın kendilerine müteşekkir olacağını düşünmeleridir (Wicclair, 1990).

Bu tür kuramcılar yukarıda da görüldüğü gibi kavramı anlatma adına gerçek hayatta olabilecek yaşantılardan yola çıkmışlardır.

Örneği verilen ikiz kardeşlerin ebeveynlerine yönelik sorumluluğu düşünüldüğünde Sarah'ın almış olduğu pahalı keman derslerini ebeveynine ödemesi gereken bir borç olarak görmesine neden olacak hiçbir mantıklı açıklama bulunmamaktadır. Bunun sebebi Sarah'ın hiçbir zaman pahalı keman dersi almasına yönelik ebeveynine istekte bulunmaması değildir. Sarah almış olduğu keman derslerinden hoşlanmadığını ve bırakmak istediğini açık bir şekilde ebeveynine iletmesine rağmen Sarah'ın zorla keman derslerine devam ettirilmiş olmasıdır. Bu pahalı keman dersini alması Sarah'ın gelişimi için belirgin bir şekilde önemli olmadığı görülmektedir. Sarah'tan tamamen farklı olarak Mindy almış olduğu keman derslerinden zevk almıştır ve devam etmek istemiştir. Bundan dolayı Mindy'nin ebeveyninden keman dersi almasına ilişkin istekte bulunmaması ebeveynine borçlu olmadığı anlamına gelmemektedir. Hatta Sarah ileride ebeveyninin aldırması olduğu keman derslerinin aslında kendisinin gelişimi için önemli olduğunu fark ederse o zaman borçluluk durumu da ortaya çıkacaktır (Wicclair, 1990).

Yukarıdaki ikizler örneğinden çıkan sonuç çocuk, ebeveyninin kendisi için yapmış olduğu fedakarlıklara (özel dersler, yiyecek ve barınak sağlama, eğitim masrafı) değer verirse o zaman çocuğun ebeveyninden herhangi bir istekte bulunmuş olup olmamasına bakılmaksızın borçluluk durumu açığa çıkacaktır.

Bu teoriye karşı çıkan bir diğer görüş ebeveyn evlat arasında sevginin ön planda olması ve ebeveynin yaptığı fedakarlıkların bu sevgiden kaynaklanması borçluluk durumunu ortadan kaldıracaktır. Bu görüşe karşı çıkmamanın bir yolu olmadığı düşünülebilmektedir fakat bu görüşü elimine etmeyi sağlayacak bir açıklama bulunmaktadır. Örneğin bir babanın dünya kupası maçını izlediğini ve bu maçı izlemenin kendisi için önemli olduğunu düşünelim. Bu sırada çocuğu babasından kendisini futbol maçına bırakmasını istemektedir. Baba da çocuğu yerine başka birisi bu istekse bulursa kesinlikle reddedeceğini belirterek çocuğunu istediği maça götürmüştür. Diğer gün ise baba çocuğundan çöpü dışarı çıkarmasını istemiştir. Çocuğunu önceki gün maça götürmesinin karşılığı olarak çocuğundan çöpü dışarı çıkarmasını istemiştir. Böyle bir durumda çocuğun, babasının kendisi için yaptığı fedakarlığın sevgiden kaynaklandığını ve babasına hiçbir şey borçlu olmadığını

söylemesi samimi olmayacaktır. Bu örnek ebeveynin çocuğu için yapmış olduğu fedakarlıkların borçluluk durumu doğurmamasını basit bir şekilde ebeveyn evlat arasındaki sevgiye bağlamanın gerçekçi olmayacağını göstermektedir (Wicclair, 1990).

Wicclair'in (1990) incelemiş olduğu bir diğer eleştiri ise ebeveynin yapmış olduğu fedakarlıkların ebeveynin yerine getirmesi gereken görev olduğudur fakat ebeveynin yerine getirmesi gereken görevlerin içeriğinin ve sınırlarının belirgin olmaması bu eleştirinin zayıf yanıdır.

Özetle ebeveyn, evladı için fedakarlık yapmıştır ve bütün yaptıkları fedakarlıkların karşılığında evlat ebeveynine karşı borçlanmıştır. Teorinin temel görüşü olan zamanı geldiğinde evladın ebeveynine olan borcunu ödemesi gerektiği düşüncesi birçok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir. Bununla birlikte Wicclair (1990) ise bu eleştirilerin bu teorinin temel görüşünü geçersiz kılmadığını savunmuştur.

b) Arkadaşlık Teorisi

Arkadaşlık teorisi başlığı altında Jane English'in 1979 yılında ortaya atmış olduğu arkadaşlık teorisi bulunmaktadır. Jane English 1992 yılında yayımlanan "Yetişkin Çocuk Ebeveynine Ne Borçludur?" ("What do grown children owe their parents") adlı makalesinde arkadaşlık teorisini detaylı bir şekilde açıklamıştır. Bu makalede arkadaşlık teorisiyle ilgili vurguladığı noktalar Jane English'in Arkadaşlık Teorisi başlığı altında açıklanmıştır. Bununla beraber Nicholas Dixon ise 1995 yılında yayımlanan "Evlat Sorumluluğuna İlişkin Arkadaşlık Modeli" ("The Friendship Model Of Filial Obligation") adlı makalesinde Jane English'in ortaya attığı arkadaşlık teorisinde ebeveyn evlat ilişkisindeki sevgi ve gönüllülük kavramlarına yapılan vurguyu desteklerken English'in (1992) evlat ebeveyn arasındaki arkadaşlık ilişkisi bittiğinde evladın ebeveynine olan sorumluluğu da ortadan kalkacaktır düşüncesine karşı çıkmıştır. Dixon'un kalıntı görevler kavramı adlı başlık altında Dixon'un arkadaşlık teorisine eklemiş olduğu yeni kavram anlatılmıştır. Son başlık altında ise Simon Keller'in 2006 yılında yayımlanan "Evlat görevinin Dört Teorisi" ("Four

teories of filial duty”) ve Joseph Kupfer’in 1990 yılında yayımlanan “Ebeveyn ve Çocuk Arkadaş Olabilir Mi?” (“Can parents and children be friends”) adlı makalelerinde arkadaşlık teorisine getirdikleri birtakım eleştiriler açıklanmıştır.

(1) *Jane English’in Arkadaşlık Teorisi*

English (1992), ortaya attığı arkadaşlık teorisini “Yetişkin Çocuk Ebeveynine Ne Borçludur?” (“What do grown children owe their parents”) adlı makalesinde detaylı bir şekilde açıklamıştır.

Bu teoride ebeveyn ve yetişkin çocuk arasında arkadaşlık ilişkisi olduğu vurgulanmaktadır. Çocuğun ebeveynine karşı yerine getirmesi gereken evlatlık görevi ebeveyniyle olan arkadaşlık ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Evlat, ebeveyniyle sağlıklı ve mutlu arkadaşlık ilişkisine sahipse o zaman iyi bir arkadaşına yönelik sorumluluğu ile ebeveynine yönelik sorumluluğu benzer olmaktadır. Eğer evlat ebeveyniyle bir arkadaşlık ilişkisine sahip değilse, evladın ebeveynine yönelik sorumluluğu da bulunmamaktadır (English, 1992).

Bu kuramın ülkemizde özellikle Türk kültüründe geçerli olmasının önündeki en büyük engel evlatların anne ve babalarıyla arkadaş olmamaları gerektiği konusundaki kanıdır.

Evladın ebeveynine olan sorumluluğundan bahsedilirken borç terminolojisi kullanılmamaktadır. Bunun sebebi ise yetişkin çocuğun görevlerinin evlat ebeveyn arasındaki arkadaşlık ilişkisinden kaynaklanması ve bu görevlerin ortaya çıkmasının sebebinin ebeveynin evladı için yaptığı geçmiş fedakarlıkların olmadığı, evlat ebeveyn arasındaki sevgiden kaynaklandığı gösterilmektedir. Arkadaşlık ilişkisi bağlamında evladın ebeveynine olan sorumluluğu düşünüldüğünde ebeveyn, evladı için gönüllü bir şekilde fedakarlık yaptığı için ve bu ilişkinin temelinde sevgi önemli bir bileşen olduğu için ebeveynin evladıyla kurduğu iletişimde sevgi kelimesini kullanması önem arz etmektedir (English, 1992).

English (1992) “Sana şunu yaptığımız için sen de bize bunu yapmalısın şeklindeki ifadenin “seni seviyoruz ve eğer bize şunu yaparsan daha mutlu olacağız” şeklindeki bir ifadeyle yer değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Aynı şekilde

English (1992) ebeveynlerin çocuklarının yaşam tarzı ve yaşam amaçlarına müdahale etme gibi bir haklarının olmadığını sadece çocuklarına olan sevgilerini onlara ifade edip ve bizim istediğimiz yaşam amacıyla hareket edersen uzun vadede daha mutlu olacağını düşündüklerini iletmelerini belirtmiştir.

Yukarıda ifade edildiği şekilde evlat sorumluluğu düşünüldüğünde ebeveyn çocuk arasında sevgi ilişkisi de vurgulanmaktadır. Tam tersi bir şekilde kurulan bir ifade örneğin ebeveynin evladının üniversiteye giriş parasını ödediği için evladının seçeceği mesleğe karar vermesi gerektiğini düşünmesi ebeveynin çocuğu için yaptığı yatırımları ileride çocuğundan karşılığını almak için gerçekleştirdiğini akla getirmektedir. Aynı şekilde ebeveynin evladının yaşam amacını satın alınan bir şey olarak gördüğünü göstermektedir. Ayrıca ebeveyn evladı için yaptığı fedakarlıkları gönüllü olarak yapmadığını evladına iletirse evladın da ebeveynine ben senden bu fedakarlıkları yapmanı istemedim şeklinde bir ifadeyle karşılık verme hakkı doğmaktadır (English, 1992).

Buraya kadar teoriye ilişkin verilen açıklamaları özetlemek gerekirse ebeveyn gönüllü bir şekilde çocuğu için fedakarlıklar yaptığı için evlat ebeveyn arasında borçluluk ilişkisi bulunmamaktadır. Ayrıca ebeveyn evlat ilişkisinde borç terminolojisinin kullanılmaması gerektiği de vurgulanmıştır.

Teoride iyilik (favor) ile arkadaşça yapılan jestlerin birbirinden farklı olduğu geçmektedir. İyilikler borcu doğururken arkadaşça yapılan jestler arkadaşlık ilişkisini pekiştirmektedir. İyilikler, bir kişi diğerine kendisi için bir şey yapmasını istediğinde ve diğer kişi de bu isteği kabul ettiğinde doğmaktadır. Arkadaşça yapılan jestler ise karşı tarafın herhangi bir isteği olmadan yapılmaktadır (English, 1992).

İyilik ve arkadaşça yapılan jestlerin ayrımının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki örnek verilmiştir.

Max, Nina'dan çimlerini biçmesini istemektedir çünkü Max tatile çıkacaktır, evde olmayacaktır. Nina da Max'in isteğini kabul etmiştir. Yani Nina, Max için iyilik yapmıştır. Sonuç olarak Max, Nina'ya borçlanmıştır. Nina da Max'ten benzer bir şey istediğinde Max'in bu isteği yerine getirme sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Buna

karşın Max tatildeyken Nina, Max'ın herhangi bir isteği olmadan Max'ın bahçesindeki çimleri biçseydi o zaman Nina arkadaşça jest yapmış olacaktı. Nina'nın yaptığı bu arkadaşça jest Max ve Nina arasında arkadaşlık ilişkisi oluşturmak ya da var olan arkadaşlık ilişkisini pekiştirmek için yapılmıştır. Max, Nina'dan çimlerini biçme gibi herhangi bir istekte bulunmadığı için Nina'ya herhangi bir borcu ortaya çıkmamaktadır (English, 1992).

Yukarıdaki örnekten anlaşıldığı üzere iyilik ve arkadaşça yapılan jest arasındaki fark eylemin gönüllü olarak yapılıp yapılmamasıdır.

İyilik ve arkadaşça yapılan jest arasındaki ayrım her zaman kolay yapılamamaktadır. Bu iki kavram arasındaki ayrımı yapabilmenin kolay yolu kişinin yaptığı eylemin motivasyonuna bakmaktır. Yukarıda verilen örnekten devam etmek gerekirse; Max, Nina için bir eylemde bulunursa ve bu eylemin motivasyon kaynağı tamamen Nina ile arkadaşlık ilişkisini pekiştirmek olursa o zaman Max'ın eylemi arkadaşça yapılan jesttir. Buna karşın eğer Max bu eylemi Nina'nın geçmişte kendisi için yaptığı bir eyleme karşılık olarak yaparsa o zaman bu eylemin iyilik olarak nitelendirilmesi gerekmektedir (English, 1992).

Ülkemizde bu ayrımın genellikle iki kavram kullanılarak yapıldığı düşünülmektedir. Arkadaş kavramı için genellikle karşılıklılık, dostluk kavramı için ise karşılıksızlık ön plandadır.

Bu teoride arkadaşlık ilişkisinin karşılıklılık olarak değil paylaşım olarak tanımlanması gerektiği düşünülmektedir. Eğer birisine borçlu olursak o zaman borçlu olduğumuz kişi borcumuzun tam karşılığını bizden beklemektedir. Arkadaşlık ilişkisinde ise durum çok daha farklıdır. Arkadaşların sahip olduğu kaynak miktarı dengesiz olabilmektedir. Böyle bir durumda arkadaşlardan biri daima para ve zamanını karşı tarafa veriyor olabilir fakat karşı taraf da karşılığında bir şey vermiyorsa o zaman bir tarafın sömürüldüğü düşünülebilmektedir. Lakin iki arkadaş arasındaki büyük kaynak miktarı farkı buna sebep olmaktadır. Yani bir taraf aşırı fazla miktarda kaynaklara sahipken diğer taraf da aşırı derecede diğer tarafın kaynaklarına ihtiyacı bulunmaktadır (English, 1992)

Ülkemizde genel olarak evlat ebeveyn ilişkisi düşünüldüğünde ebeveyn evladı için yapmış olduğu harcamaları evladının ileride ödemesine yönelik olarak çetelesini tutmamaktadır.

Arkadaşlık ilişkisinde de arkadaşlar birbirinden karşı tarafın verebileceği kadarını isterken diğer taraf da ihtiyacı olan kadarını kabul etmektedir. Yani iki taraf da birbiri için yaptıklarının çetelesini tutmamaktadır. Eğer Max ve Nina arkadaşsa ve Max, Nina'yı üç kere evine yemeğe davet ettiyse buna karşın Nina, Max'i bir kere evine yemeğe davet ettiyse o zaman Nina, Max'e iki akşam yemeği borçludur ifadesi doğru olmayacaktır. Akşam yemeği sadece iki arkadaşın hoşlanarak yaptığı arkadaşça bir jesttir (English, 1992).

İyilik ve arkadaşça yapılan jest arasındaki son fark ise iki kişi arasındaki arkadaşlık ilişkisi biterse arkadaşlık görevleri de bitmektedir. Örneğin Elmer adlı kişi karısı Doris'e kanını bağışlamaktadır. Doris, Elmer'in kanı sayesinde sağlığına kavuşmaktadır. Bir süre sonra Elmer ve Doris boşanmıştır. Bu durumda Elmer, Doris'e bana kan bağışı borcu vardır iddiasında bulunamaz. Bunun sebebi Elmer'in Doris'e yaptığı kan bağışının iyilik değil, arkadaşça yapılan bir jest olmasıdır ve aralarındaki arkadaşlık ilişkisinin bitmesiyle beraber Elmer'in da Doris'e arkadaşça bir jest yapma sorumluluğu yoktur. Lakin Elmer ve Doris boşanmasına rağmen aralarındaki arkadaşlık ilişkisi devam ediyorsa o zaman Doris, Elmer'a aralarındaki arkadaşlık ilişkisini sağlamlaştırmak adına arkadaşça bir jest olarak kan bağışında bulunabilir (English, 1992).

Yukarıda verilmiş olan iyilik ve arkadaşça yapılan jest arasındaki ayrım ebeveyn evlat ilişkisini de açıklamaktadır. Ebeveynin çocuğu için yaptığı fedakarlıklar arkadaşça yapılan jest olmaktadır. Ebeveynin yaptığı fedakarlıkların gönüllü olması ve yapılan fedakarlıklar için çocuğun herhangi bir talepte bulunmaması buna kanıt olarak gösterilebilmektedir.

Arkadaşlık teorisine göre ebeveynin geçmişte yaptığı fedakarlıkların miktarının evladın ebeveynine olan evlat sorumluluğu görevini belirlemesi söz konusu değildir. Evladın ebeveyni için yapması gerekenler iki faktöre bağlı olmaktadır. İlk olarak

ebeveyn evlat arasında devam eden arkadaşlık ilişkisinin varlığı ve bu arkadaşlık ilişkisinin boyutudur. İkinci olarak ebeveynin ihtiyaçları ve evladın sahip olduğu kaynaklardır (English, 1992).

Evlat sorumluluğuna ilişkin görevler aşağıdaki örneklerle daha açık bir şekilde açıklanmaktadır.

Örneğin Luka, sık sık hastalanan ve yaramaz bir çocuk olabilir. Buna karşın kardeşi Mia nadir hastalanan ve sakin bir çocuk olabilir. Böyle bir durumda ebeveynin Luka'yla daha çok ilgilenmesi ve buna bağlı olarak Luka'ya daha çok fedakarlık yapması gerekmektedir. Lakin bu durum Luka'ya yapılan fedakarlık daha fazla olduğu için Luka'nın ebeveynine daha çok borçlu olduğu anlamına gelmemektedir. Buna karşın eğer Mia zengin ve ebeveynine yakın bir yerde yaşıyorken Luka fakir ve ebeveynine uzak bir yerde yaşıyorsa o zaman Mia ebeveynine yardım etme noktasında Luka'dan daha fazla sorumluluğa sahip olacaktır. Benzer olarak Mia, ebeveyniyle arkadaşlık ilişkisini sürdürüyorken Luka ebeveyniyle olan arkadaşlık ilişkisini kesmişse yine aynı şekilde Mia ebeveynine yardım etme noktasında Luka'dan daha fazla sorumluluğa sahip olacaktır (English, 1992).

Yukarıdaki Mia ve Luka kardeşlerine ilişkin verilen örneği özetlemek gerekirse iki kardeşin ebeveynine olan sorumlulukları halen arkadaşlık ilişkisinin sürdürülüp sürdürülmemesine göre değişmektedir. Aynı zamanda iki kardeşin sahip oldukları kaynak miktarı da evlat sorumluluğuna ilişkin görevin boyutunda belirleyici olmaktadır.

Arkadaşlık teorisinin bir diğer önemli noktası arkadaşlık ilişkisinin bitmesiyle beraber arkadaşlık görevlerinin de bitmesidir. Örneğin Vance'nin ebeveyni Vance'le ilişkisini bitirmiştir. Bunun sebebi Vance'nin kendi dinlerinden bir kişiyle evlenmemesidir. Vance'nin evliliğinden sonra ebeveyni Vance'le ilgili bütün önemli anları kaçırmıştır. Vance ve ebeveyni arasındaki sevgi ise yavaşça ortadan kalkmıştır. Böyle bir durumda evladın ebeveynine herhangi bir sorumluluğu olmadığını belirtmiştir (English, 1992).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında arkadaşlık teorisi, ebeveyn evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisinden dolayı evladın ebeveynine sorumlu olduğunu savunmaktadır. Ayrıca ebeveynin geçmişte evladı için yaptığı fedakarlıkların gönüllü olması bu fedakarlıkların arkadaşça yapılan jest olarak kabul edilmesine ve bu fedakarlıkların borç olarak nitelendirilmemesine sebep olmaktadır.

(2) Dixon'un Kalıntı Görevleri (Residual Duties)

Dixon (1995) arkadaşlık teorisini temsil eden bir diğer kişidir. Dixon'un kalıntı görevleri aşağıda açıklanmıştır.

Arkadaşlık teorisinde arkadaşlık ilişkisinin bitmesiyle beraber arkadaşlık görevlerinin de bitmesi görüşü eleştirilmiştir. Ebeveyn evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisi bitse bile kalıntı görevlerin varlığını sürdüreceği savunulmaktadır. Kalıntı görevler uzun arkadaşlık ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn evlat arasındaki ilişki de yeterince uzun süreli olduğu için kalıntı görevler ortaya çıkmaktadır. İlk yetişkinliğe kadar ebeveyniyle arkadaşlık ilişkisi kuran ve sonrasında birtakım anlaşmazlıklardan dolayı bu ilişkinin zedelenmesi evladın ebeveynine karşı olan görevlerden muaf tutmamaktadır. Yani geçmiş arkadaşlık ilişkisi evladın ebeveynine karşı kalıntı görevlerini devam ettirmektedir (Dixon, 1995).

Kalıntı görevlerin yok sayılması her iki tarafın da kendini kattığı geçmiş arkadaşlık ilişkisine verilen önemi yok saymaktır. Kalıntı görevlerin yadsınması bireyin tutarlı ve gerçek olmadığını gösterir. Birey, arkadaşlık ilişkisi sürerken karşıdaki kişiyle gerçekten ilgilenirken arkadaşlık ilişkisi bittikten sonra yabancıya dönüşmesi tutarsızlığın göstergesidir. Şimdiki haliyle geçmişteki halinin etkileşim içinde olduğunu kabul etmediği ve kendisine ait parçasını sahiplenmediği için bireyin gerçek olmadığını göstermektedir (Dixon, 1995).

Kısacası ebeveyn evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisi bitse bile evladın ebeveynine olan görevlerinin devam edeceği ve bu görevlerin kalıntı görevler olarak adlandırılacağı vurgulanmaktadır. Evladın ebeveynine olan kalıntı görevlerin boyutunu belirlemek için üç faktör dikkate alınmaktadır. Bu üç faktör aşağıda açıklanmaktadır.

Kalıntı görev halen ebeveynle arkadaşlık ilişkisini sürdüren evladın görevinden daha zayıf olacaktır. Kalıntı görevlerin tam olarak boyutunu belirlemek için üç faktöre dikkat edilmelidir. Birinci faktör ebeveynin ihtiyacı ve evladın bu ihtiyacı karşılamaya yönelik sahip olduğu kaynaktır. İkinci faktör eski arkadaşlık ilişkisinin süresi ve derinliğidir. Uzun süreli ve yakın arkadaşlık olması kalıntı görevlerin boyutunu da genişletecektir. Üçüncü faktör ise arkadaşlık ilişkisinin nasıl sona erdiğidir. Bir başka deyişle evlat ebeveyn arasındaki arkadaşlık ilişkisi iki tarafın birbiriyle iletişim kurmamasıyla yavaş bir şekilde sona ereceği gibi ebeveynin çocuğunu küçük yaşta terk etmesi yoluyla da sonlanabilir. Böyle bir durumda çocuklukta ebeveyni tarafından terk edilen çocuğun ebeveynine yönelik kalıntı görevinin gücü ile ebeveyninden aşamalı bir şekilde kopan evladın kalıntı görevinin gücü farklı olacaktır (Dixon, 1995).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında Dixon'un (1995) arkadaşlık teorisine eklemiş olduğu kalıntı görev kavramıyla ebeveyn-evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisi sona erdiğinde bile bireylerin birbirlerine karşı sorumluluklarının ortadan kalkmayacağı ve kalıntı görevlerin sabit olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

(3) Arkadaşlık Teorisinin Sınırlılıkları

English (1992) evladın anne ve babası için yerine getirmesi gereken görevlerin aslında ebeveynin çocuğu için yaptığı fedakarlıklardan değil, ebeveyn çocuk arasındaki arkadaşlık ilişkisinden kaynaklandığını savunmaktadır. Keller (2006) bu teoride evladın ebeveynine karşı olan görevlerinin yapılan fedakarlığın miktarına göre değişmemesi ve bu görevleri yerine getirmenin bir süreç olması, bir kere yerine getirildiğinde evladın ebeveynine karşı sorumluluğunun ortadan kalkmamasını teorinin üstün yanları olarak görmüştür. Buna karşın Keller (2006) ve Kupfer (1990) adlı araştırmacılar arkadaşlık teorisine bazı noktalarda eleştiri getirmiştir.

Ebeveyn ve evlat arasındaki ilişki, evladın akranlarıyla olan arkadaşlık ilişkisinden daha farklıdır. Evlat büyüyüp yetişkin olduğunda ebeveynlerine yoldaş ya da arkadaş olması ideal evlat-ebeveyn ilişkisini belirtmektedir ama evlat-ebeveyn arasında tam olarak arkadaşlık ilişkisi ortaya çıkmamaktadır. (Kupfer, 1990).

Callahan'a (1985) göre ebeveyn evlat arasındaki arkadaşlık ilişkisi birbirine bağlı olmayan iki kişi arasındaki arkadaşlık ilişkisinden farklı olmaktadır.

Kupfer (1990) ebeveyn ve evlat arasında neden arkadaşlık ilişkisi olmadığını nedenleriyle birlikte açıklamıştır. Bu nedenler aşağıda incelenmiştir.

Bu nedenlerden birincisi evlat-ebeveyn arasındaki ilişkinin yeterince bağımsız ve otonom olmamasıdır. Yetişkin evlat, ebeveyninden bağımsız olsa bile evlat-ebeveyn ilişkisi bağlamında yeterince bağımsız olamamaktadır. Arkadaşlık ilişkisi olabilmesi için iki tarafın da denk otonom düzeyinde olması gerekmektedir ve bir tarafın daha çok karar alma ya da alınan kararlardaki etkisinin diğerinden fazla olmaması gerekmektedir (Kupfer, 1990).

Çocukların ebeveynine özel bağımlılığı bulunmaktadır. Aynı şekilde ebeveyn de çocuğuna bağımlı olmaktadır. Hem evlat hem de ebeveyn birbirleri dışında başka alternatifler olmasını istese de her iki taraf da birbirine olan bağımlılığının farkında olmaktadır (Callahan, 1985).

Ebeveyn-evlat ilişkisinde ebeveyn, çocuğun karakterini şekillendirme konusunda başat rol oynamaktadır. Bunun en büyük kanıtı olarak yetişkin çocuğun birey olarak kendisinin farkında olmadığı zamanlarda bile ebeveyninin onun yanında olması ve o zamandan beri ebeveynin çocuğunun kişiliği, istekleri, güçlü ve zayıf yönleri gibi birçok bilgiye sahip olması gösterilebilmektedir. Ebeveyn, evladı kendi başına karar alabilecek duruma gelene kadar evladı yerine kararlar almakta ve bu alınan kararlar ileride çocuğun yaşamını şekillendirmektedir. Ebeveyn-evlat arasındaki bu denk olmayan otonom düzeyi ebeveynin evladı üzerinde en azından çocukluk döneminde otorite kurmasına sebep olmaktadır. Çocuk, yetişkin olduğunda ise ebeveynin evladı üzerindeki otoritesi azalmaktadır ama yine de yetişkin çocuk, kimliğinin şekillenmesinde etkili olan ebeveyninin kontrolünden tamamen çıkamamaktadır (Kupfer, 1990).

Evladın ebeveyninden tam olarak bağımsız olmaması ve ebeveynine olan özel bağımlılık ise diğer ilişki türlerinden farklı olarak evlat ve ebeveyn arasında özel bir sorumluluk olmasını sağlamaktadır (Callahan, 1985).

Yetişkin bireyin ebeveyninin kontrolünden tamamen çıkamaması patolojik bağımlılığın göstergesi olarak düşünülmemelidir. Sağlıklı yetişkin bireyin, ebeveyninin otoritesinden tam olarak sıyrılamamasından kasıt yetişkin bireyin şu anda özerk ve kendisi için önemli kararlar alabiliyor olmasında ebeveyninin kendisine yardımcı olduğunun farkında olmasıdır (Kupfer, 1990).

Arkadaşlık teorisine getirilen eleştirilerden bir diğeri ebeveyn-yetişkin evlat ilişkisinde ortaya çıkan sevginin arkadaşlık ilişkisinden daha farklı olmasıdır çünkü ebeveynin çocuğuna karşı olan sevgisi koşulsuzdur ve durumlara göre değişkenlik göstermemektedir. Evladın ebeveynini sevmesi aynı zamanda kendisini koruyan, yetiştiren, koşulsuz seven ve kendisine denk olmayan otoriteyi sevmesidir hatta evlat, yetişkin olduğunda ebeveynine olan ihtiyacı azalsa bile ebeveyn-çocuk arasındaki sevgi bu özelliklerle yine tanımlanmaya devam etmektedir. Ayrıca evladın ebeveynine karşı minnettarlık duygusuna sahip olması da sevgi ve minnettarlık duygularının birlikte yaşanmasını sağlamaktadır (Kupfer, 1990).

Yani arkadaşlık ilişkisinden farklı olarak evlat, ebeveynine karşı sevgi ve minnettarlık duygusunu birlikte hissetmektedir.

Ebeveyn ve evladın birbirlerini tam olarak diğer kişi olarak görememeleri arkadaşlık teorisine eleştiri getirilen bir diğer noktadır. Bunun sebeplerinden biri çocuğun yetiştirilmesi sürecinde ebeveynin değerlerinin, düşüncelerinin ve ilkelerinin çocuğun kendisini ve dünyayı değerlendirmesinde oldukça etkili olmasıdır. Diğer sebep olarak ise ebeveynin yetişkinlik yaşamının büyük bir kısmını kendisine fiziksel olarak benzeyen çocuğunu oldukça dikkatli ve özenli bir şekilde yetiştirerek geçirmesi ve belli bir süre çocuklarını kendilerinin bir uzantısı olarak görmeleridir. Ebeveyn çocuğundan bağımsız olsa bile kimliğinin büyük bir kısmı yetişkin evladıyla ilintilidir. Yani ebeveynin kimliği ve evladın kimliği birbirinden bağımsız olmadığı için gerçek arkadaşlık ilişkisinin kurulması zor olmaktadır. (Kupfer, 1990).

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere evladın kendisini yetiştiren kişi olan ebeveynini sürekli gözlemleyerek ebeveynine ait birtakım özellikleri içselleştirmesi ve ebeveynin ise kendisinin bir parçası olan çocuğunu ayrı bir varlık olarak değerlendirememesi

ebeveyn-evlat arasındaki ilişkinin arkadaşlık ilişkisinden farklı olmasına neden olmaktadır.

Ebeveyn ve evladın kimliklerinin birbiriyle iç içe olması ebeveyn evlat ilişkisinde ortak kimlik (mutual identification) olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveyn evlat ilişkisinde ortaya çıkan ortak kimlik bu ilişki bağlamında yaşanan deneyimleri ikiye katlamaktadır. Ebeveyn yetişkin çocuğunun başarısını kendi başarısı gibi görmektedir. Bu başarıdan dolayı iki kat mutlu olmaktadır ve ebeveynlerin öz saygısı yetişkin evladın başarısıyla yükselmektedir. Aynı zamanda yetişkin evlat da başarısıyla ebeveynini memnun ettiği için iki kat mutluluk yaşamaktadır. Ortak kimlik yaşanan olumlu duyguları ikiye katladığı gibi olumsuz duyguları da ikiye katlamaktadır. Ebeveyn, yetişkin evladı başarısızlık yaşadığında bu başarısızlığı kendi başarısızlığı gibi değerlendirmektedir ve iki kat acı yaşamaktadır. Yetişkin evlat yaşadığı hoş olmayan deneyimlerin ebeveynine iki kat acı verdiğini gördüğü için iki kat üzüntü yaşamaktadır. Ebeveyn evlat ilişkisi bağlamında yaşanan ortak kimlik arkadaşlık ilişkisinde ortaya çıkmamaktadır (Kupfer, 1990).

Evladın ve ebeveynin kimliklerinin birbiriyle iç içe olmasını daha net bir şekilde açıklamak için torun örneği aşağıda verilmiştir.

Torun, doğrudan büyükanne ve büyükbabayı mutlu etmektedir. Aynı zamanda büyükanne ve büyükbabalar yetişkin evlatları çocuğa sahip olduğu için evlatları adına da mutlu olmaktadır. Yetişkin evlat ise kendi evladına sahip olduğu için ve ebeveynine torun vererek onları mutlu ettiği için iki kat mutluluk yaşamaktadır. Aynı şekilde torunu vefat etmiş büyükanne ve büyükbaba hem torununu kaybettiği için hem de evladı çocuğunu kaybettiği için iki kat acı çekmektedir. Bundan dolayı ebeveyn, evladının yaşadığı hoş olmayan deneyimlerde evladına destek olmaktadır aynı zamanda kendisi de destek almaya ihtiyaç duymaktadır (Kupfer, 1990).

Yukarıdaki açıklamaları özetlemek gerekirse evlat ve ebeveyn arasındaki ilişkinin arkadaşlık ilişkisi olarak düşünülmesi eleştirilmiştir. Evlat ebeveyn arasındaki ilişkinin arkadaşlık ilişkisine benzer olmamasına ilişkin sebepler ise evladın ve ebeveynin birbirine bağımlı olması, ebeveynin evladını duruma göre değişmeden

koşulsuz olarak sevmesi, evladın ebeveynine karşı sevgi ve minnettarlık duygularını birlikte hissetmesi, evlat ile ebeveynin birbirlerini tam olarak diğer kişi olarak görememesi ve ortak kimlik şeklinde sıralanmaktadır.

Arkadaşlık teorisine eleştiri getiren bir diğer araştırmacı olan Keller'a (2006) göre ise ebeveyn çocuk arasındaki ilişki tam olarak arkadaşlık ilişkisi olarak tanımlanamamaktadır. Bunun sebebi arkadaşlık ilişkisinin kişinin isteğine bağlı olması ve istenilirse bir arkadaş yerine başka bir arkadaşın tercih edilebilir olmasıdır. Benzer şekilde arkadaşlık ilişkisinin temelinde seçimlerin olması ve şartların değişmesi durumunda arkadaşlık ilişkisinin bitebilmesidir.

Bir başka deyişle arkadaşlarımıza olan görevlerin bizim yaptığımız seçimlere ve zaman içinde aramızda oluşan ilişkinin niteliğine büyük ölçüde bağlı olmasıdır. Buna karşın evlat ebeveyn arasındaki ilişki için aynısı geçerli değildir. Evlat ebeveyn arasındaki arkadaşlık ilişkisi bitse dahi evladın ebeveynine olan sorumluluğunu sonlanmamaktadır. Örneğin "Ebeveynlerim mükemmel insanlar ve onlarla birlikte geçirdiğim zamana hep değer vereceğim fakat zamanla ebeveynimle yollarım ayrıldı. Görünen o ki ilişkimiz beklediğimiz şekilde geçmedi" gibi bir ifade arkadaşlık ilişkisi bağlamında geçerliken ebeveyn evlat ilişkisi bağlamında geçerliliğini kaybedecektir (Keller, 2006).

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere evlat ebeveynine karşı yerine getirmesi gereken görevlere sıkıca bağlıyken arkadaşlık görevlerinin böyle bir özeliği bulunmamaktadır çünkü arkadaşlık ilişkilerimiz zaman içinde bozulabilir ve arkadaşlarımızla yollarımız ayrılabilir bunun sonucu olarak arkadaşlık görevlerimiz de sona erebilmektedir. Ebeveyn evlat ilişkisi için bu durum farklıdır. Evlat ebeveynine karşı yerine getirmesi gereken görevlere sıkıca bağlıdır.

c) Minnettarlık Teorisi

Evladın ebeveynine yönelik minnettarlık sorumluluğu olduğu düşüncesi doğal olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen literatürde bu doğal düşüncüyü evlat sorumluluğu teorisine dönüştüren araştırmacı bulunmamaktadır. Buna karşın Terrance McConnell veya Fred Berger gibi minnettarlık üzerine çalışan araştırmacılar evlat

sorumluluğunun temelinde doğal olarak minnettarlık olduğunu vurgulamaktadır (Welch, 2012). Aşağıda araştırmacıların minnettarlık üzerine görüşlerine yer verilmiş olup bu görüşlerin evlat sorumluluğuyla ilişkisi kurulmuştur.

Berger'in (1975) ve McConnell'in (2013) minnettarlıkla ilgili görüşleri incelenen literatürde yaygın bir şekilde yer aldığı görülmektedir.

Genel olarak Berger'in (1975) ve McConnell'in (2013) minnettarlık üzerine ortak görüşe sahip olduğu söylenebilir. Berger (1975) ve McConnell (2013) minnettarlığın ortaya çıkabilmesi için birtakım şartların sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Her iki araştırmacının şartlarına birlikte yer verilerek açıklanmıştır.

McConnell (2013) minnettarlık sorumluluğunun ortaya çıkması karşı tarafa yapılan faydanın gönüllü, amaçlı, özgürce ve iyi niyetli bir şekilde yapılması gerektiğini savunmaktadır. Her bir alt koşulu aşağıda incelenmiştir.

İlk alt koşul karşı tarafa gönüllü olmadan yapılan yardımın minnettarlığı ortaya çıkartmamasıdır. Örneğin birisi bana yardım ediyorsa ve bu yardımın sebebi başka bir kişinin bana yardım etmesi için onu tehdit etmesi ise o zaman minnettarlık sorumluluğu açığa çıkmayacaktır. Karşı tarafa yapılan yardımın sebebi onun fayda sağlaması değil sadece kendisine yapılan tehdidin önlenmesidir (McConnell, 2013).

McConnell (2013) tarafından ortaya konulan diğer alt koşul faydanın amaçlı bir şekilde yapılmasıdır yani farkında olmadan yapılan yardımların minnettarlık sorumluluğu doğurmasıdır. Berger (1975) de benzer bir şekilde iyilik yapan bireyin ortaya koyduğu davranışla karşıdaki kişiye fayda sağlayacağı konusunda farkındalığa sahip olması gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıda açıklanan amaçlılık alt koşuluna örnek vermek gerekirse yoldan geçen birinin bir kapkaççıyı korkutması ve bundan dolayı kapkaç yapmaktan vazgeçmesi durumunda kapkaçtan kurtulan kişinin o anda yoldan geçen kişiye herhangi bir minnettarlık sorumluluğu bulunmamaktadır. Çünkü yoldan geçen kişi bu eylemi amaçlı bir şekilde yapmamıştır. Tesadüfi olarak kapkaç esnasında yoldan geçmesi ve birilerinin yoldan geçmesinin kapkaççıyı korkutması söz konusudur. Böyle bir durumda amaçlı yapılan bir fayda bulunmamaktadır. Bu alt koşula bir ekleme

yapmıştır. Bu da yapılan eylemin amaçlı olması ve fayda sağlanan kişinin kimliğinin bilinerek bu eylemin gerçekleştirilmesidir (Fenton, 2017).

McConnell (2013) bu koşulu detaylandırarak güçlü ve zayıf amaçlı davranışları ortaya koymuştur. Güçlü ve amaçlı davranışlar aşağıda açıklanmıştır.

Fayda sağlayan kişinin karşıdaki kişinin kimliğini bilerek yardım etmesi güçlü amaçlı davranış olarak tanımlanırken, karşıdaki kişinin kimliğini bilmeden yardım etmesi ise zayıf amaçlı davranış olarak tanımlanmaktadır. Örneğin bir kişinin boğulması ve o esnada sahilde olan kişinin onu kurtarması durumunda eğer fayda sağlayan kişi kurtardığı kişinin kim olduğunu bilmeden bu eylemi gerçekleştirmişse o zaman yapılan eylem zayıf amaçlı eylemdir. Buna karşın sahildeki kişi boğulan kişinin iş arkadaşı olduğunu fark edip onu kurtarmışsa o zaman bu eylem güçlü amaçlı eylem olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir durumda yapılan eylem amaçlı olduğu için boğulmaktan kurtulan kişinin her iki kişiye de minnettarlık sorumluluğu açığa çıkmaktadır. Lakin kurtulan kişi kendisini yabancı bir kişinin kurtarmasından ziyade iş arkadaşının kurtarmasından dolayı daha iyi hissedebilmektedir (McConnell, 2013).

McConnell (2013) tarafından açıklanan diğer alt koşul ise yapılan faydanın özgürce gerçekleştirilmiş olmasıdır. Berger'e (1975) göre kişinin sergilediği davranışla sadece karşıdaki kişiye yardım etme niyetinde olmasıdır.

Bir başka deyişle özgürlük alt koşulu fayda sağlayan kişinin karşıdaki kişiden herhangi bir beklentisinin olmamasıdır.

Berger (1975) yukarıda açıklaması verilmiş olan yapılan faydanın özgürce gerçekleştirilmiş olması koşulunun yerine getirilmemesini patolojik minnettarlık sorumluluğu olarak ifade etmektedir.

Patolojik minnettarlık sorumluluğunun ilk örneği fayda sağlayan kişinin yaptığı eylemi karşıdaki kişiden karşılığını alma beklentisiyle gerçekleştirmesidir. Böyle bir durumda minnettarlık sorumluluğu değil, borç durumu karşımıza çıkacaktır. Patolojik minnettarlık sorumluluğunun diğer bir örneği fayda sağlayan kişinin yaptığı her eylemden diğer kişinin minnettarlık duyması gerektiğini düşünmesidir. Sürekli olarak diğer kişinin minnettarlık sorumluluğu göstermesini istemesidir (Berger, 1975).

Gönüllülük ve özgürlük alt koşullarını özetlemek gerekirse gönüllülük alt koşulunda dışsal bir tehdit olmaması gerekirken özgürlük alt koşulunda ise yapılan eylemin ardında herhangi bir beklentinin olmaması gerekmektedir.

Son alt koşul ise yapılan eylemin ardında kötü niyetin olmamasıdır. Örneğin Hans, ölümcül bir hastalığa yakalandığını öğrenince tüm parasını bir arkadaşına vermiştir. Ama Hans'ın bu eyleminin amacı parayı verdiği kişinin fayda sağlaması değildir. Altta yatan neden Hans öldüğünde oğlunun parasını almasını istememesidir. Oğlu Hans'ın istemediği bir kariyer seçimi yapmıştır. Bundan dolayı oğluna kin beslemektedir. Bu durumda Hans parasını arkadaşına verme sebebinin açıkça belirtmiştir. Arkadaşı da Hans'ın tüm parasını verme sebebinin kendisine fayda sağlaması değil, oğlunun parasına ulaşmasını engellemesi olduğunun farkındadır. Hans'ın arkadaşının, Hans'a yönelik herhangi bir minnettarlık sorumluluğu bulunmamaktadır. Bazı durumlar bu örnekteki gibi açık olmamaktadır. Karşıdaki kişinin yardımını alan kişi yapılan eylemin niyetini tam olarak bilemeyebilmektedir. Bundan dolayı minnettarlık sorumluluğunun açığa çıkıp çıkmaması tam olarak kestirilmemektedir (McConnell, 2013).

Yukarıdaki alt koşulları özetlemek gerekirse minnettarlığın ortaya çıkması için kişinin başkalarına yardım etme niyetinde olması ve o davranışı kendi iradesiyle seçmesi gerekmektedir. Ayrıca yapılan eylemin ardında herhangi bir kötü niyetin olmaması koşulu bulunmaktadır. Bu şartların sağlanmadığı durumlarda birey, karşıdaki kişinin davranışı sonucunda ortaya çıkan fayda herhangi bir minnettarlık sorumluluğu bulunmamaktadır.

İkinci koşul yapılan faydanın karşıdaki kişinin iradesi dikkate alınmadan zorla yapılmasıdır (McConnell, 2013). Örneğin ailenin, çocuğuna piyano dersi aldirmek istemesi buna karşın çocuğun piyanodan hoşlanmadığını ve piyano dersi almak istemediğini ebeveynine belirtmesine rağmen ailenin çocuğuna zorla piyano dersi aldirmasıdır. Bu durumda ebeveyn çocuğuna fayda sağladığını düşünebilir fakat çocuk istemediği bir faydayı aldığı için ebeveynine herhangi bir minnettarlık borcu bulunmayacaktır (Fenton, 2017).

Üçüncü koşul, eylemin sonucundan faydalanan kişinin kendisine sağlanan faydayı kabul etmesi gerekmektedir. Ayrıca kişi kendisine sağlanan faydayı istemeyebilir ama kabul edebilir (McConnell, 2013). Örneğin Novak, üniversiteye gitme gibi bir isteği yoktur fakat ailesini memnun etmek için gereken parayı bulabilirse üniversiteye gitmeyi kabul eder. Ailesinin zengin bir arkadaşı üniversiteye gitmek için gereken parayı Novak'a teklif eder. Novak parayı kabul etmeyerek üniversiteye gitmeyi reddedebilir ve ailesini hayal kırıklığına uğratabilir. Buna karşın Novak, üniversiteye gitmek istemese bile kendisine teklif edilen parayı kabul etmiştir çünkü ailesini memnun etmek üniversiteye gitmenin vermiş olduğu memnuniyetsizliği nötrlemektedir. Bu durumda Novak karşıdaki kişinin bu parayı kendisine hiç teklif etmemiş olmasını tercih etse bile bu parayı ailesini memnun etmek için kabul etmiştir. Böylece Novak'ın karşıdaki kişiye yönelik minnettarlık borcu ortaya çıkmıştır (Fenton, 2017).

Ayrıca kişi, karşıdaki kişinin kendisine sağladığı faydayı kabul edebilir fakat bu kabul aslında bilinçli olarak yapılmamış olabilir. Böyle bir durumda kişinin kendisine yapılan faydayı kabul ettiği ve ileride minnettarlık borcunu yerine getireceği varsayımında bulunmaktadır (McConnell, 2013). Örneğin kişi ameliyattadır ve bilinci yerinde değildir. Ameliyat esnasında kan ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bir kişi de ameliyat için gerekli kanı sağlamıştır. Bu durumda eylemin sonucundan faydalanan kişinin bilinci yerinde değildir. Belki de bilinci yerinde olsa kan bağışını kabul etmeyecektir (Fenton, 2017).

Dördüncü ve son koşul ise kişinin karşıdaki kişiye fayda sağlaması veya fayda sağlamak için ciddi çaba sergilemesi ve fedakârlık yapmasıdır. Bu koşulun ilk bölümü minnettarlık görevinin ortaya çıkması için kişinin karşıdaki kişiye fayda sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Koşulun diğer bölümü ise kişinin eylemi sonucunda ortaya fayda çıkmasa bile kişinin fayda sağlamak için ciddi çaba ve fedakârlık sergilemesi gerekmektedir (McConnell, 2013). Örneğin Asher, arkadaşları Josh ve Emil'le birlikte yüzmektedir. Asher yüzerken kafasını kayaya çarpmıştır ve bayılmıştır. Bunu gören Emil ve Josh, Asher'e yardım etmek için ona doğru yüzmeye başlamıştır. Emil çok iyi bir yüzücü olduğu için Asher'e daha önce ulaşmış ve onun hayatını kurtarmıştır. Buna

karşın Asher'in, Emil kadar iyi bir yüzücü olmamasına rağmen hayatını riske atarak ve elinden geleni yaparak kendisini kurtarmaya çalışan Josh'a karşı da zayıf da olsa minnettarlık borcu bulunmaktadır (Fenton, 2017).

Yukarıda minnettarlık borcunun ortaya çıkması için gerekli koşullar verilmiştir. Bu koşullar ışığında Berger'in (1975) ve McConnell'in (2013) evladın ebeveynine olan sorumluluğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde Berger'e (1975) göre ebeveyn evladını yetiştirme sürecinde evladının yiyecek, giyecek, barınak gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktadır lakin evladını iyi bir şekilde yetiştirmek ve evladiyla ilgilenmek ebeveynin görevleri arasındadır.

Evlat sorumluluğu evladın ebeveyninin yaptığı iyiliklere karşılık verme olarak düşünüldüğünde ebeveyn evlat ilişkisinde iki tarafın da birbirleri için yaptıkları iyiliklerin değiş tokuşu olduğu söylenebilir. Lakin minnettarlık göstermek, basit bir şekilde karşıdaki kişinin yaptığı yardıma tepki olarak değerlendirilmemelidir. Ebeveyn evladı için yaptıklarını sadece kendisine yüklenen bir sorumluluk olarak gördüğü için yapmamaktadır. Aynı zamanda evladına sevgisini ve ilgisini de hissettirmektedir. Evlat ebeveyn ilişkisinde sevgi ön planda olduğu için doğal olarak evladın anne ve babasına karşı minnettarlık sorumluluğu ortaya çıkmaktadır (Berger, 1975).

McConnell (2013) ise evlat sorumluluğunun temellerinden birinin minnettarlık olduğunu savunmakla birlikte ebeveyn evlat ilişkisinde minnettarlığın sadece arka planda varlığını sürdüreceğini, evlat-ebeveyn ilişkisinde sevgi ve ilginin ön planda olduğunu da vurgulamaktadır.

Evladın ebeveynine minnettarlık sorumluluğu olduğu görüşü Berger (1975) ve McConnell (2013) tarafından savunulmasına karşın Berger (1975) evlat ebeveyn ilişkisi bağlamında ebeveynin çocuğu için yaptığı her davranıştan çocuğunun minnettar olmasını istemesini ve ebeveynin bu düşünceden yola çıkarak çocuğunun yaşam tarzıyla ilgili birtakım taleplerde bulunmasını patolojik sorumluluk olarak değerlendirmektedir. Berger'e (1975) göre böyle bir durumda evlat minnettarlık sorumluluğunu bir yük olarak düşünmekte ve bu yükü kaldıramadığında ise suçluluk duyduğu için evlat ebeveyn ilişkisindeki sevgi zarar görmektedir.

Yukarıda minnettarlığın ortaya çıkması için gerekli olan koşullar ve evladın ebeveynine olan minnettarlık sorumluluğu incelenmiştir. Aşağıdaki kısımda ise fayda sağlayan bireye yönelik minnettarlık göstermek üzerinde durulmaktadır.

Berger'e (1975) göre birey kendisi için yapılan iyiliği kabul ettiği zaman içten bir şekilde karşıdaki kişiye minnettarlık gösterme sorumluluğu açığa çıkmaktadır.

İçtenlikle minnettarlık göstermek için sergilenen davranışın birtakım bileşenleri içermesi gerekmektedir. İlk olarak iyilik yapan kişinin davranışının diğer kişiye fayda sağlamak için yapıldığının kabul edilmesi ve bu düşüncenin iyilik yapan kişiye ifade edilmesi gerekmektedir. İkinci olarak yapılan iyilikten faydalanan kişinin diğer kişiyi kendi faydası için bir araç olarak görmediğini açıkça belli etmesi gerekmektedir. Üçüncü olarak iki taraf arasında bir ilişkinin kurulması ve bu ilişkiye iki tarafın birlikte saygı duyması gerekmektedir. Minnettarlık göstermek, bu bileşenleri içerdiği zaman içten bir şekilde yapılmış olmaktadır. Minnettarlık sorumluluğunu göstermek için bazen bir sarılma, sıcak bir şekilde el sıkışma veya bir teşekkür yeterli olmaktadır. Bazı durumlarda ise minnettarlık sorumluluğunu göstermek için hiçbir davranış yeterli olmamaktadır (Berger, 1975).

Minnettarlık sorumluluğuna ilişkin görevler ve karşı tarafa olan minnettarlığın nasıl gösterileceği hususu karşı tarafın beklentilerine de bağlı olmaktadır. Bazı insanlar kendilerine minnettarlık gösterilmesi beklentisi içerisine girmemektedir. Bazıları ise diğer insanlara çok önemli iyilik yapmalarına rağmen bu iyiliklerine karşılık minnettarlık gösterilmesini istememektedir. Hatta iyilik yaptığı insanlar minnettarlık gösterdiği zaman utanma, yaptığı iyiliklerin küçümsenmesi gibi tepkiler vermektedir (Keller, 2006).

Yukarıda verilmiş olan bilgileri özetlemek gerekirse minnettarlık sorumluluğunun ortaya çıkması için birtakım koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar yerine getirildiğinde ise evladın ebeveynine karşı minnettarlık sorumluluğu açığa çıkmaktadır. Bu sorumluluk karşıdaki kişiye yaptığı iyiliğin denginde bir karşılık vermek ya da karşıdaki kişiye borçlu olmak değildir. Minnettarlık sorumluluğu, iyilik

yapan kişiye müteşekkiri olduğunu göstermektedir. Minnettalık sorumluluğunun karşı tarafa gösterilmesi ise birtakım unsurları içinde barındırmaktadır.

(1) Minnettarlık Teorisinin Sınırlılıkları

Berger (1975) ve McConnell (2013) minnettarlık kavramını detaylı bir şekilde açığa kavuşturmuştur. Her iki araştırmacı da evlat sorumluluğunu açıklayan kavramlardan birinin minnettarlık olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca evladın ebeveynine neden sorumlu olması gerektiği sorusunun cevaplarından biri minnettarlık olarak belirtilmektedir. Buna karşın minnettarlık üzerine ortaya atılan görüşlerde evlat sorumluluğunun içeriği belirgin olarak verilmemiştir. Bununla birlikte evladın ebeveynine olan sorumluluğunun neler olduğu konusuna yeterince değinilmemiştir (Welch, 2012).

d) Özel Varlıklar (Special Goods) Teorisi

Aşağıda Simon Keller'in Özel Varlıklar teorisi anlatılmıştır. Ayrıca bu teoriye getirilmiş olan birtakım eleştiriler incelenmiştir.

(1) Simon Keller'in Özel Varlıklar Teorisi

Evlat sorumluluğu kavramıyla ilgili literatürde baskın olan üç teori vardır. Bu teoriler karşılıklılık teorisi, minnettarlık teorisi ve arkadaşlık teorisidir. Simon Keller bu teorilere alternatif olarak özel varlıklar teorisini ortaya atmıştır.

Özel varlıklar teorisi, yukarıda açıklanan teorilerin evlat sorumluluğunu analogi yoluyla açıklamasına karşı çıkmıştır. Karşılıklılık teorisi birinin evladı olmayı birisine borçlu olmaya benzetirken, minnettarlık teorisi ise karşı tarafın sağladığı faydadan istifade eden kişi olarak tanımlamaktadır. Arkadaşlık teorisi de ebeveyn ve evladı iki arkadaş olarak değerlendirmektedir. Özel varlıklar teorisi ebeveyn evlat ilişkisinin tamamen kendine özgü bir yapısı olduğunu ve başka hiçbir ilişki yoluyla açıklanamayacağını düşünmektedir (Keller, 2006).

Yukarıda bahsi geçen düşünceden yola çıkarak Özel Varlıklar Teorisi ortaya atılmıştır. Teoride adı geçen kavramlardan biri özel varlık kavramıdır. Özel varlıklarla kast edilen, ebeveynin ve evladın birbiri için sağlamış olduğu değerli şeylerdir. Bu

özel varlıklar ebeveyn evlat ilişkisi dışında başka hiçbir ilişki yoluyla sağlanamamaktadır. Çocuk ebeveyninden birçok özel varlık alırken ebeveynin de yaşlılık döneminde evladından birçok özel varlık alması mümkündür. Ebeveyn evlat ilişkisinde iki taraf da birbirine özel varlıklar sağladığı sürece evlat sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Buna karşın ebeveyn evlat ilişkisi özel varlıkların değiş tokuşu olarak düşünülmemelidir. Ebeveyn evlat ilişkisi varlığını devam ettirdiği sürece her iki tarafın da yaşamına anlam katmaktadır (Keller, 2007).

Ebeveyn, çocuk sahibi olmak için çabalamaktadır. İnsanlar para, statü gibi birçok şeye sahip olmalarına rağmen çocukları yoksa hep bir şeylerin eksik olduğundan yakınmaktadır. Toplum da bu kişilere üzülmemektedir. Çocuğu olmayan kişilerin çok önemli şeyleri kaçırdığı düşünülmektedir. Benzer şekilde ebeveyniyle tanışma fırsatı olmamış veya ebeveynini kaybetmiş çocuklar da hayatında bir şeylerin eksik olduğunu belirtmektedir. Hatta ebeveyniyle tanışma fırsatı bulmamış olan çocuklar yaşamlarındaki bu eksikliği ortadan kaldırmak için ebeveynini bulmak için çabalayabilmektedir. Bunun sebebi ebeveyn ve evladın sadece birbirlerinden sağlayabilecekleri birtakım özel varlıkların olmasıdır (Keller, 2006).

Yukarıda anlatılan varlık kavramı ikiye ayrılmaktadır. Birincisi genel varlıklar, ikincisi özel varlıklardır. Genel varlıkların sadece ebeveyn tarafından veya sadece evlat tarafından sağlanması gibi bir koşulu bulunmamaktadır. Herhangi bir kişi de genel varlıkları karşı tarafa sağlayabilmektedir. Buna karşın evladın ve ebeveynin sadece birbirlerinden sağlayabileceği birtakım varlıklar da bulunmaktadır. Bu varlıklar ise özel varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Keller, 2006).

Ebeveynin evladından sağladığı genel varlıklara örnek olarak doktora götürme, ziyarete gelindiği zaman kalınacak oda sağlama, temel ihtiyaçları giderme, ekonomik sıkıntılarda finansal destek sağlama gibi varlıklar örnek verilebilir. Evladın ebeveyninden sağladığı genel varlıklara örnek olarak ise yukarıdaki sayılanlara ek olarak toruna bakıcılık yapma, yemek yapmayı öğretme gibi varlıklar verilebilmektedir (Keller, 2007).

Özel varlıklara örnek olarak çocuğun ebeveyniyle iletişim halinde kalmak için çabalaması verilebilir. Ebeveyn herhangi biriyle de iletişim halinde kalabilir. Lakin evlat herhangi bir değildir. Ebeveyn için bu örnekteki özel varlık; ebeveynin yetiştirdiği, ilgi ve bakım gösterdiği evladının kendisiyle iletişimde kalması için çabalamasıdır. Diğer bir örnek ise ebeveynin kendisinin yetiştirdiği ve kendisiyle birtakım ortak noktalarının olduğu evladını kendisinin genç versiyonu olarak görmesidir. Bu ortak noktalar, ebeveyne devamlılık ve aşkınlık duygularını yaşatmaktadır. Ölümden sonra bile kendilerinden bir parçanın dünyada kalacak olması bu duyguların yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bebeklikten yetişkinliğe kadar bir kişinin gelişimine şahit olmak ebeveyne zevk vermektedir (Keller, 2007).

Evlat da ebeveyninden birtakım özel varlıklar almaktadır. Bebeklikten yetişkinliğe kadar kendisini gözlemleyen birisinin olması ve ebeveyninin bakış açısıyla yaşam dönemlerinin birbiriyle olan bağlantısını görmek, evladın yaşam dönemlerini bir bütün olarak sahiplenmesini sağlamaktadır. Ayrıca evladını dünyaya getiren ve yetiştiren ebeveynin evladı hakkında bilgi vermesi evladın kendisine ilişkin farkındalığını da artıracaktır (Keller, 2006). Bu duruma örnek vermek gerekirse; ebeveynin okul öncesi dönemde çocuğunun nasıl olduğu hakkında bilgi vermesi veya evladın kendisine ilişkin farkındalığı olmadığı bebeklik dönemiyle ilgili bilgi sahibi olması değerlidir. Bu bilgilerden yola çıkarak kişi kendisine ilişkin sahip olduğu diğer bilgilerle ebeveyninin kendisine ilişkin vermiş olduğu bilgileri birleştirerek kendisini bir bütün olarak değerlendirebilmektedir (Fenton, 2017).

Hem ebeveynin hem de çocuğun paylaşmış olduğu özel varlık ise her koşulda ihtiyaçlarını karşılayabilecek birinin varlığını hissetmektir. Örneğin kişi işten ayrılrsa bile kendisiyle ilgilenecek birilerinin olduğunu düşünmektedir veya merdivenden düşüp ayağını kırsa da kendisini fizyoterapiye götürüp ev işlerinde yardımcı olacak birilerinin olduğunu bilmektedir. Yaşayacak bir yere ihtiyaç olduğunda, borç gerektiğinde veya ameliyat için para gerektiğinde akla gelen ilk kişi evlat ya da ebeveynidir. Böyle bir güvence, hayatta karşımıza çıkacak olan en kötü olasılıkların bile evlat ya da ebeveynin yardımıyla üstesinden gelinebileceği düşüncesine neden olmaktadır. Başka hiçbir ilişkide bu adanma duygusunu bulmak zordur. Yani

birbirlerinin ihtiyaçlarına duyarlı olan ve bu ihtiyaçları karşılamak için kendisini adayan birlerinin olması evladın ve ebeveynin ortak olarak sahip olduğu özel varlıktır (Keller, 2007).

Yukarıda açıklanan özel varlıklar evlat sorumluluğuna ilişkin görevleri de ortaya çıkarmaktadır. Bu teoriye göre evlat sorumluluğuna ilişkin görevler birine para yardımında bulunmak, arkadaşlar için akşam yemeği düzenlemek değildir. Evlat, ebeveyninin doğum günü için hediye gönderdiğinde yani ebeveynle iletişim halinde bulunmak için çaba gösterdiğinde veya onların ihtiyaını karşılamak için elinden geleni yaptığında ebeveynine özel varlıklar sağlamış olmaktadır. Ebeveyn ise bu özel varlıkları evladı dışında kimseden sağlayamamaktadır. Kısacası evlat sorumluluğuna ilişkin görevler evladın ebeveynine sağlamış olduğu özel varlıklardır (Keller, 2006).

Teoride yer alan genel ve özel varlıklar kavramına benzer olarak Mills (2003) de dıştan gelen değer varlıkları (value-extrinsic goods) ve asıl değer varlıkları (value-intrinsic goods) kavramlarını ortaya atmıştır. Teorideki özel varlıklar kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için Mills'in (2003) ortaya atmış olduğu dıştan gelen değer varlıkları ve asıl değer varlıkları kavramlarının da incelenmesi önemlidir.

Mills'in (2003) ortaya atmış olduğu asıl değer varlıklarının ebeveyn ocuk ilişkisi dışında hiçbir ilişki yoluyla kazanılmaması gerekmektedir hatta geleneksel olarak kabul görmüş birtakım varlıklar bile eğer başka yollarla edinilebiliyorsa o zaman asıl değer varlıkları olarak nitelendirilmemektedir.

Asıl ve dıştan gelen değer varlıklarını özetlemek gerekirse yalnızca ebeveyn ocuk ilişkisi bağlamında elde edilen varlıklar asıl değer varlığı olarak kabul edilmektedir. Tam tersi olarak başka yollardan da elde edilebiliyorsa dıştan gelen değer varlıkları olarak adlandırılmaktadır. Asıl ve dıştan gelen değer varlıklarının daha iyi anlaşılması için aşağıda örneklere yer verilmiştir.

Ebeveyne finansal yardım sağlama dıştan gelen değer varlığıdır nk ebeveyn başka yollardan da parayı elde edebilmektedir. Buna karşın koşulsuz sevgi, başarılardan gurur duyma, ilişkinin devamlılığı asıl değer varlığıdır. Asıl değer varlıkları hem ebeveynin evladına sağladığı hem de evladın ebeveynine sağladığı

varlıklardır. Evlat sorumluluğu temelde ebeveyn çocuk ilişkisi bağlamında asıl değer varlıklarının sağlanmasına ilişkin görevlerden oluşmaktadır (Mills, 2003).

Özel varlıklar teorisi ışığında evlat sorumluluğuna ilişkin görevler düşünüldüğünde bu görevlerin açık uçlu olduğu ve bir kere yerine getirildiğinde ortadan kalkmadığı anlaşılmaktadır. Yani evlat ebeveynini bir seferliğine uzun bir tatile çıkardığında veya yüklü miktarda para yardımında bulunduğu evlat sorumluluğuna ilişkin görevler ortadan kalkmamaktadır. Ayrıca bu teoriye göre evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin içeriğini ve boyutunu belirleyen şey ebeveynin evladını yetiştirme sürecinde yaptığı fedakarlıklar olmamaktadır. Tam tersi olarak evlat ebeveyn ilişkisi kapsamında üretilen özel varlıkların evlat sorumluluğuna ilişkin görevleri doğurduğunu belirtmektedir (Keller, 2007).

Yukarıda açıklanmış olan görevler sağlıklı evlat ebeveyn ilişkisi bağlamında ortaya çıkmaktadır. Buna karşın evlat sorumluluğuna ilişkin görevleri olan evlatlar da bulunmaktadır. Evladın ebeveynine yönelik sorumluluğunu azaltan veya ortadan kaldıran birtakım ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkelerden birincisi çocuğun ebeveynine özel varlıklar sağlanmasına ilişkin görevi çocuğun iyi bir yaşam sürmesini engellememesi gerekmektedir. İkinci ilke ise ebeveynin evladına yönelik görevlerini yerine getirmemesi, akılcı olmayan taleplerde bulunması, evladını sahiplenmemesi, bu ilişkiden zevk almak yerine her iki tarafın da bu ilişkiden zarar görmesi veya ebeveyn ve evladın bakış açısının uyumlu olmaması durumlarında evladın ebeveynine özel varlıklar sağlama görevi ortadan kalkabilmektedir (Keller, 2006).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında özel varlıklar teorisi değerlendirildiğinde evlat ebeveyn ilişkisinin kendine özgü olduğunu ve karşılıklı olarak sağlanan birtakım özel varlıkların evlat sorumluluğunu doğurduğu söylenebilmektedir. Evlat sorumluluğunun sınırlılıkları bulunmaktadır ve birtakım ilkelerin ortaya çıkması durumunda evlat sorumluluğunun azalabileceği veya ortadan kalkabileceği savunulmaktadır. Ayrıca özel varlıklar teorisine de birtakım eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştiriler aşağıda tartışılmıştır.

(2) Özel Varlıklar Teorisinin Sınırlılıkları

Özel varlıklar teorisine ilişkin birinci sınırlılık özel varlıkların gerçekten özel olduğunun düşünülmemesidir. Yani özel varlıkların sadece evlat ebeveyn ilişkisi dahilinde ortaya çıkmadığı başka yollardan da bu özel varlıkların edinilebilmesidir (Fenton, 2017). Keller (2006) bu eleştirinin önüne geçmek için teoride özellikle herhangi birinin değil de evladın ebeveynine ilgi ve bakım göstermesinin daha anlamlı ve özel olduğunun altını çizmektedir.

Teoriye getirilen bir diğer eleştiri ise evlat ebeveyn ilişkisi bağlamında ortaya çıkan özel varlıkların sadece evlat ve ebeveyn tarafından sağlanmadığı özel durumların varlığıdır. Örneğin kişi yeğenlerini çocuklarının yerine koyup çocuklarından sağlayacağı özel varlıkları yeğenlerinden de alabileceğini düşünmektedir. Büyükanne-büyükbaba ve torun ilişkisinde de ebeveyn evlat ilişkisine benzer özel varlıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu eleştirinin bertaraf edilebilmesi için hala, teyze veya büyükanne ve büyükbabanın ebeveyn rolüne geçebileceğini ve bu ilişkiden de özel varlıkların ortaya çıkabileceğini kabul etmek gerekmektedir. (Fenton, 2017).

Yukarıda açıklandığı gibi özel varlıkların evlat ebeveyn ilişkisi dışında da sağlanabilmesi teoriye getirilen eleştiriler arasındadır. Bununla birlikte ebeveyniyle aralarında özel bağ olmadığını düşünen evlatlar da bulunmaktadır. Böyle bir durumda ebeveynin ihtiyaçlarını karşılama veya ebeveynle iletişim halinde bulunmak için çabalama gibi birtakım özel varlıklar evlat tarafından ebeveyne sağlanamayacaktır. Bu özel bağ aslında tüm bireylerde doğal olarak var olmaktadır. Bu doğal bağ sayesinde evlat ve ebeveyn birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermeyi diğer bireylerin ihtiyaçlarını gidermeye göre öncelik vermektedir. Bu sınırlılık yaygın olmayan bir mazeret olarak kabul edilmektedir (Keller, 2006).

Teoriye getirilen diğer eleştiri evlat edinmiş olan anne ve babaların gerçek ebeveynin yerine geçebileceği durumunun yadsınmış olmasıdır. Teoride gerçek ebeveyniyle tanışma fırsatı bulmamış olan çocukların biyolojik ebeveynini aramak için çaba sarf ettiği vurgulanmıştır. Bunun sebebi olarak da evlat ebeveyn ilişkisi bağlamında ortaya çıkan özel varlıkların elde edilmesi gösterilmektedir. Lakin evladın

biyolojik ebeveynle kuracağı ilişki ile evlat edinmiş olan aileyle kurduğu ilişki arasında farklılık yok denecek kadar az olmaktadır (Fenton, 2017).

Ayrıca teoride ebeveyn ve çocuk arasında birtakım ortak noktaların olması ve ebeveynin evladını kendisinin genç versiyonu olarak görmesi özellikle biyolojik ebeveynlerin edinmiş olduğu özel varlıklardan biri olduğu belirtilmektedir. Teoride bahsi geçen ortak nokta fenotipteki benzerliği kast ediyorsa bu söylem doğru olacaktır. Buna karşın davranıştaki benzerliği kast ediyorsa bu söylem hatalı olacaktır. Bunun nedeni ise çocukların küçüklükten itibaren ebeveyninin tavır ve davranışlarını taklit etme eğiliminde olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında evlat edinmiş ebeveynler de çocuklarını davranışsal açıdan kendilerine benzer bulacak ve kendilerinin genç versiyonu olarak düşünecektir. Yani yukarıda bahsi geçen özel varlığa evlat edinmiş ebeveynler de ulaşabilecektir (Fenton, 2017).

Bir diğer sınırlılık evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin özel varlıklara temellendirilmesinin evlat sorumluluğunu basitleştireceğini düşünmesidir. Evlat sorumluluğuna ilişkin görevler özel varlıklarla temellendirildiği zaman diğer varlıkların değeri evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerden ağır basabilmektedir. Böyle bir durumda evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin öncelik açısından diğer görevlerle rekabet etmesi gerekmektedir. Bazı insanlar evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin daha önemli olduğunu ve yaşamda sahip olunan diğer görevlere ağır basması gerektiğini düşünmektedir (Keller, 2007).

Fenton (2017) yukarıda verilmiş olan durumu elinde yeterince para bulunan bir evladın ebeveynini ziyaret etmesi mi yoksa yaşam kurtaran bir yardım derneğine bağışta bulunması mı öncelikli olmalıdır şeklinde örneklemiştir ve sağduyuya göre yaşam kurtaran bir yardım derneğine bağışta bulunmak öncelikli olmaktadır.

Keller (2007) yukarıda açıklanan ikilemi evlat sorumluluğunun ebeveyninin ihtiyaçlarını ilk sıralara koyup başka kişilerin ihtiyaçlarını önemsememe şeklinde düşünülmemesi gerektiğini söyleyerek ve bu teorinin evladın ebeveynini başkalarına tercih etmesinin sebeplerini sıralamadığını sadece evladın ebeveynine olan görevleri ile bir yabancıya olan görevlerinin birbirinden farklı olduğunu belirterek çözmektedir.

Teoride evlat sorumluluğuna ilişkin görevler, iki tarafın birbirine karşılıklı olarak sağladığı özel varlıklarla açıklanmaktadır. Bu görüş iki şekilde yorumlanabilmektedir. İlk yorum bu karşılıklılık ilişkisinin geçmişte olmasının evlat sorumluluğunu ortaya çıkarması için yeterli olmasıdır. Bu şekilde yorumlandığında teoride geçen evlat- ebeveyn arasındaki sağlıklı ilişki ortadan kalktığında veya ebeveyn evladını sahiplenmediğinde evlat sorumluluğu azalabilir veya ortadan kalkabilir düşüncesi geçerliliğini yitirmiş olmaktadır. Bu karşılıklılık ilişkisinin ikinci yorumu ise bu ilişkinin şimdiki zamanda varlığını sürdürmesi gerektiğidir. Bu yorum evladın ebeveyni tarafından sahiplenilmemesi veya terk edilmesi durumuna mantıklı açıklama getirecektir fakat ebeveynin bunaması ve evladına özel varlık sağlayamaması durumunda yani ilişkideki karşılıklılığın ortadan kalkmasıyla evlat sorumluluğunun da ortadan kalkması mantıksız olacaktır (Welch, 2012).

Teoride yer alan karşılıklılık ilkesinin iki farklı şekilde yorumlanabilmesi ebeveynin bunama durumunu da yeterince açıklanmamasına sebep olmaktadır. Ebeveynin bunaması durumunda bu karşılıklı olarak özel varlıkların sağlanması durumu ortadan kalkacaktır. Hatta ebeveynin evladını bile tanımadığı durumlar ortaya çıkacaktır. Böyle bir durumda ebeveyn evlat ilişkisi tek yönlü olarak varlığını sürdürecektir. Lakin ebeveyn bunamış olsa bile ve evladını tanımasa bile birçok evlat ebeveynine yönelik sorumluluğunu yerine getirmeye devam etmektedir (Fenton, 2017).

Teoriye getirilen eleştirilerden incelenecek olan son eleştiri ise teoride evladın ebeveynine özel varlıklar sağlaması için gücünü olabildiğince en üst noktaya taşımalarının belirtilmesidir. Teoride var olan güce değinilmediği düşünülmektedir. Örneğin Nelson başka şehirde kariyerine devam ederek veya mesleğini değiştirerek finansal gücünü artırabilmektedir. Bu şekilde var olan gücünü artırarak ebeveyninin pahalı tedavisini de yüklenebilmektedir. Lakin bu şekildeki radikal bir değişim yaşamında çok fazla değişiklik yapması anlamına gelmektedir. Eğer teorideki güç kavramının sürekli artırılması gerektiğini düşünürsek o zaman Nelson'un gücünü artırması için yaşamında değişiklik yapması gerekecektir (Welch, 2012).

Yukarıda verilmiş olan son eleştiriye birtakım sebeplerden ötürü karşı çıkılabilmektedir. Teoride evlat sorumluluğunun bazı nedenlerden ötürü sınırlandırılabilmesi belirtilmektedir. Bu nedenlerden biri ise evladın evlat sorumluluğuna ilişkin görevleri yerine getirmesinin iyi bir yaşam sürmesine engel olmasıdır. Yani evladın sahip olduğu güce vurgu yapılmaktadır. Teoride evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin çocuğa taşıyabileceğinden daha fazla yük getirmemesi gerektiği yer almaktadır. Bu da evladın sahip olduğu gücün önemli olduğu ve bu gücün artırılmasına gerek olmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir (Fenton, 2017).

Teoriye getirilmiş olan eleştirileri özetlemek gerekirse teoride ebeveyn evlat arasındaki ilişkinin özel olarak kabul edilmesi eleştirilmiştir. Bunun sebebi ise ebeveyn evlat ilişkisi dışında başka ilişki türlerinde de birtakım özel varlıkların edinilebilmesidir. Ayrıca evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin özel varlıklarla sınırlandırılmasına da evlat sorumluluğunu basitleştirdiği için karşı çıkmıştır. Bununla birlikte ebeveyn ve evlat arasındaki karşılıklı ilkesinin belirgin bir şekilde teoride açıklanmaması teorisinin zayıf yanlarından biri olarak görülmektedir. Son olarak evlat sorumluluğu kapsamında evladın var olan gücüne değinilmediği için teori eleştirilmiştir.

Yukarıda verilmiş olan Özel varlıklar teorisine getirilen eleştirilerden yola çıkarak Brynn Welch “Evlat Sorumluluğu Teorisi” (“A Theory of Filial Obligation”) (2012) adlı makalesinde özel varlıklar için minnettarlık teorisini ortaya çıkarmıştır. Özel varlıklar için minnettarlık teorisi aşağıda anlatılmıştır.

e) Welch’in Özel Varlıklar için Minnettarlık Teorisi

Teori özel varlıklar teorisine minnettarlık teorisinin birleşimidir. Teoride evladın ebeveynine minnettarlık sorumluluğu olduğunu ve dört koşulun sağlanması durumunda bu sorumluluğun ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Bu dört koşul ebeveynin birtakım özel varlıklara ihtiyaç duyması, çocuğun kendisini bu özel varlıkları sağlayabileceği konuma getirebilmesi, ebeveynin çocuğuna geçmişte özel varlık sağlamış olması ve/veya çocuğuna özel varlık sağlamaya devam etmesi, minnettarlık

göstermenin evlat ebeveyn arasında paylaşılan saygıya zarar vermemesidir (Welch, 2012).

Teoride ortaya atılan koşulların daha iyi anlaşılabilmesi için terk etmeyen, terk eden ve kısmi terk eden anne örnekleri verilmiştir. Bu örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Terk etmeyen anne örneği teoride verilmiş olan dört koşulu da sağlamaktadır. Tek etmeyen anne örneğinde çocuğun minnettarlık göstermesi uygun olacaktır çünkü bu şekilde çocuk, annenin değerli davranışlarını kabul etmiş olacaktır. Ayrıca Tek eden anne örneğinde ise çocuğun minnettarlık gösterme sorumluluğu bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise evladın ebeveyninin ihtiyaçlarını karşılayarak minnettarlık göstermesinin ebeveyn evlat arasında paylaşılan saygıya zarar vermesidir. Terk etmeyen ve terk eden anne örneğine ek olarak kısmi terk edilme örneği verilmiştir. Bu örnekte anne depresyondadır ve çocuğuna zarar vereceğini düşündüğü için onu terk etmiştir. Bu örnekte çocuk, ebeveynin geçmişte sağlamış olduğu özel varlıklardan dolayı ebeveyninin ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğuna sahiptir. Fakat bu sorumluluğun çocuğun öz saygısına zarar vermemesi gerekmektedir (Welch, 2012).

Yukarıda vermiş olan üç örneği özetlemek gerekirse evladın kendisini terk eden anneye yönelik herhangi bir sorumluluğu bulunmazken terk etmeyen anneye yönelik sorumluluğu bulunmaktadır. Buna karşın üçüncü örnek için kesin bir sonuca varmak zor olmaktadır. Teoride yer alan dördüncü koşulun sağlanıp sağlanmamasına göre evlat sorumluluğu değişmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere dördüncü koşulun sağlanıp sağlanmaması evlat sorumluluğunun devamlılığına karar vermek için önemli olmaktadır.

Örneğin ebeveynin dikkatsiz bir şekilde parasını harcaması ve tam tersi olarak evladın para biriktirmek için aşırı çaba göstermesi durumunda ebeveynin pahalı bir tıbbi tedaviye ihtiyacı olduğunu varsayalım. Bu durumda evladın ebeveyne gerekli tıbbi yardımı sağlaması paylaşılan saygıya zarar vermeyecekse evladın ebeveynine yönelik sorumluluğu ortaya çıkacaktır. Buna karşın ebeveyn evladının biriktirdiği

paraya güvenerek parasını dikkatsiz bir şekilde harcamışsa evladın ebeveyne pahalı tıbbi yardım sağlaması paylaşılan saygıya zarar verecektir. Dördüncü koşul sağlanmadığı için evladın ebeveynine pahalı tıbbi yardım sağlama sorumluluğu ortaya çıkmayacaktır (Fenton, 2017).

Yukarıda yapılan açıklamalar evlat sorumluluğunun ortaya çıkması için gerekli koşulların sağlanmadığı durumlara yöneliktir. Buna karşın evlat sorumluluğuna ilişkin dört koşulun da sağlandığı lakin evlat sorumluluğuna ilişkin görevlerin çok fazla olduğu durumlar da olabilmektedir. Evladın ebeveynine duygusal, finansal ve daha birçok çeşit destek sağlama görevi ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir durumda evladın ebeveynine gerekli desteği sağlaması için içinde bulunduğu şartlarda değişiklik yapması gerekebilmektedir. Evladın içinde bulunduğu şartları değiştirmesi veya ebeveyninin ihtiyaç duyduğu birçok desteği sağlaması evladın kendisinin veya yakınındaki bir kişinin ihtiyaçlarını karşılamasının önüne geçmemelidir. Örneğin evlat, ebeveyninin ihtiyaçları ile kendisinin veya çocuğunun ihtiyaçları arasında sıkışabilmektedir. Evladın ebeveyninin tüm ihtiyaçlarını karşılaması demek çocuğunun birtakım ihtiyaçlarını karşılayamaması anlamına gelebilmektedir. Böyle bir durumda evladın çocuğunun ihtiyaçlarını da dikkate alarak evlat sorumluluğu görevini yerine getirmesi gerekmektedir (Welch, 2012).

İhtiyaç değerlendirmesi yapılırken Palmer'in (1998) aktardığı gibi VanDeVeer'in ihtiyaçları; temel, ciddi ve çevresel olmak üzere üç çeşide ayırdığına dikkat etmek gerekmektedir.

VanDeVeer, temel ihtiyaçları organizmanın hayatta kalması için zorunlu olarak tanımlamıştır. Çevresel ihtiyaçlarla anlatılmak istenen organizmanın hayatta kalması için şart değildir fakat organizmanın gelişmesi için bu ihtiyacın karşılanması önemlidir. Ciddi ihtiyaçlar ise temel ve çevresel ihtiyaçlar arasında bir yerde kalmaktadır. Yani bu ihtiyaçların karşılanması organizmanın hayatta kalması için şart olmamaktadır fakat bu ihtiyaçlar karşılanmadan da organizmanın hayatta kalabilmesi zor olmaktadır (Akt., Palmer, 1998).

Yukarıda söz edilen ihtiyaç değerlendirmesi yapılmadan evlat sorumluluğunu incelersek özel varlıklar teorisine getirilmiş eleştirilerden biri olan evladın ebeveyninin ihtiyaçlarını karşılamak için sahip olduğu gücü en üst düzeye çıkarmaya uğraşmalıdır eleştirisi bu teori için de geçerli olacaktır (Fenton, 2017).

Sonuç olarak yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere özel varlıklar için minnettarlık teorisinin bir teorinin kabul edilmesi için gerekli olan dört koşulu da sağladığı görülmektedir. Yani bu teori evlat sorumluluğu teorisi olarak kabul edilebilir. Özel varlıklar için minnettarlık teorisinin sağladığı dört koşula tekrar bakacak olursak; birinci koşul teorinin evlat sorumluluğunun içeriği ve bu sorumluluğun ne zaman ortaya çıkacağı hakkında bilgi vermesidir. İkinci koşul ise özel varlıklar için minnettarlık teorisi sorumluluğu minnettarlıkla ilişkilendirerek evladın neden evlat sorumluluğuna sahip olduğuna ilişkin yeterli açıklamayı yaparak sağlamaktadır. Üçüncü koşul teorinin mantıklı sonuçlar üretmesi ve mantıklı olmayan sonuçlara ilişkin gerekli savunmayı yapabilmesidir. Dördüncü koşul ise ortaya çıkan sonuçların neden mantıklı olduğuna dair yeterli açıklamayı yapabilmesidir. Özel varlıklar teorisine getirilen eleştirilerin ve özel varlıklar teorisindeki mantıklı olmayan tüm sonuçların özel varlıklar için minnettarlık teorisinde geçerli olmaması teorinin son iki koşulu da sağladığını göstermektedir.

Araştırmanın bundan sonraki kısmında anne baba tutumlarına ilişkin kuramsal çerçeve sunulmuştur.

5. Anne Baba Tutumları

Çocuğun kişilik yapısının temellerinin ailede olduğu ve ailenin çocuğun eğitim yaşantısı, meslek seçimi gibi birtakım alanlarda etkili olduğu düşünülürse anne ve babanın çocuk üzerindeki etkisi belirgin bir şekilde ortaya konulmaktadır (Yörükoğlu, 2007). Bununla birlikte çocuğun toplumsal değerleri ve alışkanlıkları aile ortamında edindiği dikkate alınırsa ebeveyn çocuk arasındaki olumlu etkileşim çok değerli olmaktadır. İşlevsel bir ortamda büyüyen çocuk, bağımsız bir yetişkin olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavuzer, 2009).

Anne baba tutumunun önemi dikkate alınırse anne baba tutumunu belirlemeye yönelik yapılan sınıflandırmaları incelemek gereklidir. Aşağıda farklı teorik bakış açısını benimseyen araştırmacılar tarafından yapılan sınıflandırmalara yer verilmiştir.

a) Psikodinamik Model

Psikodinamik bakış açısı ebeveyn çocuk arasındaki duygusal ilişkiye odaklanmıştır. Bu duygusal ilişkinin çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik gelişimini etkilediği düşünülmüştür. Her ebeveyn çocuk arasındaki duygusal ilişki farklı olabilmektedir. Bu çeşitliliğin sebebi her ebeveynin niteliğinin farklı olmasıdır. Teori, bu niteliksel farkın önemini dikkate alarak tutum üzerine odaklanmıştır. Buna ek olarak ebeveynin davranışlarının çocuğun gelişimi üzerinde etkisi olmadığı savunulmuştur. Teorinin ebeveynin davranışlarından ziyade tutuma odaklanması birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Davranışın tutum tarafından belirlenmesi ve anlam kazanması desteklenirken tutumun davranışlar yoluyla ifade edilmesi göz ardı edildiği için teori eleştirilmiştir (Darling ve Steinberg, 1993).

Symonds (1938) çocuğun duygusal sağlığının ebeveynin duyguları, ihtiyaçları ve amaçlarından etkilendiğini kabul ederken duygu, ihtiyaç ve amaçların sadece kelime ve eylem yoluyla açık bir şekilde ifade edilebileceğinin dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Bu modele göre Schaefer'ın (1965) yapmış olduğu anne baba tutumlarına ilişkin sınıflandırma otonomi sağlayan, ihmalkâr, cezalandırıcı, çocuğu yük olarak algılayan, disiplinli, kontrol için korkuyu kullanan, sevgisini ifade eden şeklindedir. Schaefer (1965) bu sınıflandırma yoluyla hem tutum hem davranışın vurgulandığını savunmuştur.

b) Öğrenme Modeli

Davranışçı ve sosyal öğrenme yaklaşımını benimseyen araştırmacılar anne baba tutumunu ebeveynin davranışlarına göre sınıflandırmıştır. Her çocuğun gelişiminin farklı olması öğrenme ortamlarındaki farklılığa bağlanmıştır. Bu farklılık ise ebeveynin davranışlarının belirlenmesi yoluyla ortaya çıkartılmaktadır. (Sears, Maccoby ve Levin, 1957; Whiting ve Child, 1953). Anne baba tutumları; ebeveynin fiziksel cezayı kullanması, mastürbasyonun tolere edilmesi, saldırganlığa karşı

yaptırımın uygulanması, kuralları uygulamakta başarısızlık, ortak yaşam alanlarında kuralların kullanılması şeklinde sınıflandırılmıştır (Darling ve Steinberg, 1993).

c) Baumrind'in Tipolojisi

Ebeveynin rolü, çocuğun dışarıdan gelen kurallara bireysel özerkliğini kaybetmeden uyum sağlayabilmesi yoluyla toplumsallaşmasına yardımcı olmaktır. Bu ebeveyn rolünden yola çıkılarak okul öncesi düzeydeki çocuklarla yürütülen çalışmalar sonucunda ebeveyn kontrolü (parental control) kavramı ortaya atılmıştır. Ebeveyn kontrolü kavramıyla kast edilen ebeveynin çocuğunu aileye ve topluma entegre etmesinde yardımcı olmasıdır (Baumrind, 1966).

Baumrind (1966) diğer araştırmacılardan farklı olarak bu tek stili yüksekten düşüğe sıralamadan eklemeler yapmıştır. Ebeveyn kontrolünün niteliksel olarak üçe ayrılabilirliğini savunmuştur. Bunlar izin verici, yetkeci-otoriter ve demokratik-dengeliştir.

(1) Ebeveyn Kontrolünün Prototipleri

Ebeveyn kontrolünün prototipleri aşağıda açıklanmıştır.

(a) İzin Verici (Permissive)

İzin verici ebeveyn cezalandırıcı olmayan, kabul edici, çocuklarının istek ve eylemlerine olumlu yaklaşan tutuma sahiptir. Bu ebeveynler alınan kararları çocuklarıyla birlikte tartışmaktadır. Buna ek olarak çocuğa evdeki kuralların neden oluşturulduğuna dair açıklama yapılmaktadır. Ebeveyn çocuktan çok az talepte bulunmaktadır. Ebeveyn kendisini çocuğuna kaynak sağlayan kişi olarak görmektedir. Ebeveyn ne çocuğunun kendisini taklit etmesini ister ne de çocuğun yaşamını şekillendirmede aktif rol almak ister. Bu ebeveyn tutumunda çocuk, yaşamını düzenlemede birincil olarak sorumlu tutulmaktadır. Ebeveyn çocuğunun dışarıdan belirlenmiş kurallara uymasından ziyade kendi iç standartlarını belirlemesini istemektedir (Baumrind, 1991).

(b) Yetkeci-Otoriter (Authoritarian)

Otoriter anne ve baba çocuğunun davranışını ve tutumunu şekillendirmek ve kontrol etmek ister. Ebeveyn çocuğu için kurallar belirlemektedir ve bu kurallar doğrultusunda davranışlarını sergilemesini beklemektedir. İtaat, bir erdem olarak görülmektedir. Buna ek olarak kural ve geleneklere saygı duyulup korunması gerektiğine inanılmaktadır. Ayrıca bu tutumda ebeveyn çocuk arasında bilgi alışverişı olmaması gerektiğine tam tersi olarak çocuğun ebeveyni tarafından söylenen her sözü koşulsuz olarak doğru kabul etmesi gerektiğine inanılmaktadır (Baumrind, 1966).

(c) Demokratik-Dengeli (Authoritative)

Bu tutumda ebeveyn çocuğunun aktivitelerini rasyonel bir şekilde yönlendirmesini teşvik etmektedir. Ebeveyn bilgi alışverişine önem vermektedir. Ortaya konulan kuralların sebebi çocukla tartışılmaktadır ve bu kurallara yönelik eleştirilerin çocuk tarafından ifade edilmesi teşvik edilmektedir. Çocuğun hem özerk olması hem de disipline uyabilmesine önem verilmektedir. Ebeveyn bir yetişkin olarak kendi bakış açısını çocuğa sunarken çocuğun özel ilgi, istek ve ihtiyaçları da dikkate alınmaktadır. Demokratik-dengeli anne ve babalar çocuğun kendi iç standartları olmasını onaylarken çocuğun dışsal standartları da dikkate almasının önemli olduğunu altını çizmektedir (Baumrind, 1991).

Özet olarak yukarıda verilmiş olan ebeveyn kontrolünün üç çeşidi incelenirse bunlardan demokratik-dengeli anne baba tutumu çocuğun birçok gelişim alanında olumlu etki oluşturmaktadır. Bu alanlar arasında psikososyal işlev, akademik başarı, duygusal iyi oluş, davranışsal uyum yer almaktadır (O'brien, 2007). Ayrıca Darling ve Steinberg'e (1993) göre çocuğun dışarıdan gelen kurallara bireysel özerkliğini kaybetmeden uyabilmesini sağladığı için etkili ebeveynlik olarak kabul edilebilmektedir.

Yukarıda yapılan sınıflandırmalarla birlikte literatürde sık rastlanan sınıflandırmalardan biri ise demokratik, otoriter ve koruyucu/istekçi anne baba tutumudur. Bu sınıflandırma da aşağıda açıklanmıştır.

d) Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik anne baba tutumunda çocuk ebeveyninden alacağı sevgiyi belli bir koşula dayandırmamaktadır. Yani çocuk, anne ve babasının isteklerini yerine getirirse veya ebeveyninin beklentilerini karşılarsa ebeveyninin sevgisini kazanacağını düşünmemektedir. Bu tutumda çocuğun davranışları zaman zaman kontrol edildiği gibi belli ölçülerde de serbest bırakılmaktadır. Bu şekilde çocuk ailesinden bağımsız bir birey olarak varlığını sürdürebilirken ebeveyninin de varlığını hissedebilmektedir. Bir başka deyişle çocuklar birey olarak kabul edilmekte ve gelişmeleri için uygun ortam sağlanmaktadır (Sezer ve Oğuz, 2010).

Demokratik anne baba tutumu girişken, öz düzenleme becerisine sahip, etkili akran ilişkileri kurabilen, kendi kararlarını alabilen, sorumluluk sahibi ve kendini ifade etmede başarılı bireyler yetişmesini sağlamaktadır (Yörükoğlu, 2007).

e) Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter anne baba tutumunda ise çocuğun istekleri ve ihtiyaçları önemsenmeden ebeveynin isteğini yerine getirmesi beklenmektedir. Kendi isteklerinin dikkate alınmadığını fark eden çocuklar ebeveynine karşı kin ve öfke duygusu besleyebilmektedir. Bu kin ve öfke duyguları ise sağlıklı bir şekilde ebeveynine yansıtılmadığı için hatta bu duyguların çoğu zaman bastırılmasıyla beraber ebeveyn çocuk ilişkisinde daha olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yetişkinlik döneminde de ebeveynine yönelik bu olumsuz duygular varlığını sürdürmeye devam etmektedir. (Eldeleklioğlu, 1996).

f) Koruyucu-İstekçi Anne Baba Tutumu

Koruyucu-istekçi anne baba tutumunda ise ebeveynler çocukları zarar göreceği endişesiyle çocuklarının kendi başına bir şeyler yapmasına izin vermemektedir. Bu tutum çocuğun özerkleşme çabalarına ket vurmaktadır. Bu tutum yetişkinlik döneminde de kendi başına karar alamama, bağımlılık gibi problemlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. (Navaro, 1989; Akt., Sezer ve Oğuz, 2010). Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarına karşı aşırı kontrolcü ve özenli olarak çocuklarının

özerkleşme çabalarının önünü kesmektedir. Özerkleşme çabası engellenen çocuğun ise ileride bağlanma problemi yaşayan ve özgüveni düşük yetişkin olma olasılığı yüksektir (Tola, 2003).

B) İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde evlat sorumluluğuna ilişkin daha önce yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalara yer verilmiştir.

1) Evlat Sorumluluğuna İlişkin Yapılan Araştırmalar

Aşağıda evlat sorumluluğuna ilişkin yapılmış olan yurt içi ve yurt dışı çalışmalara yer verilmiştir.

a) Yurt İçi Araştırmaları

Evlat sorumluluğuna ilişkin yapılan yurt içi çalışmalarına aşağıda yer verilmiştir. Evlat sorumluluğuna ilişkin yapılan yurt içi çalışmaları bulunmamaktadır. Buna karşın nesiller arası dayanışma ve nesiller arası dayanışmanın alt boyutu olan normatif dayanışmayla ilgili yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Evlat sorumluluğunun tanımı ile normatif dayanışmanın tanımı uyduğu için nesiller arası dayanışmayla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Özmete (2017) tarafından yürütülen projede Türkiye’de kuşaklar arası dayanışmanın değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Projede nitel ve nicel araştırma yöntemi olmak üzere karma yöntem kullanılmıştır. Nicel araştırma için Türkiye’de 12 ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Balıkesir, Kocaeli, Adana, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum, Malatya, Diyarbakır) iki grup (yetişkin ve yaşlı) katılımcı olmak üzere toplam 4100 kişi ile görüşülmüştür. Projeden elde edilen sonuçlar ise yaşlıların çoğunluğu (%77.8) kendilerine bakamayacak duruma geldiklerinde öncelikli sorumluluğun aileye ait olduğunu düşünmektedir. Yetişkin çocukların da çoğunluğu (%83.8) yaşlılar kendilerine bakamayacak duruma geldiklerinde öncelikli sorumluluğun aileye ait olduğunu belirtmektedir.

Projede açığa çıkan diğer sonuç yetişkin çocuklar ağırlıklı olarak anneleri/babaları oldukları için (%73.7) ve onları sevdikleri için (%64.3) ebeveynlerine baktıklarını belirtmektedir. Yetişkin çocukların %45.6'sı kendisine bakıp büyüttüğü için ebeveynlerine baktıklarını/bakacaklarını ifade ederek karşılıklılık ilkesine vurgu yapmaktadır. Yetişkin çocukların %41.5'i ebeveynlerine saygı duydukları, %38'i vicdanlı oldukları, %30.4'ü ise dinimiz böyle emrettiği için ebeveynlerine baktıkları/bakacaklarını belirtmektedir (Özmete, 2017).

Yapılan bir diğer çalışmada ise ailelerde nesiller arası normatif dayanışmanın sosyodemografik faktörler ve diğer nesiller arası dayanışma boyutları (yapısal, duygusal, ilişkisel, uzlaşımsal, işlevsel dayanışma) ile olan etkileşiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Ankara'nın düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzeylerini temsil eden 15-29 yaş arası 1006 gencin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada Bengtson'ın Nesiller Arası Dayanışma Teorisi araştırılmıştır (Öztürk ve Hazer, 2017).

Araştırmada; nesiller arası normatif dayanışma ile uzlaşımsal dayanışma, yaş, ebeveyn/büyük ebeveyn yardım verme (işlevsel dayanışma), ebeveyn/büyük ebeveyn eğitim durumu lisans ve lisansüstü mezunu olma, kız kardeş sayısı, çalışma durumu çalışmıyor olma, ebeveyn/büyük ebeveyn eğitim durumu lise mezunu olma, cinsiyetin kadın olması ve erkek kardeş sayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmada normatif dayanışmayı etkileyen faktörlerden en önemlisi uzlaşımsal dayanışmadır. Normatif dayanışmanın güçlendirilmesi için nesillerin belirli değerler açısından uyumlarını ifade eden uzlaşımsal dayanışmanın da geliştirilmesi gerekmektedir (Öztürk ve Hazer, 2017).

Öztürk ve Hazer (2016) tarafından yapılan araştırmada ailelerde nesiller arası dayanışma boyutlarını (normatif dayanışma, duygusal dayanışma, ilişkisel dayanışma, işlevsel dayanışma, uzlaşımsal dayanışma ve yapısal dayanışma) ve bu boyutlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Farklı yaş gruplarındaki (15-29 yaş) 990 gence, nesiller arası dayanışmaya yönelik sorular yöneltilmiş ve katılımcılar bu soruları annelerinden, babalarından, büyük anne ve babalarından bir tanesini dikkate alarak yanıt vermiştir. Çalışmadan elde edilen sonuç duygusal ve normatif dayanışma boyutları, ailelerde nesiller arası dayanışma boyutları arasında en yüksek dayanışma

puan ortalamalarına sahip boyutlar olmuştur. Duygusal dayanışmanın yüksek olması, aile üyelerine olan bağlılık, yakınlık, güven ve saygının halen güçlü bir şekilde sürdürüldüğü anlamına gelmektedir. Çalışmada yüksek çıkan diğer boyut olan normatif dayanışmadır. Bu boyutun yüksek düzeylerde olması, katılımcıların aile içinde üstlenilen role bağlılık, yükümlülüklerini yerine getirme ve nesiller arası rollere evlat olarak verilen önemi göstermektedir. Ayrıca ailelerin yaşadıkları yerler arasındaki mesafe arttıkça, normatif dayanışmanın da azaldığı ortaya çıkmıştır.

Mottram- Alıçlı (2003) tarafından yapılan “yaşlanan anne – yetişkin kız evlat ilişkisi dayanışma, çatışma, ikircikli duygular, tipoloji ve zaman içindeki değişimler” adlı tez çalışmasında 30 anne-kız çifti ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda, katılımcıların nesiller arası dayanışma, ebeveyn ve evlat olma araştırılan konulardan birkaçıdır. Araştırma sonucunda, yaşlanan anne ve yetişkin kız evlat arasındaki nesiller arası dayanışmanın yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bir diğer sonuç ise bazı kız çocukları annelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kendilerinden yüksek beklenti içerisinde olduklarını belirtirken bu kız çocukları kendi çocuklarından daha düşük beklenti içerisinde olmaktadır.

Kalaycıoğlu (2003) koordinatörlüğünde yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuç yaşlıların bakımını üstlenen kişilerin kendi anne babalarına karşı sorumluluk hissetmelerine karşın ileride çocuklarından böyle bir şey beklememeleridir. Bu sonuç daha çok modern kesimdeki aileler arasında görülmektedir. Geleneksel kesimde ise çocukların sorumluluklarıyla ilgili görüşler belirsizdir. Çocuklarının ileride kendilerine bakıp bakmama konusunda özgür olduğunu düşünenler kadar onlardan kendilerine ileride destek olmalarını bekleyenler de bulunmaktadır.

Yukarıda yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde Türk toplumunda hem evlat hem de ebeveyn bakış açısı birlikte düşünüldüğünde evlat sorumluluğuna ilişkin normların güçlü bir şekilde benimsendiği görülmektedir.

b) Yurt Dışı Araştırmaları

Aşağıda evlat sorumluluğuna ilişkin yapılmış olan yurt dışı çalışmalar incelenmiştir.

Merz (2018) tarafından yapılan çalışmada ise Hollanda'da yaşayan göçmenler üzerine araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre Fas ve Türkiye'den gelen göçmenlerin Surinam ve Antiller'e göre daha yüksek aile dayanışması değerlerini bildirdiği ortaya çıkmıştır.

Beliren yetişkinlik döneminde ebeveynin sağladığı finansal destek ile evlat sorumluluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma ABD ve Güney Kore gençleri üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir araştırmadır. Araştırma sonucunda Güney Kore gençleri için ebeveynin sağladığı destek ile evlat sorumluluğu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Yani ebeveynin sağladığı destek arttıkça evlat sorumluluğu da artmaktadır. Bu sonuç Güney Koreli gençler ile ebeveynleri arasında karşılıklılık ilkesine dayalı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna karşın ABD'li gençler için ebeveynin sağladığı destek ile evlat sorumluluğu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu da ABD'li gençler ile ebeveynleri arasında karşılıklılık ilişkisinin bulunmadığını göstermektedir (Hwang ve Kim, 2016).

Jeon (2016) tarafından yapılan araştırmanın amacı familizm ve algılanan yakınlık değişkenlerinin Koreli kadınların evlat sorumluluğu üzerindeki etkisini keşfetmektir. Ortaya çıkan sonuçlara göre Koreli kadınların evlat sorumluluğu, familizm ve algılanan yakınlık puanlarının ortalamasının üzerinde olduğu bulunmuştur. Özellikle bu değişkenler arasında evlat sorumluluğu anlamlı olarak daha yüksek puana sahiptir. Familizm (familism) ve algılanan yakınlık değişkenlerinin evlat sorumluluğunu anlamlı olarak açıklayan yordayıcılar olduğu açığa çıkmıştır.

Paulson ve Bassett (2016) tarafından yapılan çalışmada yetişkinin bağlanma stili, evlat sorumluluğu ve bakım vermeye hazır olma değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuç yakın bağlanma stili bakım vermeye hazır olmayı yordarken evlat sorumluluğu bu ilişki için ara değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen doğal sonuçlardan biri de güvensiz bağlanma ve zayıf evlat sorumluluğu bakım veren kişinin yaşlı ebeveyniyle ilgilenmeye yönelik birtakım zorluklarla başa çıkmasını olumsuz etkileyerek bakım vermeye hazır olmasını engellemektedir.

Göçmen gruplar ile yerli Alman halkını karşılaştıran araştırma sonucunda göçmen grubun evlat sorumluluğu normlarına daha çok önem verdiği görülmektedir. Araştırmadan çıkan bir diğer sonuç ise Fas, Surinam ve Antiller'e göre Türklerin evlat sorumluluğu normlarına daha çok önem verdikleri görülmektedir (Dykstra ve Fokkema, 2012; Schans, 2007).

Cong ve Silverstein (2012) tarafından yapılan çalışmada kasabada yaşayan Çinli yaşlıların evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisi vignette tekniğiyle ortaya çıkarılmıştır. Vignette tekniğinde kullanılan senaryo ise dul kalan bir yaşlının ameliyat geçirmesi gerekmektedir. Ameliyat sonrasında iki aylık bakıma ihtiyacı vardır. Yaşlının bir kız ve bir erkek çocuğu bulunmaktadır. Erkek çocuğu a) kasabada yaşamaktadır. b)iş dolayısıyla kasaba dışında yaşamaktadır. Kız çocuğu a) kasabada yaşamaktadır. b)iş dolayısıyla kasaba dışında yaşamaktadır. Erkek çocuğunun a) çocuğu yoktur. b) ilgilenmesi gereken iki çocuğu vardır. Kız çocuğunun a) çocuğu yoktur. b) ilgilenmesi gereken iki çocuğu vardır. Yaşlıların yüzde 62'si erkek çocuğunun içinde bulunduğu koşul ne olursa olsun ebeveyniyle ilgilenmesi gerektiğine dair beklentiye sahip olmaktadır. Yaşlıların yüzde 16'sı ise ebeveyniyle ilgilenme sorumluluğunun büyük kısmının kız çocuğunda olması gerektiğini belirtmiştir. Babalara göre annelerin büyük çoğunluğu erkek çocuğunun koşullarının uygun olmaması durumunda kız çocuklarının ebeveyniyle ilgilenmesini kabul etmiştir. Bu sonuç Çin kırsalında yaşayan erkek yaşlıların cinsiyete dayalı evlat sorumluluğu beklentisinin değişmediğini göstermektedir. Buna karşın kız çocuğundan destek alma konusunda anneler daha esnektir.

Rudolph, Cornelious-White ve Quintana 2005) tarafından yapılan çalışmaya cinsiyet farklılığının ortaya çıkması için 100 erkek katılımcı daha eklenerek Rudolph, Chavez, Quintana ve Salinas (2011) tarafından yeni bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada hem nicel hem nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. 286 Meksika kökenli ABD'li öğrenci çalışmaya katılmıştır. 20 öğrenciyle de odak grup görüşmesi yapılmıştır. Çalışmada çift kültürlülüğün (biculturalism) evlat sorumluluğu beklentisiyle ilişkisinin belirlenmesi için 53 Meksikalı göçmen öğrenci, 109 birinci nesil Meksika kökenli ABD'li öğrenci ve 124 ikinci veya daha fazla nesil Meksika kökenli ABD'li

öğrenci katılmıştır. Kadınların erkeklere göre evlat sorumluluğu beklentisi daha yüksek düzeydedir. Yapılan odak grup görüşmesinde de kadınların yaşlı ebeveynle ilgilenme konusunda birincil sorumluluğa sahip olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Çift kültürlülüğün erkek katılımcılarda kadın katılımcılara göre evlat sorumluluğu beklentisine ilişkin daha fazla değişime sebep olduğu ortaya çıkmıştır.

Tsai, Chen ve Tsai (2008) tarafından yapılan araştırmada Tayvanlı üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğuna ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Veriler odak grup görüşmesi yoluyla toplanmıştır. Odak grup görüşmesinde 30 kadın, 3 erkek katılımcı yer almıştır. Yaş ortalaması 21.3'tür. Araştırmadan elde edilen sonuç genç neslin evlat sorumluluğuna yönelik daha esnek olduğu ortaya çıkmıştır. Yani katılımcılar ebeveynine yönelik sorumluluğu yerine getirme ile kişisel durumları arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte üniversite öğrencileri evlat sorumluluğunu yerine getirmeye ilişkin pozitif tutuma sahiptir. Katılımcılar ebeveyni ihtiyaç duyduğunda ebeveyniyle ilgilenme sorumluluklarının olduğuna ilişkin ortak görüşe sahiptir.

Gans (2007) tarafından yapılan "sosyal bağlam içerisinde normatif sorumluluk ve ebeveyn bakımı" adlı çalışmada yetişkin evlatları ebeveyni destekleme konusunda neyin motive ettiği ve evlat sorumluluğuna ilişkin normların gerçek davranışlara dönüşmesine katkıda bulunan ya da engelleyici faktörlerin neler olduğu araştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda evlat sorumluluğuna ilişkin normların orta yaşam döneminde zirveye ulaşırken yaşlılık döneminde gücünü yitirdiği ortaya çıkmıştır. Özellikle her iki ebeveynin ölümüyle beraber evlat sorumluluğuna ilişkin normlar en düşük seviyeye ulaşmaktadır. Araştırmadan çıkan bir diğer sonuç ebeveynin çeşitli mekanizmalar yoluyla çocuğunun destekleyici davranışlarını şekillendirebilmektedir. Bu mekanizmalar arasında ebeveyn çocuk arasındaki güçlü ilişki, ebeveynin çocuğundan istediği bakım verme davranışını sergilemesi ve ebeveyn çocuk arasındaki karşılıklı ilişki yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (52%) tutarsızlık sergilemiştir. Yani güçlü bir şekilde evlat sorumluluğu ifade eden bireylerin gerçekte ebeveynlerine sağladıkları destek düşük düzeydedir.

Gans ve Silverstein (2006) yaptığı çalışmada evlat sorumluluğuna ilişkin normları nesiller arası incelemeyi amaçlamıştır. Evlat sorumluluğuna ilişkin ölçümler üç kuşaklı 328 aile üzerinden yapılmıştır. Yaş aralığı 16 ile 91 arasında değişmektedir. Evlat sorumluluğuna ilişkin normlar genç yetişkinlikte orta yaş ve yaşlılık dönemlerine göre daha güçlüdür. Her dönemde kadınların evlat sorumluluğuna ilişkin normları erkeklerden daha güçlü olmaktadır.

Meksika kökenli ABD’li üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentileri ortaya çıkartılmıştır. Çalışmada Meksika kökenli öğrencilere yer verilmesinin sebebi ise evlat sorumluluğuna ilişkin kültürel bakış açısını genişletmektir. Bulgular Meksika kökenli öğrencilerin familizmin önemli boyutlarını desteklediği görülmüştür. Ebeveyne yakın yaşama, özel günlerde beraber olma ve ebeveynle düzenli iletişim kurma Meksika kökenli öğrencilerin evlat sorumluluğuna ilişkin vurguladıkları boyutlardır (Rudolph ve diğerleri., 2005).

Zhan (2004) tarafından yapılan çalışmada evlat sorumluluğuna ilişkin tutum nesiller arası olarak incelenmiştir. Çin’de yaşayan 777 lise öğrencisi ve 110 hâlihazırda bakım sağlayan aile üyeleriyle çalışma yapılmıştır. Sonuçlar halihazırda bakım sağlayan kişilerin gelecekte kendi çocuklarından bakım almaya yönelik düşük beklenti içinde olduğunu göstermiştir. Tek çocuklu ailede büyüyen çocukların daha yüksek düzeyde evlat sorumluluğu bulunmaktadır. Buna karşın tek çocuklu ailede büyüyen çocuklar, çok çocuklu ailede büyüyen çocuklara göre ebeveyniyle birlikte yaşama konusunda daha isteksiz olmaktadır. Bu sonuçlarla birlikte aile geliri ve eğitim düzeyi faktörlerinin evlat sorumluluğuna yönelik tutumu yordadığı bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların büyük ebeveyniyle ilişki içerisinde bulunması ile evlat sorumluluğu arasındaki ilişki de incelenmiştir. Araştırma sonucunda büyük ebeveyniyle aynı evi paylaşmak veya ebeveynin bakım verme davranışlarını gözlemlemek gelecekte ebeveyne bakım verme sorumluluğunu negatif etkilemektedir.

Lin, Goldman, Weinstein, Lin, Gorrindo ve Seeman (2003) Tayvan’da yaptıkları çalışmada yetişkin çocukların ebeveynine sağladıkları desteği cinsiyet farklılıklarına göre incelemiştir. Araştırmanın sonucunda erkeklerin ebeveynine destek sağlama konusunda sorumluluğun çoğunu aldığı görülmüştür. Kadınlar ise erkeklerin destek

sağlayamadıkları durumda erkek çocuğundan beklenen rolü yerine getirdiği görülmüştür. Erkek çocukların ebeveynine daha çok destek vermesi ABD’de yürütülen çalışmalardan farklı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Tayvan’daki bu farklı sonucun sebebi evli erkek çocukların ebeveyniyle birlikte yaşaması ve ebeveynine destek vermesi beklenirken evli olan kız çocuklarının evlendikten sonra formal sorumlulukları ortadan kalkmaktadır.

Dellmann-Jenkins ve Brittain (2003) tarafından yapılan bir başka çalışmada genç yetişkinlerin evlat sorumluluğuna ilişkin tutumu incelenmiştir. Bu çalışma için 40’ar kişilik iki gruptan veri toplanmıştır. Gruplardan biri büyük aile üyeleriyle hâlihazırda ilgilenen genç yetişkinlerden oluşurken ikinci grup ise bakım verme rolü henüz olmayan genç yetişkinlerden oluşmaktadır. Evlat sorumluluğuna ilişkin ortalama puanlar her iki grup için benzerdir ve her iki grup da büyük aile üyelerine yardım etmeye ilişkin pozitif tutuma sahiptir. Evlat sorumluluğuna ilişkin tutum sosyoekonomik düzey, gelir düzeyi, eğitim düzeyi faktörlerinden etkilenmemektedir. Bu sonuç ise evlat sorumluluğu duygusunun içten kaynaklı olduğunu ve dış faktörlerden doğrudan etkilenmediğini göstermektedir.

Yue ve Ng (1999) tarafından yapılan çalışmada evlat sorumluluğu ve evlat sorumluluğuna ilişkin beklenti genç ve yaşlı kişilerin bakış açısıyla incelenmiştir. Araştırma Pekin’de yapılmıştır. Araştırmaya 90 üniversite öğrencisi ve 77 yaşlı katılmıştır. Sonuçlar yaşlı insanların evlat sorumluluğuna ilişkin beklentilerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yani gençlerin yaşlı insanlarla ilgilenmesi gerektiğine ilişkin güçlü beklenti bulunmaktadır. Bununla birlikte gençlerin de evlat sorumluluğuna ilişkin güçlü normları bulunmaktadır. Yaşlı ebeveyne bakım sağlama ve yaşlı ebeveyne finansal destek sağlama genç erkekler arasında en yüksek puanı alan iki maddedir. Kadınlarda ise büyüklerle iletişimi sürdürmek maddesi en yüksek puanı almıştır. Yaşlıların da evlat sorumluluğuna ilişkin beklenti puan ortalaması büyüklerle iletişimi sürdürmek ve saygı maddelerinde en yüksektir. Bu sonuçlara ek olarak yaşlıların evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisi ile gençlerin evlat sorumluluğu karşılaştırılırsa yaşlıların evlat sorumluluğuna ilişkin puanı gençlerin evlat sorumluluğu puanından düşüktür. Bu da yaşlıların beklentilerinin gerçekçi olduğunu

göstermektedir. Gençler tarafından bu beklentilerinin karşılanma olasılığı yüksektir. Genel olarak yaşlı ve genç grubunda itaatin en düşük puanı alırken saygının en yüksek puanı aldığı ortaya çıkmıştır. Bu da Çin toplumunda büyüklere saygı gösterme ve gerektiğinde itaat etme şeklindeki bir inancın yakın zamanda yerleştiğini göstermektedir.

Lee, Peek ve Coward (1998) tarafından yapılan bir diğer araştırmada 65 yaş ve üzeri ebeveynlerin evlat sorumluluğu beklentileri ırk farklılığı açısından incelenmiştir. Çalışmada evlat sorumluluğu beklentisi ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda siyahilerin beyazlara göre daha yüksek seviyede evlat sorumluluğu beklentisinin olduğu açığa çıkmıştır. Sosyoekonomik düzey, sağlık ve destek faktörleri kontrol edildiğinde de ırkın etkisi yine yüksek seviyede kalmaktadır.

Stein, Wemmerus, Ward, Gaines, Freeberg ve Jewell (1998) tarafından yapılan araştırmada nesiller arası farkı ortaya çıkartabilecek örneklem seçilmiştir. Çalışmaya 460 genç yetişkin (17-25 yaş arası) ve onların orta yaş ebeveyni (36-60 yaş arası) katılmıştır. Çalışmada katılımcıların evlat sorumluluğu düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Her iki nesilde de kadınların erkeklere göre daha yüksek seviyede evlat sorumluluğunun olduğu bulunmuştur. Tek ebeveyni sağ olan yetişkinler her iki ebeveyni de hayatta olan yetişkinlere göre daha yüksek düzeyde ebeveynine yardım sağlamaya yönelik sorumluluğunun olduğu ortaya çıkmıştır. Genç yetişkinlerin ebeveynlerine yönelik evlat sorumluluğu orta yaştaki yetişkinlerin ebeveynlerine olan evlat sorumluluğundan daha yüksek seviyede bulunmuştur.

Evlat sorumluluğuna ilişkin yapılmış olan yurt dışı çalışmalar incelendiğinde evlat sorumluluğunun evlat ve ebeveyn bakış açısıyla inceleyen çalışmalar olduğu gibi sadece evlat veya sadece ebeveyn bakış açısı da dikkate alınarak çalışmalar yürütülmüştür. Çalışmalarda cinsiyet, nesiller arası fark, kültürler arası fark, sosyoekonomik düzey, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, ebeveynin hayatta olup olmaması, finansal destek verme gibi demografik değişkenler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında genel olarak kadınların ebeveynine yardım sağlamaya ilişkin sorumlulukların yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Buna karşın kültürler arası farklılığın bu bulguyu değiştirdiği görülmüştür. Nesiller arası fark açısından genç

yetişkinlerin evlat sorumluluğuna ilişkin pozitif tutuma sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgulara ek olarak finansal destek sağlama, sosyoekonomik düzey, gelir düzeyi, eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlerin evlat sorumluluğunu yordadığı çalışmalar bulunmuştur. Buna karşın kültürler arası farklılık bu bulguların sonucunu değiştirebilmektedir.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırma grubu, kullanılan veri toplama araçları, veri toplama yöntemi, verilerin toplanması ve verilerin analiziyle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

A) Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemi ve model olarak ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel araştırma yönteminde olaylar arasındaki ilişkileri tespit etmek için sayısal veri kullanılmaktadır. Bu sayısal veriler yoluyla farklı grupların benzerlik ve farklılıklarının saptanması mümkün olmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). İlişkisel araştırmalar ise iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını veya düzeyini tespit etmeyi hedeflemektedir (Karasar, 2012). İlişkisel tarama modelinde iki ya da daha fazla olgu arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Aziz, 2003). Tarama yoluyla bulunan ilişkiler gerçek bir neden sonuç ilişkisi olarak değerlendirilemez; ancak o yönde bazı ipuçları sağlayarak, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin tahmin edilmesinde faydalı sonuçlar elde edilmektedir. Gerçek nedensel ilişki, ancak deneme modelleri ile sorgulanabilir (Karasar, 2012).

B) Araştırma Grubu

Araştırma grubunda 2017-2018 akademik yılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünde öğrenim görmekte olan 219 öğrenci ve onların 509 ebeveyni yer almaktadır. Örneklem seçim yöntemi olarak uygun örnekleme kullanılmıştır. Uygun örnekleme yönteminde örneklem, araştırmacının yakınında bulunan aşına çevreden seçilmektedir (Aziz, 2003). Bu yöntemde amaç isteyen herkesin örnekleme dahil edilmesidir. Bu yöntem gerek zaman gerek ekonomik açıdan çok büyük tasarruf sağlamaktadır. Bu yöntemin sınırlılığı ise örneklemin evreni temsil etme gücünün düşük olmasıdır (Ural ve Kılıç, 2006). Örneklem grubuna ait betimsel istatistikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Örneklem Grubuna Dahil Edilen Evlat- Ebeveyn Sayısı ve Yüzdesi

Araştırma Grubu	N	%
Evlat	219	30.08
Anne	235	32.28
Baba	274	37.64
Toplam	728	100

Tablo 1'e göre araştırma grubuna 219 evlat, 235 anne ve 274 baba katılmıştır. Örneklem grubu toplamda 728 kişiden oluşmaktadır. 219 evladın örneklem grubundaki yüzdesi 30.08'dir. 235 anne örneklem grubunun yüzde 32.28'ini oluştururken 274 baba ise yüzde 37.64'ünü oluşturmaktadır.

C) Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Çalışmaya katılan kişilere ilişkin demografik bilgileri (cinsiyet, yaş, ebeveynin yaşı, ailenin gelir düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, evde birlikte yaşanan kişiler, ebeveynin eğitim düzeyi) belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

1) Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği

Hamon (1988) tarafından ölçekte yer alan maddeler önceki çalışmalar (Brody et al., 1983; Seelbach, 1978; Quinn, 1983) dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ölçek Er ve Özen (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Ölçek, hem evladın ebeveynine karşı evlat sorumluluğu beklentisini ölçerken hem de ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisini ölçmektedir. Hamon (1988) evlat sorumluluğu beklentisini hem evlat hem de ebeveyn bakış açısıyla ele almasını rol teorisi ve sembolik etkileşim teorisine dayandırmaktadır.

Sembolik etkileşim teorisini savunan araştırmacılar insan davranışının en iyi şekilde diğer insanlarla etkileşim sonucunda elde edilen inanç ve değerlerin çalışılmasıyla anlaşılacağını düşünmüştür. Roller ise sosyal normların toplamından oluşmaktadır. Roller, insanların belli bir durumda nasıl davranması gerektiğine ilişkin

inançlarıdır. Roller, iki ya da daha fazla kişinin birbiriyle olan dinamik ilişkisi sonucunda oluşmaktadır. Sembolik etkileşim ve rol teorisinin bakış açısına göre evlat sorumluluğuna ilişkin inançlar da ebeveyn rolü ve evlat rolü arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır (Sarbin, 1968).

Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeği evlat sorumluluğu beklentisini genel olarak ölçmektedir. Yani bu ölçek ebeveynin kendi evladından ne beklediğini değil genel olarak bir evladın ebeveynine karşı neler yapması gerektiğini ölçmektedir. Bu ölçek yoluyla evlat ve ebeveyn bakış açısıyla evladın ebeveyne karşı neler yapması gerektiği normatif olarak ölçülmektedir. Evlat sorumluluğu beklentisi normatif olarak ölçüldüğü için evlat sorumluluğu normunu benimseyen evlat, ebeveynine karşı gerçek hayatta birtakım sorumlulukları yerine getirmeyebilmektedir. Ayrıca ebeveyn evlat sorumluluğuna ilişkin birtakım beklentilere sahip olabilmektedir fakat gerçek hayatta birtakım sınırlılıklardan dolayı kendi evladına ilişkin bu beklentiye sahip olmayabilmektedir (Rossi ve Rossi, 1990).

Ölçekte 16 madde bulunmaktadır. Ölçekte kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında değişen 4'lü likert sistemi vardır. Ölçekten elde edilecek skor 16 ile 64 arasında değişmektedir. Ölçekteki maddeler tek faktör altında toplanmaktadır ve bu tek faktörün açıkladığı varyans oranı 55.476%'dir. Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçekteki her bir maddenin faktör yük değerinin .30 veya daha yüksek olduğu görülmektedir (Er ve Özen, 2018).

Ölçeğin geçerliğini saptamak için Özen (2013) tarafından geliştirilmiş olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeğinden aldığı puanlar üzerinde spearman sıra farkları korelasyon analizi yapılmıştır. Spearman sıra farkları korelasyon analizi sonucunda iki ölçek arasında anlamlı olarak .25 ilişki bulunmuştur (Er ve Özen, 2018).

2) Anne- Baba Tutum Ölçeği

Araştırmada öğrencilerin ana-baba tutumlarını belirlemek için Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından revize edilmiş olan Ana

Baba Tutumu Envanteri kullanılmıştır. Envanterin demokratik anne-baba tutumu, otoriter anne-baba tutumu ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu olmak üzere üç ana alt boyutu bulunmaktadır. Uygulamada, maddelere verilecek yanıtların 5 basamaklı likert tipi bir ölçekte derecelenmesi istenmiştir. Anne-Baba Tutumu envanteri toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Envanterdeki her madde için cevaplar 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2017).

Demokratik ve otoriter anne-baba tutumunu ölçen 15 madde bulunmaktadır. Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu alt ölçeği 10 maddeden oluşmuştur ve 10 maddenin 3'ü "koruyucu", 7'si ise "istekçi" tutumu ölçen maddelerdir. Bu tutumları betimleyen 40 maddelik ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği saptanmıştır. Aracın güvenilirliği, ölçeğin 54 kişilik bir öğrenci grubuna on beş gün ara ile iki kez uygulanması ve elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması ile saptanmıştır. Buna göre, test-tekrar test korelasyon katsayıları; demokratik tutum boyutu için 0.92, otoriter tutum boyutu için 0.79 ve koruyucu-istekçi tutum boyutu için 0.75 olarak bulunmuştur. Öleğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa formülüyle hesaplanmış ve korelasyon katsayıları demokratik alt ölçek için 0.89, koruyucu-istekçi alt ölçek için 0.82 ve otoriter alt ölçek için 0.78 olarak bulunmuştur. Öleğteki her bir maddenin faktör yük değerinin .30 veya daha yüksek olduğu görölmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2017).

Anne baba tutum ölçeğinin demokratik ve koruyucu-istekçi tutum alt ölçeklerinden alınabilecek en yüksek puan 75, en düşük puan ise 15'dir (15'er madde ve 5'li dereceleme). Otoriter tutum alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10'dur (10 madde ve 5'li dereceleme). Demokratik tutumu ölçen maddeler; 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39 dur. Koruyucu-istekçi tutumu ölçen maddeler; 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27,28, 32, 33, 34 tür. Otoriter tutumu ölçen maddeler; 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40 tır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2017).

D) Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları öğrencilerden oluşan örneklem grubuna araştırmacı tarafından gruplar halinde uygulanırken ebeveyn örneğine öğrenciler aracılığıyla ulaşılmıştır. Öğrencilerden oluşan örneklem grubuna öncelikle araştırma hakkında bilgilendirme yapılarak veri toplama araçlarıyla ilgili yönerge açıklanmıştır. Ardından araştırmacı tarafından veri toplama araçları uygulanmıştır.

Ebeveyn örneği için ise öğrencilere araştırma ve veri toplama araçlarıyla ilgili gerekli açıklamalar yapılarak öğrencilerden ölçekleri ebeveynlerine ulaştırmaları istenmiştir. Ebeveynine ulaştırması için öğrencilere verilen ölçeklerden araştırmacıya teslim edilmeyen ölçekler olmuştur. Ayrıca öğrencilerin kendisinin doldurması için ölçek verilmediği halde ebeveynine ulaştırması için verilen ve araştırmacıya teslim edilen ölçekler de olmuştur. Diğer bir ifadeyle birebir öğrenci ve ebeveyni olacak şekilde veriler toplanmamıştır.

E) Verilerin Analizi

Araştırmada ilk olarak evlat ve ebeveyn örneklem grubundan elde edilen veriler incelenmiş, gelişigüzel doldurulan hatalı ve eksik veriler elenip geriye kalan veri seti bilgisayar ortamına aktararak analizler öncesinde hazır duruma getirilmiştir. Bireylerin evlat sorumluluğu beklentisi puanları için toplam puanları ve anne baba tutum puanları için her bir alt ölçek için toplam puan alınmıştır.

Verilerin parametrik ya da non-parametrik istatistikler için uygun olup olmadığına normallik dağılımına, çarpıklık-basıklık (-1 - +1), ortalama, ortanca, mod, saçılım ve histogram grafiklerine, grupların varyans eşitliğine (Levene F Testi) ve Kolmogorov-Smirnov ($p > .05$) testine bakılarak veri analizine başlanmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda verilerin normal dağılım göstermediği ve parametrik istatistikler için uygun olmadığı görülmüştür. Veri setini normal dağılıma dönüştürmek için veri setinde yer alan uç değerlerin tespitine gidilmiş olup uç değerleri belirlemek için Z puanı elde edilmiştir.

Douzenis ve Rakow (1987), Z puanının +2.70'ten büyük ya da -2.70'ten küçük olmasının o veriyi "dışarıda" göstereceğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda, Z puanının

+4.72'den büyük ya da -4.72'den küçük olmasının o veriyi “çok dışarıda” göstereceğini de belirtmişlerdir (Akt., Koğar, 2010). Veri setinden +2.70'ten ile +4.72'den büyük ve -2.70'ten ile -4.72'den küçük veriler silinmiştir Evlat örnekleminde 27, anne örnekleminde 39 ve baba örnekleminde 34 kişi olmak üzere toplamda 100 kişi Z puanları dikkate alınarak çıkartılmıştır. Veri seti uç değerlerden temizlendikten sonra normallik varsayımları sağlanmıştır.

Öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin bağımsız değişkenlere göre anlamlı olarak değişip değişmediğini tespit etmek için bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ayrıca basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Basit doğrusal regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin en az eşit aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenler olmaları ve normal dağılım göstermeleri gerekmektedir (Büyüköztürk, 2015). Veri setinin basit doğrusal regresyon analizi için gerekli şartları sağladığı belirlenmiştir. Veri analizleri SPSS 25 programıyla bilgisayar ortamında yapılmıştır ve anlamlılık düzeyi (p) .05 olarak kabul edilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın amacı öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini çeşitli değişkenler (ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisi, anne baba tutumları, cinsiyet, yaş, ebeveynin yaşı, ailenin gelir düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, evde birlikte yaşanan kişiler, ebeveynin eğitim düzeyi) açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda bağımsız örneklem t- testi, varyans analizi ve basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanları ve anne baba tutumu puanlarına ilişkin ortalama ve standart puanları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanları ve Anne Baba Tutumu Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Puan	\bar{X}	Ss
Evlat Sorumluluğu Beklentisi Toplam Puan	52.50	5.57
Anne Baba Tutumu Toplam Puan	113.67	14.87
<i>Demokratik Anne Baba Tutumu</i>	58.06	11.10
<i>Otoriter Anne Baba Tutumu</i>	20.19	7.14
<i>Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu</i>	35.41	9.98

Ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma puanları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Ebeveynlerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Puanları

Puan	\bar{X}	Ss
<i>Annenin Evlat Sorumluluğu Beklentisi</i>	52.46	6.72
<i>Babanın Evlat Sorumluluğu Beklentisi</i>	52.58	6.76

1.Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığı belirlenmiş olup ulaşılan bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t- Testi Sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Evlat Sorumluluğu Beklentisi	Erkek	83	52.69	5.64	217	.413	.68
	Kız	136	52.37	5.55			

p>.05

Evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda; erkek öğrencilerin evlat sorumluluğu puan ortalamaları ($\bar{X}=52.69$) ile kız öğrencilerin evlat sorumluluğu puan ortalamaları ($\bar{X} =52.37$) arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir [$t_{(217)}=.413, p > .05$].

2.Öğrencilerin yaş değişkenine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığı belirlenmiş olup ulaşılan bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t- Testi Sonuçları

Puan	Yaş	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Evlat Sorumluluğu Beklentisi	18-20	100	52.76	5.21	211	.512	.61
	20 yaş üstü	113	52.37	5.98			

p>.05

Evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda; 18-20 yaş grubundaki öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalamasıyla ($\bar{X}=52.76$) 20 yaş üstü yaş grubundaki öğrencilerin evlat sorumluluğu puan ortalamaları ($\bar{X}=52.37$) arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır [$t_{(211)}= .512, p> .05$].

3. Kardeş sayısına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Kardeş Sayısına Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Puan	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Evlat Sorumluluğu Beklentisi	0-3	131	51.98	5.50	216	.120	.12
	3 üstü	87	53.18	5.59			

p>.05

Evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda; 0-3 arasında kardeş sayısına sahip öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalamasıyla (\bar{X} =51.98) 3 üstü kardeş sayısına sahip öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalaması (\bar{X} =53.18) arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır [$t_{(216)} = .120, p > .05$].

4. Annenin yaş değişkenine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 7’de ve Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7: Annenin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş Grubu	\bar{X}	Ss
34-45(A)	53.42	5.59
46-54(B)	50.98	5.43
55-65(C)	53.23	4.99

Tablo 7 incelendiğinde annenin yaşı 34-45 (A) yaş grubunda olan öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalaması 53.42, 46-54 (B) yaş grubunda olan öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalaması 50.98 ve 55-65 (C) yaş

grubunda olan öğrencilerin ise evlat sorumluluğu beklentisi puan ortalaması 53.23 olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Annenin Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Tukey
Gruplar Arası	288.36	2	144.18	4.86	.009*	A-B
Grup İçi	6201.24	209	29.67			
Toplam	6489.60	211				
*p<.05	A=34-45	B=46-54	C=55-65			

Tablo 8'e göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının annenin yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($F_{(2-209)} = 4.86, p<.05$). Varyansların homojen olması sebebiyle farkın kaynağını belirlemek için yapılan post hoc Tukey testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre anlamlılığın A ve B grupları arasındaki farktan kaynaklandığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi anne yaşı 34-45 yaş aralığında 46-54 yaş aralığına göre anlamlı olarak daha yüksektir.

5. Babanın yaş değişkenine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Babanın Yaşı Değişkenine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	5.95	2	2.97	.099	.91
Grup İçi	6120.14	203	30.15		
Toplam	6126.09	205			
p>.05					

Babanın yaş değişkenine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının babanın yaşına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(2-203)} = .099, p > .05$).

6. Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Ailenin Gelir Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	229.99	3	76.66	2.498	.061
Grup İçi	6506.57	212	30.69		
Toplam	6736.56	215			

$p > .05$

Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 10’da verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının ailenin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(3-212)} = 2.498, p > .05$).

7. Evde birlikte yaşanan kişilere göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Evde Birlikte Yaşanılan Kişilere Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	149.46	4	37.37	1.228	.300
Grup İçi	6267.11	206	30.42		
Toplam	6416.57	210			

$p > .05$

Evde birlikte yaşanan kişilere göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının evde birlikte yaşanan kişilere göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4-206)} = 1.228$, $p > .05$).

8. Doğum sırasına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: Doğum Sırasına Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	245.17	4	61.29	2.019	.093
Grup İçi	6437.36	212	30.37		
Toplam	6682.53	216			

$p > .05$

Doğum sırasına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının doğum sırasına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4-212)} = 2.019$, $p > .05$).

9. Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13: Anne Eğitim Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	166.75	4	41.69	1.363	.248
Grup İçi	6515.79	213	30.59		
Toplam	6682.54	217			

p>.05

Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4-213)} = 1.363, p>.05$).

10. Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik ortaya çıkan bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Baba Eğitim Düzeyine Göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	64.84	4	16.21	.523	.719
Grup İçi	6540.87	211	30.99		
Toplam	6605.71	215			

p>.05

Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarına ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 14'te verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($F_{(4-211)} = .523, p>.05$).

11. Demokratik, otoriter ve koruyucu istekçi anne baba tutumlarından her birinin tek başına öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordayıp

yordamadığına ilişkin basit doğrusal regresyon sonuçlarına ait bulgular Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: Demokratik, Otoriter ve Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumlarından Her Birinin Tek Başına Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisini Anlamli Olarak Yordayıp Yordamadığına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	B	St. Hata	R	R ²	Sabit	t	p
Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi	Demokratik Anne Baba Tutumu	-.678	.005	.995	.990	92.732	-149.897	.00*
	Otoriter Anne Baba Tutumu	-.599	.016	.930	.865	87.733	-37.261	.00*
	Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumu	-.679	.009	.981	.962	92.888	-74.024	.00*

Tablo 15’te her bir yordayıcı değişken için tek tek basit doğrusal regresyon analizi yapılarak elde edilen sonuçlar gösterilmektedir. Tablo 15’te görüldüğü üzere demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumlarından her birinin öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamli olarak yordadığı görülmüştür ($p < .05$).

12. Anne ve babanın evlat sorumluluğu beklentisi puanı değişkenlerinden her birinin tek başına öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamli olarak yordayıp yordamadığına ilişkin basit doğrusal regresyon sonuçlarına ait bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Anne ve Babanın Evlat Sorumluluğu Beklentisi Değişkenlerinden Her Birinin Tek Başına Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisini Anlamlı Olarak Yordayıp Yordamadığına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayıcı Değişken	Reg. Katsayısı	St. Hata	R	R ²	Sabit	t	p
Öğrencilerin Evlat Sorumluluğu Beklentisi	Annenin Evlat Sorumluluğu Beklentisi	.877	.014	.975	.951	7.221	64.777	.00*
	Babanın Evlat Sorumluluğu Beklentisi	.052	.056	.063	.004	49.762	.931	.353

Tablo 16’da her bir yordayıcı değişken için tek tek basit doğrusal regresyon analizi yapılarak elde edilen sonuçlar gösterilmektedir. Tablo 16’da görüldüğü üzere annenin evlat sorumluluğu beklentisi puanının öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyini anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir ($R^2=.951$). Babanın evlat sorumluluğu beklentisi puanı ise öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

V. BÖLÜM

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

A. Sonuçlar

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyi çeşitli değişkenler (ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisi, anne baba tutumları, cinsiyet, yaş, ebeveynin yaşı, ailenin gelir düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, evde birlikte yaşanan kişiler, ebeveynin eğitim düzeyi) açısından incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar tespit edilerek aşağıda verilmiştir.

1. Araştırmada üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Bu sonuç doğrultusunda yapılan alanyazın incelemesinde kadın ve erkeklerin evlat sorumluluğuna ilişkin eşit derecede beklenti içerisinde oldukları görülmektedir. Bir başka deyişle kız ve erkek çocuklar, ebeveynleri bakıma ihtiyaç duyduğu zaman eşit derecede sorumlu olduklarına yönelik beklenti içerisinde olmaktadır. Yapılan araştırmalarda cinsiyet değişkeninin evlat sorumluluğu beklentisinde anlamlı bir faktör olmadığı bulunmuştur (Finch ve Mason, 1993; Ganong, Coleman, McDaniel ve Killian, 1998; Rossi ve Rossi, 1990).

Evlat sorumluluğu beklentisi cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmamakla birlikte kadın ve erkeklerin ebeveynine olan evlat sorumluluğunu ifade etme biçimleri değişiklik göstermektedir. Örneğin; erkek çocuklar ebeveynine finansal destek sağlamaya ilişkin beklenti içerisinde olurken kız çocuklar ise ebeveynine ilgi ve bakım sağlamaya ilişkin beklentiye sahip olmaktadır (Finch ve Mason, 1991; Hogan, Eggebeen ve Clogg, 1993; Ganong ve Coleman, 1999).

Bullock ve ark. (2003), Eaton (2005) ile Kerstin ve ark. (2010) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda ise kadınların iş hayatına girmesiyle beraber kadın ve

erkeklerin evlat sorumluluğuna ilişkin eşit derecede sorumluluk aldığı görülmektedir (Akt., Bookman ve Kimbrel, 2011).

Cinsiyet değişkenini anlamlı bir faktör olarak bulan araştırmalar ise (Cheng, Chi, Fung, Li ve Woo, 2015; ztrk ve Hazer, 2017) kız çocukların erkek çocuklara göre evlat sorumluluğuna ilişkin gcl beklentileri olduğunu bulmuştur.

Başka araştırmada ise çocuğun cinsiyetinin evlat sorumluluğu beklentisinde dolaylı rol oynadığı görülmektedir. Kız ocukların annesiyle daha çok etkileşim halinde olması evlat sorumluluğuna ilişkin beklentilerin yüksek olmasını sağlamaktadır (Gans, 2007).

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinde cinsiyet değişkeninin önemli olmadığını göstermektedir. Bu sonucu destekler nitelikte araştırma sonuçları mevcuttur (Rossi ve Rossi, 1990; Finch ve Mason, 1993; Hogan ve diğerleri, 1993; Ganong ve diğerleri, 1998; Ganong ve Coleman, 1999).

2. Araştırmada niversite ğrencilerinin yaş değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmanın sonucu kapsamında yapılan alanyazın taramasında niversite ğrencilerinin henüz evlat sorumluluğuna ilişkin gereklilikleri yerine getirmediğinden dolayı evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisinin yüksek çıktığı görülmektedir. Üniversite ğrencileri ebeveynine bakım sağlamaya ilişkin ideal düşüncelere sahip olabilmektedir. Bunun sebebi ise öğrencilerin henüz ebeveyne bakım sağlamaya ilişkin zorlukları deneyimlememiş olmasından kaynaklanmaktadır (Dellmann-Jenkins ve Brittain, 2003; Gans ve Silverstein, 2006).

Bu çalışmada da araştırmaya katılan niversite ğrencilerinin evlat sorumluluğuna ilişkin gereklilikleri yerine getirmemesinin yanı sıra ebeveynlerinin genç olması ve sağlık problemleri yaşama olasılıklarının düşük olması sebebiyle de öğrencilerin evlat sorumluluğuna ilişkin beklentilerinin yüksek olduğu söylenbilir.

3. Araştırmada üniversite öğrencilerinin kardeş sayısı değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Bu sonuca yönelik yapılan alanyazın taramasında kardeş sayısı ile evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık bulunmayan araştırma sayısının daha az olduğu bulunmuştur. Spitze ve Logan (1991) tarafından yapılan çalışmada kardeş sayısı ile evlat sorumluluğu arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Buna karşın birçok araştırmada kardeş sayısı ile evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Tek çocukların evlat sorumluluğu beklentisinin kardeşe sahip kişilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bunun sebebi ise kardeşler arasında ebeveyne yönelik sorumluluğun paylaşılmasıdır (Lorca ve Ponce, 2015; Parrott ve Bengtson, 1999; Zhan, 2004). Ayrıca kardeş sayısı arttıkça ebeveynin sağladığı ilgi ve destek de düşmektedir. Bu da ebeveynin her bir çocukla olan ilişkisini zayıflatmaktadır. Sonuç olarak her bir kardeşin evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisi de düşük olmaktadır (Grundy ve Henretta, 2006; Van Gaalen ve Dykstra, 2006).

Bu çalışmadan elde edilen bulguya göre kardeş sayısının öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri üzerinde önemli bir değişken olmadığı düşünülebilir.

4. Araştırmada üniversite öğrencilerinin anne yaşı değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Ortaya çıkan bu farklılığın kaynağı 34-45 ile 46-54 yaş aralığıdır. Buna karşın baba yaşı değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır.

Alanyazında incelenen araştırma sonuçları da bu doğrultuda olmaktadır. Genç yetişkinlik dönemindeki kişilerin evlat sorumluluğu beklentisi hâlihazırda ebeveynine bakım sağlayan kişilere göre anlamlı olarak daha yüksek çıkmaktadır (Dellmann-Jenkins ve Brittain, 2003; Gans ve Silverstein, 2006; Zhan, 2004). Bunun sebebi ise ebeveynine bakım sağlayan kişilerin birtakım zorlukları deneyimlemesinden dolayı

daha gerçekçi evlat sorumluluğu beklentisine sahip olmasıdır (Dellmann-Jenkins ve Brittain, 2003; Gans ve Silverstein, 2006).

Yukarıda verilmiş olan alanyazındaki diğer araştırmacıların bulgularını yorumlamak gerekirse 34-45 yaş aralığındaki annelerin diğer yaş gruplarına göre daha genç olmasından dolayı fiziksel ve psikolojik olarak daha sağlam olduğu düşünülebilmektedir. Bu da evladın annesine yönelik sorumluluğunu yerine getirmesine uzun zaman olduğunu göstermektedir. Buna karşılık diğer yaş gruplarındaki anneler ise fiziksel ve psikolojik olarak daha zayıf olabilmektedir. Annesini fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı gören evladın annesine yönelik evlat sorumluluğu beklentisi daha yüksek düzeyde olmaktadır. Bununla birlikte annesinin sağlığının zayıfladığını gören evlat annesine yönelik daha gerçekçi evlat sorumluluğu beklenti içerisine girmektedir. Bu da kişilerin evlat sorumluluğu beklentisi puanlarını düşürmektedir.

Çocukların anneye daha çok yakınlık kurması ve babayla mesafeli ilişkiye sahip olması (Shek, 2000) babanın yaşı ile evlat sorumluluğu beklentisi arasında anlamlı fark açığa çıkmamasını açıklayabilmektedir.

5. Araştırmada üniversite öğrencilerinin aile gelir düzeyi değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Bu sonuç doğrultusunda yapılan alanyazın taramasında gelir düzeyinin evlat sorumluluğuyla ilişkili olduğunu bulan araştırmalar olduğu gibi anlamlı farklılık olmayan araştırmalar da bulunmaktadır. Gelir düzeyi arttıkça birtakım olanaklara ulaşmak daha kolay olurken evlat sorumluluğu duygusu zayıflamaktadır. Orta ve düşük düzeydeki aileler ise güçlü evlat sorumluluğu normlarına sahip olmaktadır (Connidis, 2001; Finley, 1989).

Evlat sorumluluğunun gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediğini bulan araştırmalar da mevcuttur (Dellmann-Jenkins ve Brittain, 2003; Gans, 2007; Wake ve Sporkowski, 1972).

Araştırmadan elde edilen bu sonuca göre ailenin gelir düzeyinin evlat sorumluluğu beklentisi puanları üzerinde önemli bir değişken olmadığı söylenebilir.

6. Araştırmada üniversite öğrencilerinin evde birlikte yaşanan kişiler değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Büyük ebeveynlerine sağlanan bakımı gözlemleyen çocukların ebeveynlerine yönelik evlat sorumluluğu beklentisi yüksek olmaktadır (Gans, 2007; Ribar ve Wilhelm, 2006). Tam tersi olarak büyük ebeveyniyle aynı evi paylaşmak veya ebeveynin bakım verme davranışlarını gözlemek gelecekte ebeveyn bakım verme sorumluluğunu negatif etkilemektedir (Zhan, 2004). Bununla birlikte evde büyükannenle yaşamının evladın ebeveynine olan sorumluluğunu etkilemediğini bulan araştırma da mevcuttur (Caputo, 2005).

Yapılan başka araştırmalarda özellikle büyük ebeveynle yaşamaya göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyinin anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu çalışmada ise üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin genç olması büyük ebeveynlerinin de genç olması ihtimalini yükseltmektedir. Üniversite öğrencilerinin ebeveyni ve büyük ebeveynini genel olarak sağlıklı görmesinden dolayı üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri üzerinde evde birlikte yaşanan kişiler değişkeninin önemli olmadığı söylenebilir.

7. Araştırmada üniversite öğrencilerinin doğum sırası değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Finley (1989) ise en büyük veya tek çocukların orta veya en küçük çocuklara göre daha zayıf evlat sorumluluğuna sahip olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte bazı araştırmalarda ise doğum sırası ile evlat sorumluluğu arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Houser ve ark., 1985; Hsui-Mei, 1991; Kivett ve Atkinson, 1984).

Bu araştırmadan elde edilen sonucu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (Houser, Berkman ve Bardsley, 1985; Hsui-Mei, 1991; Kivett ve Atkinson, 1984).

8. Araştırmada üniversite öğrencilerinin ebeveynin eğitim düzeyi değişkenine göre evlat sorumluluğu beklentisi düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır.

Ebeveynin eğitim düzeyinin düşük olması ebeveyn ve çocuğun aynı evde yaşama olasılığını artırması ebeveyn ve çocuğun etkileşimini kuvvetlendirmektedir. Bundan dolayı ebeveynin eğitim düzeyinin düşük olması evlat sorumluluğu beklentisi puanlarını yükseltebilmektedir (Gans, 2007; Öztürk, 2016). Zhan (2004) tarafından yapılan araştırmada eğitim düzeyi faktörünün evlat sorumluluğuna yönelik tutumu yordadığı bulunmuştur.

Bununla birlikte evlat sorumluluğu içsel olduğu için eğitim düzeyinden doğrudan etkilenmediği sonucuna ulaşan araştırmalar da mevcuttur (Dellmann-Jenkins ve Brittain, 2003; Wake ve Sporkowski, 1972).

Bu araştırmadan elde edilen sonuca göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisi düzeyi üzerinde ebeveynin eğitim düzeyinin önemli bir değişken olmadığı söylenebilir. Bu durum eğitim düzeyinin evlat sorumluluğu bakış açısını etkilemediği sonucunu doğurur. Böylelikle eğitim düzeyi ne olursa olsun evlat sorumluluğu beklentisi değişmemektedir.

9. Araştırmada ebeveynin anne baba tutumunun (koruyucu-istekçi, demokratik, otoriter) öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

Bu sonuç doğrultusunda yapılan alanyazın taramasında ebeveyn çocuk arasındaki yakın ilişkinin evlat sorumluluğu beklentisini yordadığı görülmüştür (Cicirelli, 1993; Rossi ve Rossi, 1990; Silverstein, Cong ve Li, 2006). Üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi her üç ebeveyn tutumu tarafından yordanmaktadır. Özmete (2017) ile Öztürk ve Hazer (2016) tarafından yapılan

çalışmalar incelendiğinde yetişkin çocukların çoğunluğu yaşlılar kendilerine bakamayacak duruma geldiklerinde öncelikli sorumluluğun aileye ait olduğunu belirtmektedir.

Öztürk ve Hazer (2016) tarafından yapılan çalışmada ise normatif dayanışma boyutu yüksek çıkmıştır. Bu boyutun yüksek düzeylerde olması, katılımcıların aile içinde üstlenilen role bağlılık, yükümlülüklerini yerine getirme ve nesiller arası rollere evlat olarak verilen önemi göstermektedir.

Bu sonuçlar Türk toplumu tarafından evlat sorumluluğuna ilişkin normların güçlü bir şekilde benimsendiğini ve ebeveyn tutumu fark etmeksizin ebeveyne olan evlat sorumluluğu beklentisinin açığa çıktığını göstermektedir.

10. Araştırmada annenin evlat sorumluluğu beklentisinin öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunurken babanın evlat sorumluluğu beklentisinin öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur.

Bu sonuç doğrultusunda yapılan alanyazın taramasında anne ve evlat arasındaki ilişkide bağlanma, iletişim ve desteğin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu da anne ve evlat arasında daha yakın bir ilişkinin kurulmasını sağlamaktadır (Rossi ve Rossi, 1990; Suitor ve Pillemer, 2006). Aynı zamanda annenin birincil sorumluluğu arasında çocuğun toplumsallaşmasını sağlama ve çocuğuna ilgi gösterme yer almaktadır. Sonuç olarak annelerin bu sorumluluğu annelerin babalara göre çocuklarıyla daha çok vakit geçirmesini sağlamaktadır (Roopnarine ve Ahmeduzzaman, 1993). Tam tersi ise babalar geleneksel rollerinin gereği olarak daha çok otorite figürü olarak görülmektedir. Ayrıca toplum, babaların duygularını ifade etmesini engellemektedir. Bu da babaların evlatlarıyla yakın ilişki kurmasının önünde engel olmaktadır (Shek, 2000). Nitekim Özensel (2004) tarafından yapılan çalışmada anneler, eşlerinden çocuk yetiştirme konusunda yeterli desteği göremedikleri konusundan şikayetçi olmaktadır.

Çalışan kadınlar için ise çocuk bakımı ve ev işleri yükümlülüğü varlığını sürdürmektedir (Bingöl, 2014). Kadın toplumsal cinsiyet rollerinin gerektirdiği şekilde

evde eş olmak, ev kadını olmak, anne olmak gibi çetin sorumluluklara sahiptir (Timur, Ege ve Bakış, 2006). Annenin ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilendiği, babanın ise evin geçimini sağladığı şeklindeki toplumsal cinsiyet rollerinin halen varlığını devam ettirdiği (Kuzucu, 2011) düşünüldüğünde çocuğun annesiyle olan ilişkisinin babaya göre daha güçlü olduğu söylenebilmektedir. Bu geleneksel rol anne ve çocuğun daha çok vakit geçirmesini sağlamanın yanı sıra anne ve çocuk arasındaki ilişkinin güçlü olmasına da katkı sağlamaktadır. Anne ve çocuk arasındaki güçlü ilişki ise annenin evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisinin çocuğun evlat sorumluluğuna ilişkin beklentisini yordamasına yol açmış olabilmektedir.

Yukarıda tartışması yapılan bulgular incelendiğinde öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin annenin yaşına göre anlamlı olarak farklılaşırken yaş, kardeş sayısı, babanın yaşı, gelir düzeyi, evde birlikte yaşanan kişiler, doğum sırası, ebeveyn eğitim düzeyi değişkenlerine göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Anne baba tutumu (demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi) ve annenin evlat sorumluluğu beklentisinin üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Buna karşın araştırmada babanın evlat sorumluluğu beklentisi, öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin puan ortalamasının yüksek çıktığı ve incelenen çoğu değişkene göre anlamlı olarak değişmediği düşünüldüğünde evlat sorumluluğuna ilişkin normlar üzerinde eğitim düzeyi, gelir düzeyi, evde birlikte yaşanan kişiler gibi dış faktörlerle ilişkili değişkenlerin önemli olmadığı ve bu normların daha çok içsel olarak benimsendiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Annenin yaşına göre öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisinin anlamlı olarak farklılaşmasının ve annenin evlat sorumluluğu beklentisinin öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini yordamasının sebebi ise anne ve çocuk arasındaki ilişkinin güçlü olmasından kaynaklanabilmektedir.

B. Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler ortaya çıkmıştır. Önerilerden ilk üçü araştırmacılara yönelik olarak verilmişken son üç öneri ise uygulamacılara yönelik yapılmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisini inceleyen bu çalışma farklı yaş gruplarında ve/veya farklı demografik değişkenler açısından ele alınabilir.
2. Üniversite öğrencileri henüz ebeveynlerine bakım sağlamadıkları için evlat sorumluluğu beklentisi puanı yüksek çıkmış olabilmektedir. Bundan dolayı ebeveynine halihazırda bakım sağlayan kişilerin evlat sorumluluğu beklentisi incelenebilir.
3. Bu çalışma üniversite öğrencilerinin ve ebeveynlerinin evlat sorumluluğu beklentisini ölçme aracı yoluyla belirlemiştir. Başka çalışmalarda nitel araştırma yöntemleri kullanılarak bireylerin evlat sorumluluğu beklentisi tespit edilebilir.
4. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin evlat sorumluluğu beklentisi anneye ait demografik değişkenler tarafından yordandığı bulunmuştur. İncelenen alanyazın anne ve çocuk arasındaki güçlü ilişkinin bu sonucu ortaya çıkardığını göstermektedir. Baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi güçlendirmeye yönelik çalışmaların yapılması gerekebilmektedir.
5. Araştırma sonucunda anne baba tutumunun öğrencilerin evlat sorumluluğu beklentisini anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Bu nedenle okulda çalışan rehberlik öğretmenleri anne baba tutumuyla ilgili velileri bilgilendirici seminer çalışmaları yürütebilir.
6. Araştırma sonucunda ölçekte yer alan normların hem evlat hem de ebeveyn tarafından güçlü bir şekilde benimsendiği görülmüştür. Devletin yaşlılara yönelik yürüttüğü sosyal politikaların içerisine bu normlar da dahil edilerek çalışmalar yapılabilir.

VI. BÖLÜM

KAYNAKÇA

16.05.2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595> adresinden elde edilmiştir.

AZİZ, Aysel; *Araştırma Yöntemleri, Teknikleri ve İletişim*, Ankara: Turhan Kitabevi. 2003.

BAUMRIND, Diana; Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development*, 37(4), 1966, 887-907.

BAUMRIND, Diana; The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use, *Journal of Early Adolescence*, 11 (1), 1991, 56-95.

BERGER, Fred; Gratitude, *Ethics*, 85 (4), 1975, 298-309.

BIRDITT, Kira, FINGERMAN, Karen, LEFKOWITZ, Eva & DUSH, Claire; Parents Perceived as Peers: Filial Maturity in Adulthood, *J Adult Dev*, 15, 2008, 1-12.

BİNGÖL, Orhan; Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16, 2014, 108-114.

BLIDSTEIN, Gerald; *Honor Thy Father and Mother*, Jersey City: Ktav Publishing House, 2005.

BLUSTEIN, Jeffrey; On The Duties Of Parents And Children, *The Ethics of the Family*, 1977, 427-441.

BOOKMAN, Ann ve KIMBREL, Delia; Families and Elder Care in the Twenty-First Century, *The Future of Children*, 21 (2), 2011, 117-140.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ-ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan Erkan, KARADENİZ, Şirin, DEMİREL, Funda; *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- CALLAHAN, Daniel; What Do Children Owe Elderly Parents?, *The Hastings Center Report*, 15 (2), 1985, 32-37.
- CAPUTO, Richard; Inheritance and Intergenerational Transmission of Parental Care, *Marriage & Family Review*, 37, 2005, 107-127.
- CHENG, Sheung-Tak, CHI, Iris, FUNG, Helene., LI, Lydia & WOO, Jean. (Eds.); *Successful Aging: Asian Perspectives*, New York: Springer. 2015.
- CICIRELLI, Victor. G.; Attachment and Obligation as Daughters' Motives for Caregiving Behavior and Subsequent Effect on Subjective Burden, *Psychology And Aging*, 8 (2), 1993, 144–155.
- COLLINGRIDGE, Michael, ve MILLER, Seumas,; Filial Responsibility and the Care of the Aged, *Journal of Applied Philosophy*, 14 (2), 1997, 119-128.
- CONG, Zhen ve SILVERSTEIN, Merril; A Vignette Study on Gendered Filial Expectations of Elders in Rural China, *Journal of Marriage and Family*, 74 (3), 2012, 510-525.
- CONNIDIS, Ingrid; *Family Ties and Aging*, UK: Sage. 2001.
- ÇITAK, Aylin; *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü Ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2008.

- DARLING, Nancy ve STEINBERG, Laurence; Parenting Style as Context: An Integrative Model, *Psychological Bulletin*, 113 (3), 1993, 487-496.
- DELLMANN-JENKINS, Mary ve BRITTAIN, Lisa; Young Adults' Attitudes Toward Filial Responsibility and Actual Assistance to Elderly Family Members, *The Journal of Applied Gerontology*, 22 (2), 2003, 214-229.
- DIXON, Nicholas; The Friendship Model of Filial Obligations, *Journal of Applied Philosophy*, 12, 1995, 77-87.
- DYKSTRA, Pearl ve FOKKEMA, Tineke; Norms Of Filial Obligation In The Netherlands, *Population*, 67, 2012, 97-122.
- ELDELEKLİOĞLU, Jale; *Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 1996.
- ENGLISH, Jane; *What Do Grown Children Owe Their Parents?*, N.S Jecker. (Eds.), Aging And Ethics. Contemporary Issues in Biomedicine, Ethics, and Society. 1992, 147-154.
- ER, Emine ve ÖZEN, Yener; Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği Türkçe Uyarlaması, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Social Sciences Studies Journal*, 4 (18), 2018, 1865-1875.
- FEINBERG, Joel; Problematic Responsibility in Law and Morals, *The Philosophical Review*, 71 (3), 1962, 340-351
- FEINBERG, Joel; Duties, Rights, and Claims, *American Philosophical Quarterly*, 3 (2), 1966, 137-144.
- FENTON, Cameron; *A Complete Special Goods Theory of Filial Obligations*, Unpublished Doctoral Dissertation, Kanada: The University of Western Ontario, 2017.

- FINCH, Janet ve MASON, Janethen; Obligations of Kinship in Contemporary Britain: Is There Normative Agreement?, *The British Journal of Sociology*, 42 (3), 1991, 345-367.
- FINCH, Janet ve MASON, Janethen; *Negotiating Family Responsibilities*, London: Taylor & Francis e-Library. 1993.
- FINLEY, Nancy J.; Theories of Family Labor as Applied to Gender Differences in Caregiving for Elderly Parents, *Journal of Marriage and Family*, 51 (1), 1989, 79-86.
- FULIGNI, Andrew J. ve PEDERSEN, Sara; Family Obligation and the Transition to Young Adulthood, *Developmental Psychology*, 38(5), 2002, 856–868.
- GANONG, Lawrence, COLEMAN, Marilyn, McDANIEL, Annette & KILLIAN, Tim; Attitudes Regarding Obligations To Assist An Older Parent Or Step-Parent Following Later-Life Remarriage, *Journal of Marriage and the Family*, 60 (3), 1998, 595-610
- GANONG, Lawrence ve COLEMAN, Marilyn; *New Families, New Responsibilities: Intergenerational Obligations Following Divorce And Remarriage*, New Jersey: Erlbaum. 1999.
- GANS, Daphna ve SILVERSTEIN, Merril; Norms of Filial Responsibility for Aging Parents Across Time and Generations, *Journal of Marriage and Family*, 68, 2006, 961–976.
- GANS, Daphna; *Normative Obligations and Parental Care in Social Context*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, USA: University of Southern California, 2007.
- GLOVER, Jonathan; *Responsibility*, London: Humanities Press. 1970.

- GRUNDY, Emily ve HENRETTA, John; Between Elderly Parents And Adult Children A New Look At The Intergenerational Care Provided By The 'Sandwich Generation', *Ageing and Society*, 26 (5), 2006, 707-722.
- GUBERMAN, Nancy, LAVOIE, Jean-Pierre, BLEIN, Laure & OLAZABAL, Ignace; Baby Boom Caregivers: Care in the Age of Individualization, *The Gerontologist*, 52 (2), 2012, 210–218.
- HAMON, Raeann R ve BLIESZNER; Filial Responsibility Expectations Among Adult Child-Older Parent Pairs, *Journal Of Gerontology*, 45 (3), 1990, 110-112.
- HAMON, Raeann; *Filial Responsibility Expectations Among Adult Child-Older Parent Pairs*, Paper presented at the 41st. Annual Scientific Meeting of the Gerontological Society of America, San Francisco, 1988.
- HAN, Sung Dong; *Ethical Partialism And Filial Obligations: An Analysis Of Human Relationships Within The Family*, Unpublished Doctoral Dissertation, Nebraska: University of Nebraska, 1996.
- HANSON, Sandra, SAUER, William & SEELBACH, Wayne; Racial and Cohort Variations in Filial Responsibility Norms, *The Gerontologist*, 23 (6), 1983, 626-631.
- HOGAN, Dennis, EGGEBEEN, David & CLOGG, Clifford; The Structure of Intergenerational Exchanges in American Families, *American Journal of Sociology*, 98 (6), 1993, 1428-1458.
- HOUSER, Betsy, BERKMAN, Sherry & BARDSLEY, Phil; Sex and Birth Order Differences in Filial Behavior, *Sex Roles*, 13(11/12), 1985, 641-651.
- HSUI-MEI, Jen; *Beliefs About Filial Responsibility: A Cross-Cultural And Crossgenerational Study*, Unpublished Dissertation Thesis, UK: University of Winconsin Abstracts International, 1991.

- HWANG, Woosang ve KIM, Injee; Parental Financial Support And Filial Responsibility In Emerging Adulthood: A Comparative Study Between The United States and South Korea, *Journal of Youth Studies*, 2016, 1-18.
- JEON, Hye-Seong; The Effects Of Familism And Sense Of Intimacy To Older Parents on Filial Responsibility of Korean Women, *Journal of Digital Convergence*, 14 (5), 2016, 501-506.
- KALAYCIOĞLU, Sibel., TOL, Ulaş, KÜÇÜKURAL, Önder. & CENGİZ, Kurtuluş; *Yaşlılar Ve Yaşlı Yakınları Açısından Yaşam Biçimi Tercihleri*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Ankara: Tübitak Matbaası. 2003.
- KARASAR, Niyazi; *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayınevi. 2012.
- KELLER, Simon; Four Theories of Filial Duty, *The Philosophical Quarterly*, 56, 2006, 254-274.
- KELLER, Simon; *The Limits of Loyalty*, UK: Cambridge University Press. 2007.
- KIWETT, Vira ve ATKINSON, Maxine; Filial Expectations, Association, and Helping as a Function of Number of Children Among Older Rural-Transitional Parents, *Journal of Gerontology*, 39 (4), 1984, 499-503.
- KOĞAR, Hakan; *Farklı Örneklem Büyüklüklerinde Uç Değerlerle Baş Etme Yöntemlerinin Puanların Geçerlik ve Güvenirlik Kanıtları Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2010.
- KUPFER, Joseph; Can Parents and Children Be Friends?, *American Philosophical Quarterly*, 27 (1), 1990, 15-26.
- KUZGUN, Yıldız ve ELDELEKLİOĞLU, Jale; *Anne Baba Tutumları Ölçeği (Ergenler ve Yetişkinler için)*, Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Eds.), Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler. 2017, 65-73.

- KUZUCU, Yaşar; Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 2011, 79-91.
- LAANEMETS, Mart; The Conception of Filial Piety in Early Confucian Texts, *Studie*, 4 (2), 1996, 139-147.
- LEE, Gary, PEEK, Chuck & COWARD, Raymond; Race Differences in Filial Responsibility Expectations among Older Parents, *Journal of Marriage and Family*, 60 (2), 1998, 404-412.
- LICKONA, Thomas; *Educating For Character: How School Can Teach Respect And Responsibility*, New York: Bantam. 1991.
- LIN, Fen, GOLDMAN, Noreen, WEINSTEIN, Maxine, LIN, Yu-Hsuan, GORRINDO, Tristan & SEEMAN, Teresa; Gender Differences in Adult Children's Support of Their Parents in Taiwan, *Journal of Marriage and Family*, 65 (1), 2003, 184-200.
- LORCA, Maria ve PONCE, Maria; Normative, Structural, and Individual Factors that Predispose Adult Children to Provide Social Support to Their Elderly Parents, *Journal of Comparative Family Studies*, 46 (4), 2015, 517-540.
- McCONNELL, Terrance; Gratitude, *International Encyclopedia Of Ethics*, 4, 2013, 2220–2229.
- McKAY, Murray; *A Qualitative Study of Adult Sons Caring for their Parents*, Unpublished Master Thesis, Kanada: University of Manitoba, 1999.
- MERZ, Eva-Maria; *Family Solidarity: The Generation Gap in Immigrants in the Netherlands*, Susan S. Chuang & Catherine L. Costigan (Eds), *Parental Roles and Relationships in Immigrant Families An International Approach*. 2018, 189-213.

- MILLS, Claudia; *Duties to Aging Parents*, J. M. Humber & R. F. Almeder (Eds.), *Care of the Aged*. 2003, 145-166.
- MOTTRAM-ALIÇLI, Sanem; *Yaşlanan Anne – Yetişkin Kız Evlat İlişkisi Dayanışma, Çatışma, İkircikli Duygular, Tipoloji ve Zaman İçindeki Değişimler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2003.
- NELSON-JONES, Richard; *Danışma Psikolojisi Kuramları*, F. Akkoyun (ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 1995.
- NG, Sik Hung; *Will Families Support Their Elders? Answers from Across Cultures*, Todd Nelson (Eds), *Ageism Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. 2002, 295-311.
- NICHOLS, Ryan; *The Origins and Effects of Filial Piety (Xiao 孝): How Culture Solves an Evolutionary Problem for Parents*, *Journal of Cognition and Culture*, 13, 2013, 201–230.
- O'BRIEN, Helen; *Parenting Styles Of Irish Immigrant Mothers*, Unpublished Doctoral Dissertation, New York: New York University, 2007.
- ÖZEN, Yener; *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Sorumluluk Yordayıcılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2009.
- ÖZEN, Yener; *Sorumluluk Duygusu Ve Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği Ve Geçerliği*, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 2013, 343-357.
- ÖZEN, Yener; *Sorumluluk Eğitimi*, Ankara: Vize Yayıncılık. 2015.
- ÖZEN, Yener; *Çocuklarda Sorumluluk Eğitimi*, Ankara: Gece Kitaplığı. 2016.

- ÖZENSEL, Brtan; Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 2004, 77-96.
- ÖZMETE, Emine; *Türkiye’de Kuşaklararası Dayanışmanın Değerlendirilmesi Projesi: Bilgi Notu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 2017.
- ÖZTÜRK, Serhat ve HAZER, Oya; Genç Nesil Bakışıyla Ailelerde Nesiller Arası Dayanışma, *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10 (4), 2016, 222-232.
- ÖZTÜRK, Serhat ve HAZER, Oya; Nesiller Arası Aktiviteler: Genç Torunlar Bakış Açısı, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, 2017, 55-71.
- ÖZTÜRK, Serhat; *Ailelerde Nesiller Arası Normatif Dayanışma Araştırması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2016.
- PALMER, Clare; *Environmental Ethics and Process Thinking*, Oxford: Oxford University Press. 1998.
- PARROTT, Tonya ve BENGTON, Vern; The Effects of Earlier Intergenerational Affection, Normative Expectations, and Family Conflict on Contemporary Exchanges of Help and Support, *Research on Aging*, 22 (1), 1999, 73-105.
- PAULSON, Daniel ve BASSETT, Rachel; Prepared To Care: Adult Attachment And Filial Obligation, *Aging & Mental Health*, 20 (11), 2016, 1221-1228.
- RAFFOUL, François; *The Origins of Responsibility*, USA: Indiana University Press. 2010.
- RIBAR, David ve WILHELM, Mark; Exchange, Role Modeling and The Intergenerational Transmission Of Elder Support Attitudes: Evidence From Three Generations Of Mexican-Americans, *Journal of Socio-Economics*, 35, 2006, 514-531.

- ROOPNARINE, Jaipaul ve AHMEDUZZAMAN, Mohammed; Puerto Rican Father's Involvement With Their Preschool-Age Children, *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 15, 1993, 96-107.
- ROSSI, Alice & ROSSI, Peter; *Of Human Bonding: Parent-Child Relations Across The Life Course*, New York: Aldine de Gruyter. 1990.
- RUDOLPH, Bonnie, CORNELIOUS-WHITE, Cecily & QUINTANA, Fernando; Filial Responsibility Among Mexican American College Students: A Pilot Investigation and Comparison, *Journal of Hispanic Higher Education*, 4 (1), 2005, 64-78
- RUDOLPH, Bonnie, CHAVEZ, Mary, QUINTANA, Fernando & SALINAS, Gilberto; Filial Responsibility Expectations Among Mexican American Undergraduates: Gender and Biculturalism, *Journal of Hispanic Higher Education*, 10 (3), 2011, 168-182.
- SARBIN, Theodore; *Role: Psychological Aspects*, D.L. Sills (Eds.), International Encyclopedia of the Social Sciences (Vol. 13). 1968, 546-552.
- SARTRE, Jean Paul; *Varoluşçuluk*, A. Bezirci (çev.). İstanbul: Say Yayınları, 2005.
- SCHAEFER, Earl; A Configurational Analysis of Children's Reports of Parent Behavior, *Journal of Consulting Psychology*, 29 (6), 1965, 552-557.
- SCHANS, Djamila; *Ethnic Diversity in Intergenerational Solidarity*, Dissertation Thesis, Hollanda: Universiteit Utrecht, 2007.
- SEARS, Robert., MACCOBY, Eleanor. E., & LEVIN, Harry; *Patterns Of Child Rearing*., Oxford: Row, Peterson and Co. 1957.
- SEELBACH, Wayne; Gender Differences in Expectations for Filial Responsibility, *The Gerontologist*, 17 (5), 1977, 421-425.

- SEZER, Özcan ve OĞUZ, Vuslat; Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin Ana Baba Tutumları ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 2010, 743-758.
- SHEK, Daniel; Differences between fathers and mothers in the treatment of, and relationship with, their teenage children: Perceptions of Chinese Adolescents, *Adolescence*, 35 (137), 2000, 135-146.
- SILVERSTEIN, Merrill, CONG, Zhen & LI, Shuzhuo; Intergenerational Transfers and Living Arrangements of Older People in Rural China: Consequences for Psychological Well-Being, *The Journals of Gerontology*, 61 (5), 2006, 256-266.
- SPITZE, Glenna ve LOGAN, John; Sibling Structure and Intergenerational Relations, *Journal of Marriage and Family*, 53 (4), 1991, 871-884.
- STEIN, Catherine, WEMMERUS, Virginia, WARD, Marcia, GAINES, Michelle, FREEBERG, Andrew & JEWELL, Thomas; "Because They're My Parents": An Intergenerational Study of Felt Obligation and Parental Caregiving, *Journal of Marriage and Family*, 60 (3), 1998, 611-622.
- STRAWBRIDGE, William ve WALLHAGEN, Margaret; Is All In The Family Always Best?, *Journal Of Aging Studies*, 6 (1), 1992, 81-92.
- STUIFBERGEN, Maria ve Van Delden, Johannes; Filial Obligations To Elderly Parents: A Duty To Care?, *Med Health Care and Philos*, 14, 2011, 63-71.
- SUITOR, Jill ve PILLEMER, Karl; Choosing Daughters: Exploring Why Mothers Favor Adult Daughters Over Sons, *Sociological Perspectives*, 49 (2), 2006, 139-162.

- SUNG, Kyu-Taik; A New Look at Filial Piety: Ideals and Practices of Family-Centered Parent Care in Korea, *The Gerontological Society of America*, 30 (5), 1990, 610-617.
- SUNG, Kyu-Taik; Measures and Dimensions of Filial Piety in Korea, *The Gerontologist*, 35 (2), 1995, 240-247.
- SYMONDS, Percival; A Study Of Parental Acceptance And Rejection, *American Journal of Orthopsychiatry*, 8(4), 1938, 679-688.
- TAMIS-LEMONDA, Catherine, WAY, Niobe, HUGHES, Diana, YOSHIKAWA, Hirokazu, KALMAN, Ronit & NIWA, Erica; Parents' Goals for Children: The Dynamic Coexistence of Individualism and Collectivism in Cultures and Individuals, *Social Development*, 17 (1), 2008, 183-209.
- TEKİN, Ahmet; *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru Lügatli Tefsiri Meal*, İstanbul: Kelam Yayınları, 2015.
- TESSMAN, Lisa; *Moral Failure: On The Impossible Demands of Morality*, Oxford: University Press, 2016.
- TİMUR, Sermin, EGE, Emel & BAKIŞ, Ezgi; Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen Faktörler, *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1), 2006, 52-58.
- TOLA, D.; *İlkokul 5.Sınıf Çocuklarında Ahlaki Yargı ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2003.
- TSAI, Hsiu-Hsin, CHEN, Mei-Hui & TSAI, Yun- Fang; Perceptions of Filial Piety Among Taiwanese University Students, *Journal of Advanced Nursing*, 63 (3), 2008, 284-290.

- TURAN, İbrahim; Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn Çocuk İlişkisi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 2013, 71-104.
- URAL, Ayhan ve KILIÇ, İbrahim; *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık. 2006.
- VAN GAALEN, Ruben ve DYKSTRA, Pearl; Solidarity and Conflict Between Adult Children and Parents: A Latent Class Analysis, *Journal of Marriage and Family*, 68 (4), 2006, 947-960.
- VAUGHAN- BRAKMAN, Sarah; *A Philosophical Analysis of Filial Obligations*, Unpublished Doctoral Thesis, UK: Rice University, 1994.
- WAKE, Sandra ve SPORAKOWSKI, Michael; An Intergenerational Comparison of Attitudes Toward Supporting Aged Parents, *Journal of Marriage and Family*, 34, 1972, 42-48.
- WAKUI, Tomoko ve CHENG, Sheung- Tak; *Filial Responsibility*, N. Pachana (Eds), Encyclopedia of Geropsychology. 2017, 874-880.
- WELCH, Brynn; A Theory of Filial Obligations, *Social Theory and Practice*, 38 (4), 2012, 717-737.
- WHITE, James, KLEIN, David., & MARTIN Todd.; *Family Theories: An Introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage. 2015.
- WHITING, John ve CHILD, Irwin; *Child Training And Personality: A Cross-Cultural Study*. US: Yale University Press. 1953.
- WICCLAIR, Mark; Caring for Frail Elderly Parents: Past Parental Sacrifices and the Obligations of Adult Children, *Social Theory and Practice*, 16 (2), 1990, 163-189.
- WOLFF, Jennifer ve KASPER, Judith; Caregivers of Frail Elders: Updating a National Profile, *The Gerontologist*, 46 (3), 2006, 344-356.

YAŞAR- EKİCİ, Fatma; Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Winter I (30), 2014, 209-224.

YAVUZER, Haluk; *Ana, Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi. 2009.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul: Özgür Yayınları. 2007.

YUE, Xiaodong ve NG, Sik Hung; Filial Obligations And Expectations In China: Current Views From Young And Old People In Beijing, *Asian Journal Of Social Psychology*, 2, 1999, 215-226.

ZHAN, Heying; Willingness and Expectation, *Marriage and Family Review*, 36, 2004, 175-200.

Kaynakça gösterimi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi tez yazım kılavuzu modellenerek yapılmıştır.

VII. BÖLÜM

EKLER

Kişisel Bilgi Formu

Bu kişisel bilgi formu “Üniversite Öğrencilerinin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Yordayıcılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu formu içten bir şekilde doldurmanız çalışmaya katkı sağlayacaktır. Verdiğiniz bilgiler gizli tutulacaktır.

- CİNSİYET:** a. Kadın b. Erkek **YAŞINIZ**.....
5. **KAÇ KARDEŞİNİZ VAR?**
6. **AİLENİN KAÇINCI ÇOCUĞUSUN?**
7. **OTURDUĞUNUZ EVDE KİMLERLE BİRLİKTE YAŞIYORSUNUZ? (örneğin: annem, babam, kardeşlerim, dedem, halam, anneannem vb.)**
8. **ANNENİZİN EĞİTİM DÜZEYİ NEDİR?**
- a. Okur- yazar değil .
- b. Okur-yazar veya ilkokul mezunu c. Ortaokul mezunu
- d. Lise veya dengi okul mezunu e. Üniversite veya yüksek okul mezunu
9. **BABANIZIN EĞİTİM DÜZEYİ NEDİR?** a) Okuyazar değil
- b. Okur-yazar veya ilkokul mezunu c. Ortaokul mezunu
- d. Lise veya dengi okul mezunu e. Üniversite veya yüksek okul mezunu
10. **ANNENİZİN YAŞI**.....
- BABANIZIN YAŞI**.....
11. **AİLENİZİN ORTALAMA AYLIK GELİRİ NASILDIR?**
- a. Çok İyi (3000 TL ve yukarısı) b. İyi (2000-3000 TL)
- c. Orta (1000-2000 TL) d. Kötü (1000 TL ve altı)

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği

Bir evladın anne ve babası için neler yapması gerektiğiyle ilgili cümleler bulunmaktadır. Bu cümleleri dikkatlice okuyunuz ve bu cümlelere ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirten **1(kesinlikle katılmıyorum)-4 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen** numaralardan birini daire içine alınız. Mümkün olduğunca boş madde bırakmamaya gayret ediniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Tek önemli olan kendi fikirlerinize dayalı olarak ölçeği cevaplandırmanızdır.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Evli olan evlat, anne ve babasına yakın bir yerde yaşmalıdır.	1	2	3	4
2. Yetişkin evlat anne ve babasına ekonomik destek vermelidir.	1	2	3	4
3. Anne ve babasına en az 30 km(yarım saat) uzaklıkta yaşayan evlat, anne ve babasına haftada en az bir kez telefon etmelidir.	1	2	3	4
4. Yaşlı anne ve baba ile yetişkin çocuk doğum günü, tatil, yıl dönümleri gibi özel günlerde beraber olmalıdır.	1	2	3	4
5. Yetişkin çocuklar yaşlı anne ve babalarına duygusal destek vermelidir.	1	2	3	4
6. Yetişkin çocuklar gerekli olduğu zaman yaşlı anne ve babalarıyla ilgilenmek için bazı kişisel özgürlüklerinden fedakarlık etmeye istekli olmalıdır.	1	2	3	4
7. Yetişkin evlat gerekli olduğu zaman yaşlı anne ve babasına yardım etmek için aileleriyle birlikte yaptığı programları düzenleyebilmelidir.	1	2	3	4
8. Yetişkin evlat, anne ve babasının sağlık hizmetlerini (evde bakım, fizyoterapi vb.) anlaması ve kullanması konusunda yardım etmelidir.	1	2	3	4

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği “ER, Emine ve ÖZEN, Yener; Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği Türkçe Uyarlaması, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Social Sciences Studies Journal*, 4 (18), 2018, 1865-1875.” adlı kaynaktan alınmıştır.

Anne Baba Tutum Ölçeği

Bu ölçek “Üniversite Öğrencilerinin Evlat Sorumluluğu Beklentisi Yordayıcılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu formu içten bir şekilde doldurmanız çalışmaya katkı sağlayacaktır. Verdiğiniz bilgiler gizli tutulacaktır. Her bir maddeye dikkatlice okuyun ve hiç uygun değil ise 1, çok az uygun 2, kısmen uygun 3, oldukça uygun 4, tamamen uygun 5 olacak şekilde boşlukları doldurmanızı rica ederim.

1. Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir. []
2. Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir. []
3. Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir. []
4. Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır. []
5. Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyecek kadar resmidir. []
6. Arkadaşlarımı eve çağırılmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranır []
7. Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir ()

Anne baba tutum ölçeği, “KUZGUN, Yıldız ve ELDELEKLİOĞLU, Jale; *Anne Baba Tutumları Ölçeği (Ergenler ve Yetişkinler için)*, Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Eds.), Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler. 2017, 65-73.” adlı kaynaktan alınmıştır.

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine İlişkin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması Sonuçları

1. Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinden alınan puanlar üzerinde yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Testleri sonuçlarına göre KMO değeri ,962 olarak hesaplanmıştır ve bu değer verilerin faktör analizine çok uygun olduğunu göstermektedir.

2. Ölçek maddelerinin tek faktör altında toplandığı ve bu faktörün açıkladığı varyansın %55,476 olduğu saptanmıştır. Özdeğerlerin grafik dağılımında bir temel kırılma noktası olduğu gözlenmiştir. Bu durum ölçeğin tek faktörlü yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

3. Evlat sorumluluğu beklentisi ölçeğine ilişkin faktör analizi sonucuna göre birinci maddenin faktör yük değeri .412, ikinci maddenin .781, üçüncü maddenin .763, dördüncü maddenin .736, beşinci maddenin .539, altıncı maddenin .830, yedinci maddenin .614, sekizinci maddenin .816, dokuzuncu maddenin .810, onuncu maddenin .809, on birinci maddenin .800, on ikinci maddenin .557, on üçüncü maddenin .820, on dördüncü maddenin .819, on beşinci maddenin .811 ve on altıncı maddenin .828 olarak tespit edilmiştir.

4. Cronbach's Alpha değeri .94 olarak bulunmuştur. Evlat Sorumluluğu Beklentisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Analiz sonucuna göre ölçek puanları arasında .025 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine ilişkin geçerlik ve güvenirlik çalışma sonuçları "ER, Emine ve ÖZEN, Yener; Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği Türkçe Uyarlaması, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Social Sciences Studies Journal*, 4 (18), 2018, 1865-1875." adlı kaynaktan alınmıştır.

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

010.05-E.18470

Sayı: 21/06/2018

90293528-

Konu: Araştırma İzni

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Personel Daire Başkanlığı)

İlgi: 20.06.2018 tarih ve E.18289 sayılı yazınız

İlgi kayıtlı yazı gereği; Fakültemiz araştırma görevlisi kadrosunda olan ve Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyelerinden Dr. Öğr.Üyesi Yener ÖZEN'in danışmanlığında bulunan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık tezli yüksek lisans programı öğrencisi Emine ER'in tez çalışma kapsamında anket uygulaması Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Selçuk URAL
Dekan V.

Adres: Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Merkezi Kampüs Kombine Yolu 36100 KARS
Tlf: 0 (474) 225 12 59
E-Posta: eğitim@kafkas.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için İrtibat: Turgut URTANUR
Dahili: 0 (474) 225 11 50/1395
Fax : 0 (474) 225 12 64
Elektronik Ağ: www.kafkas.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof. Dr. Selcuk URAL tarafından 21.06.2018 tarihinde e-imzalanmıştır. Evrağınızı belgesorgu. kafkas.edu.tr linkinden 4E008861XF kodu ile doğrulayabilirsiniz.